

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Institutiones Theologicae Ad Usum Seminariorum

Simonnet, Edmond

Venetiis, 1731

Tractatus Octavus. De Legibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83614](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-83614)

TRACTATUS OCTAVUS. DE LEGIBUS.

DISPUTATIO PRIMA.

De Lege in communi.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Lex.

RESPONSIO.

EX propriè dicta benè describitur, rationis ordinatio communis obligativa, ad bonum commune, ab eo qui curam habet communis, promulgata, qua scilicet permanenter sancitur aliquid, vel præcipiendo, vel prohibendo, vel permittendo, vel denique statuendo ut aliquæ res, aut personæ tali vel tali modo se habeant in ordine ad aliquos effectus morales.

Dicitur 1. *rationis ordinatio*, hoc est, actus mentis, seu locutio interna practica, per verba imperativi modi exprimi solita, qua legislator ad subditos dirigit voluntatem, quam habet illos obligandi ad aliquid. Pro quo

Nota. In legislatore, quâ tali, varii sunt actus, nempe actus, quo iudicat expedire bono communi, ut subditi ad hoc vel illud obligentur; actus, quo vult illos obligare; actus imperii, seu locutio interna practica, qua voluntatem obligandi, quam habet, dirigit ad subditos modo imperativo; actus denique externus, seu signum externum & sensibile, quo imperium internum, seu locutio interna exterius & sensibilibiter exprimitur modo practico & imperativo.

Primus actus solum requiritur ad hoc ut lex prudenter feratur, & sine illo validè ferri potest: unde ad intrinsecam legis rationem non pertinet. Sine reliquis verò actibus ratio legis esse non potest, quia neque actus imperii sine voluntate obligandi, neque voluntas obligandi sine actu imperii, exterius expresso per signum aliquod practicum, lex esse potest: nam sine voluntate obligandi in legislatore, non potest esse obligatio in subditis; & sine actu imperii, exterius expresso per signum practicum, quo legislator præscribit aliquid, præcipiendo, vel prohibendo, vel permittendo, vel statuendo de esse morali rerum aut personarum, non est regula. Lex autem, ut ait S. Thomas hic quæst. 90. art. 1. in O. est regula quædam & mensura actuum humanorum, proximè subditos obligans ad agendum, vel omittendum aliquid.

Hinc intrinseca legis ratio, adæquatè sumpta, rectè dici potest, formaliter & in recto complecti tres actus legislatoris, videlicet voluntatem obligandi; actum imperii, seu locutionem internam practicam, qua voluntas obligandi ad subditos imperativè dirigitur; & actum seu signum externum practicum, quo locutio interna practica exterius exprimitur, subditis intimatur, & completur in ratione locutionis practicae & mandati. Hinc rectè Scriptura Sacra legem divinam vocat, modò Lumen, ut Plal. 4. ubi dicit Plaltes regius, loquens de lege divina: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine.* Modò voluntatem divinam, ut Plalm. 39. ubi David in persona Christi ait: *In capite libri scriptum est, ut facerem voluntatem tuam, Deus meus, volui, & legem tuam in medio cordis mei.* Item rectè Augusti-

nus lib. 22. contra Faustum cap. 27. legem æternam rationis vel voluntatis nomine indifferenter vocitari posse docet: *Lex*, inquit, *ætterna est ratio vel voluntas divina.* Item leges humanæ ab authoribus, modò gubernandi rationes, bonæ opiniones, prudentium virorum consulta, sermones ab aliqua mente profecti, qui vim habent cogentem; modò principum placita seu voluntates rectè nominantur. Denique ad Cap. *In istis dist. 4.* rectè dicuntur *leges institui, cum promulgantur.*

Conciliantur ergo omnia, si dicatur lex qualibet ex tribus legislatoris actibus intrinsecè constitui, nempe, ut jam dictum est, ex actu voluntatis, quo vult subditos ad aliquid obligare; actu mentis, quo voluntatem illam per modum imperii dirigit ad subditos, & actu externo, quo subditis actum illum internum practicè & imperativè intimat, sine qua intimatione actus ille internum nec esset regula actuum humanorum, nec subditos obligaret, aut etiam obligare posset. Sic tamen ratio legis bene constituitur ex parte in actu voluntatis, quo legislator vult obligare subditos, ut principaliter constitui debeat in actu mentis, quo voluntatem suam obligandi per modum imperii ad subditos dirigit, non quidem ut purè interno, sed ut exterius expresso per signum aliquod, quo legislator subditis practicè & imperativè significat, quid statuat, vel velit fieri aut non fieri.

Ratio est, quia dirigere per modum regulæ, sicut & ordinare, pertinet ad rationem, ut dicit S. Thomas hic quæst. 90. art. 1. in O. Unde lex, non ab actu voluntatis, quem includit, sed ab actu mentis, quem illi superaddit, habet, quod in ea præcipuum est, nempe quòd sit regula actuum humanorum, eorumque ordinatio in finem à legislatore intentum, quod est bonum commune.

Dicitur 2. *Communitatis*; quia lex fertur tantum communitati perfectæ. Ut enim dicunt Jurisconsulti, *iura non in singulas personas, sed generaliter constituuntur.* Præterea, lex est instrumentum policitæ gubernationis. Ergo cum sola perfectæ communitatis capax sit gubernationis policitæ, sola subjectum est, cui lex potest imponi. In hoc jam lex differt à purò præcepto, quod non solum perfectæ communitati, sed etiam imperfectæ, imò & privæ alicui personæ imponi potest à superiore.

Dixi, quòd lex feratur tantum communitati perfectæ. Pro quo *nota.* Duplex distinguenda est communitas, una perfectæ, & altera imperfectæ. Communitas perfectæ est ea, quæ ex natura sua perpetua, ac policitæ gubernationis capax est, & in qua reperitur potestas jus dicendi, & in perpetuum obligandi, ut ecclesiæ, regnum, civitas, &c. Imperfectæ verò communitas est ea, quæ non est perpetua ex natura sua, nec capax gubernationis policitæ: unde nec in ea reperitur potestas juris dicendi, & obligandi in perpetuum. Talis est domus privata, seu familia. Hinc familia non est subjectum aptum, cui terantur leges, quippe quæ ex natura sua perpetuæ sunt, ut dicitur, & feruntur autoritate publica à superiore habente jurisdictionem & potestatem obligandi in perpetuum.

Hinc paterfamilias domui suæ præest æconomice tantum, non verò policitè, & cum jurisdictione atque publica autoritate. Potest quidem jure paterno toti familiæ ad longum aliquod tempus mandata imponere, at non potest in perpetuum, seu non potest mandata imponere, quæ posteros obligent, nisi prius familia illa in communitatem perfectam mutetur, & ipse fiat illius princeps & superior cum jurisdictione & potestate publica; fiat, inquam, illius princeps vel

vel autoritate divina, vel consensu communis. Unde extra hunc casum paterfamilias non potest ferre leges.

Dicitur 3. *Obligativa*. Nam effectus proprius legis est moralis obligatio. In quo lex differt à puro consilio, quod, quia tale, nec obligat, nec obligare potest. Unde illud S. Hieronymi lib. 2. cont. Iovin. *Ubi consilium datur, offerentis arbitrium est: ubi præceptum, necessitas servituti*. Lex autem vim habet obligandi, quia legislator obligandi potestatem habet, & ferendo legem, efficaciter vult obligare, atque hanc efficacem obligandi voluntatem per locutionem practicam & imperativam subditis intimat; qua intimatione facta, non potest efficax voluntas obligandi non sortiri effectum suum, supposita obligandi potestate in legislatore. Sed

Nota. Vis obligandi, quam lex habet, inchoatur per voluntatem efficacem obligandi subditos ad aliquid; completur verò & perficitur per actum imperii, seu locutionem internam practicam exteriori expressam per signum practicum. Vis itaque completa & integra, quam lex habet obligandi subditos, & quæ, quantum ad conceptum, est vis completa & integra inducendi vinculum morale, quo morali quadam necessitate subditi ad aliquid faciendum vel omittendum adstringuntur, realiter & quoad entitatem non est aliud, quam complexum ex actibus legislatoris, ex quibus intrinsecè lex constituitur, non physicè quidem, sed moraliter seu æquivalenter in affirmatione prudenti permanentibus in ordine ad causandum in subditis hunc effectum moralem per denominationem realem extrinsecam: non enim aliter causari potest. Unde ulterius obligatio moralis, quæ quantum ad conceptum est vinculum morale, seu moralis quadam necessitas ad aliquid faciendum vel omittendum adstringens, quoad rem non est aliud, quam ipsimet actus legislatoris, ex quibus intrinsecè constituitur lex: omnis enim denominatio realis, sive intrinseca sive extrinseca, quoad rem nihil aliud est, quam forma, cuius est denominatio.

Dicitur 4. *Ad bonum commune*: quia lex omnis ferri debet propter bonum commune: lex enim ex intrinseca & essentiali sua ratione est instrumentum publicæ potestatis ad procurandum eum finem, propter quem potestas publica instituta est sive à Deo, sive ab hominibus. Atqui publica potestas tantum instituta est sive à Deo, sive ab hominibus, ad procurandam felicitatem publicam. Ergo lex ex intrinseca & essentiali sua ratione est instrumentum publicæ potestatis ad procurandam felicitatem publicam; & consequenter felicitas publica ut procuranda, est finis intrinsecus & essentialis legi: ita ut lex communitati lata, sive toti communitati lata sit, sive tantum alicui ejus parti, tanquam ejus membro, invalida sit, & solum nominatenus lex, nisi ad procurandam felicitatem publicam valeat, vel immediatè, si toti communitati lata est, vel saltem mediatè & ultimatè, si tantum lata est alicui communitatis parti, tanquam ejus membro, cuius proinde bonum redundare debet in bonum totius communitatis.

Hinc legislator, si ferendo legem, proprium, aut aliquorum privatorum, non publicum bonum intendat, graviter peccat: nihilominus tamen lex validè ab eo fertur, & subditos obligat, si præter aut contra intentionem ejus, ad publicam utilitatem conducere potest. Hinc etiam lex, quæ validè lata est, quia, cum lata est, ad bonum publicum valebat, definit esse valida, & subditos obligare, ubi primum definit ad bonum publicum utilis esse, & à fortiori ubi primum incipit esse nociva, & bono publico contraria.

Dicitur 5. *Ab eo qui curam habet communitatis*: quia, ut jam dictum est, finis intrinsecus & essentialis legi est bonum commune procurandum, & consequenter illius tantum est condere leges, cujus principaliter est procurare bonum commune. Procurare autem bonum commune, principaliter pertinet vel ad communitatem, vel ad eum qui communitatem

Simonet Theol. Tom. II.

ti præest, ejusque curam gerit ut princeps. Ita docet S. Thomas hic q. 90. art. 3. in O. *Lex*, inquit, *proprie primo & principaliter respicit ordinem ad bonum commune. Ordinare autem aliquid in bonum commune, est vel totius multitudinis, vel alicujus gentis vicem totius multitudinis; & ideo condere legem vel pertinet ad totam multitudinem, vel pertinet ad personam publicam, quæ totius multitudinis curam habet.*

Dicitur 6. *Promulgata*, hoc est, actu seu signo aliquo externo practicè & per modum imperii subditis intimata. Hæc autem intimatio est intrinsecus & essentialis legis complementum, quo posito, existit regula actuum humanorum, completam & integram vim habens dirigendi & obligandi subditos, quo non posito, nec est, nec esse potest hæc regula, proindeque nec est, nec esse potest lex: quantumcumque enim supponatur esse in legislatore voluntas efficax obligandi subditos, & locutio interna practica voluntatem illam ad subditos practicè dirigens, nondum est actuum humanorum regula, aut vis completa & integra subditos obligandi; etiamsi legislator subditis suis exteriori significet actus illos, sed sine practica intimatione: nondum enim ad quidquam tenentur subditi. At ubi primum ad actus internos legislatoris accedit exterior intimatio practica, & per modum imperii facta, ut subditi aliquid faciant vel omittant, hoc ipso subditi habent actuum suorum regulam, cui se conformare tenentur. Hinc ad cap. *In istis* dist. 4. dicitur: *Leges instituuntur, cum promulgantur*. Promulgatio igitur est essentialis legi, quam intrinsecè constituit cum internis actibus legislatoris.

Dicitur 7. *Qua permanentiter sancitur aliquid*: quia lex fertur in perpetuum, aut saltem nonnisi ad tempus valde longum, in quo lex, juxta communem Doctorum sententiam, differt à mero præcepto, quod per mortem præcipientis expirat: lex verò, mortuo aut amoto legislatore, adhuc durat, donec abrogetur, vel mutatis circumstantiis, incipiat esse nociva, aut saltem inutilis bono publico. Ratio perpetuitatis legis petitur ex eo, quod lex fertur soli communitati perfecte, quæ ex natura sua perpetua est, quatenus per successionem continuam perseverat eadem moraliter in posteris, nec utiliter administrari potest sine legum stabilitate & uniformitate. Leges igitur, ex modo & intentione qua feruntur, non solum in præsens, sed etiam in futurum prosapiunt; nec solum præsentibus, sed etiam quotquot in posterum erunt in communitate, pro suo tempore obligant: quotquot enim in posterum erunt in communitate, hoc ipso subiacent legibus, quod sicut partes communitatis.

ARTICULUS II.

Qualis debet esse Lex.

QUærantur hoc Articulo conditiones ad legem requisitæ. Has convenienter enumerat Isidorus verbis relatis dist. 4. cap. 2. ubi dicitur: *Erit autem lex honesta, iusta, possibilis, secundum naturam, secundum consuetudinem, loco temporisque conveniens, necessaria, utilis, manifesta ... nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate conscripta.*

1. Igitur debet esse honesta, ex parte objecti scilicet, non solum non præcipiendo aliquid quod sit turpe, sed etiam nihil præcipiendo, quod non sit honestum vel ex natura sua, & antecedenter ad omnem legem, vel saltem ratione finis ad quem ordinatur, quatenus ita de se indifferens est, ut possit conducere ad bonum finem, quem intendit lex. Sine hac conditione lex non esset verè lex: unde hæc conditio est essentialis legi.

Ratio est, quia 1. homines obligari ad turpia repugnat. 2. Finis intrinsecus & essentialis legi est bonum commune procurandum, & quod procurari non potest præcipiendo turpia. 3. Homines nihil possunt validè statuere, vel præcipere, nisi secundum potestatem

Q 2 rem

tem vel immediatè, vel saltem mediatè acceptam à Deo: nam, ut ait Apostolus Rom. cap. 13. *non est potestas, nisi à Deo*. Atqui, ut ait idem 2. Corinth. cap. 13. potestas condendi leges non est à Deo data hominibus ad destructionem, sed ad ædificationem; neque ad subditos malos, sed bonos efficiendos. Ergo, &c.

Dices. Aliquæ tamen leges humanæ permittunt aliquod malum. *Resp.* Leges humanas aliquod malum permittere, non statuendo, ut licitum sit quod turpe & inhonestum est, sed præcisè malum minus tolerando, & prohibendo ne puniatur, non ut delinquentibus procureretur impunitas, & liberiùs peccent, sed ut majus malum impediatur. Hæc autem mali alicujus minoris permissio, 1. non est ex se inhonestæ, 2. Imò positivè honesta est ratione boni communis ad quod ordinatur, & ad quod conducit impediendo majus malum. Præterea, recta ratio dicitur, minus malum permitti posse, & debere, ad majus malum vitandum, & procurandum majus bonum, atque ex duobus malis inevitabilibus majus vitandum esse, & ad hunc finem eligendum minus.

2. Lex debet esse justa, 1. ex parte finis, nihil statuendo contra bonum commune, quod est finis ejus. 2. Ex parte potestatis, ita ut legislator non plus statuat, quam potest statuere, & iis tantum statuat, quibus statuere potest. 3. Secundùm æqualitatem proportionalem: ita ut subditis in ordine ad bonum commune onera imponantur, habita ratione virium & facultatum. Hæc conditio est etiam essentialis legi: lex enim injusta, vera lex esse non potest.

3. Lex debet esse possibilis, seu de objecto possibilis; nemo enim obligari potest ad impossibile. Sed *nota.* Potest aliquid esse impossibile triplici modo: simpliciter, secundùm quid, & moraliter. Impossibile simpliciter est v. gr. illud omne, quod non possumus sine aliquo auxilio, quod nullo modo est in nostra potestate. Impossibile secundùm quid est illud omne v. gr. quod non possumus cum solis naturæ viribus, sed possumus cum auxilio gratiæ, quod vel habemus, vel in nostra potestate est ut illud habeamus. Impossibile moraliter est illud omne quod non possumus, nisi cum valde magna difficultate.

Potè nullus legislator, sive divinus sive humanus, præcipere potest impossibilia simpliciter, quia moralis obligatio ad impossibile simpliciter implicat contradictionem. Divinus, pro supremo suo jure, potest præcipere & præcipit aliqua impossibilia secundùm quid, sicut & aliqua moraliter impossibilia, in sensu scilicet explicato. Humanus verò non potest præcipere impossibilia moraliter, sine causa valde gravi & urgente; quia potestas legislatoris humani non est suprema, sed humanæ imbecillitati accommodata; unde non potest ad quilibet ex qualibet causa obligare. Adde quod potestatem condendi leges accepit, ad regendos homines, non ut servos, sed ut cives. Ex dictis autem apparet hanc possibilitatis conditionem esse quoque legi essentialem.

4. Lex debet esse secundùm naturam, idest, ut interpretatur Glossa, secundùm naturalem rationem: nulla enim lex rectæ rationi contraria, valida esse potest: nam lex contraria rectæ rationi, legi divinæ adversatur.

5. Lex debet esse secundùm patriæ consuetudinem: quia, ut ait Glossa, *si est contra consuetudinem inhabitantium, per contrariam consuetudinem abrogatur*.

6. Debet esse loco & tempori conveniens; alioquin ad bonum commune conducere non poterit, aut etiam ei adversabitur, atque ita subditos obligare non poterit.

7. Lex debet esse necessaria: quia, ut Glossa dicit, *non nisi instante necessitate jus statui debet*. Nam si leves ob causas leges ferantur, brevi legum multitudine obruentur subditi. Lex tamen sine instanti necessitate lata, obligat, si re ipsa valet ad bonum commune.

8. Lex debet esse utilis: quia, ut ait Glossa, *inutilis esset abjicienda*. Inutilis autem dicitur, quæ non

valet ad bonum commune procurandum; qui tamen finis intrinsecus & essentialis est omni legi. Unde legem ad bonum commune utilem non esse, & tamen esse validam repugnat. Quare hæc conditio est essentialis.

9. Lex debet esse manifesta; ne, ut dicitur in textu Capituli laudati, *aliquid per obscuritatem in captionem contineat*, hoc est, ut Glossa explicat, *ne aliquis captiosè possit eam interpretari, vel etiam ne alicui laqueus pareatur per eam*. Hæc autem conditio requiritur tantùm ad bene esse legis.

ARTICULUS III.

Quotuplex sit Lex.

LEX 1. dividitur in æternam, & temporalem. Lex æterna, juxta D. Thomam hic qu. 93. art. 1. in Q. est *ratio divinæ sapientiæ, moventis omnia ad debitum finem*, seu ratio divinæ sapientiæ, secundùm quod est *directiva omnium actuum & motionum*. Unde, juxta D. Thomam, lex æterna extenditur non solum ad creaturas rationales, sed etiam ad irracionales; nec solum est regula actionum liberarum, sed etiam quarumlibet aliarum. Lex autem æterna, sumpta in tam ampla significatione, non nisi improprie dicitur dici potest. Irrationales enim creaturæ legis propriè dictæ incapaces sunt, nec lex propriè dicta potest esse regula & mensura, nisi actuum liberorum.

Itaque ut lex æterna magis accedat ad rationem legis propriè dictæ, sumenda est strictius, scilicet pro actu divinæ voluntatis, quo Deus, ut author naturæ, ex hypothesi creaturarum rationalium producendarum, necessariò voluit ab æterno obligare creaturas rationales ad aliqua, cum actu imperii, seu locutione interna practica intellectus divini, voluntatem illam ab æterno dirigente ad creaturas illas. Complexum enim ex his duobus actibus potest utrumque obtinere nomen legis propriè dictæ, quatenus actus liberorum creaturæ rationalis, in tempore exituræ, ab æterno ordinavit ad finem debitum, nempe ad bonum commune rationalis naturæ, & utrumque regula & mensura est actuum liberorum, quos rationalis quælibet creatura exercet in tempore.

Dixi, utrumque: nam complexum illud ex actibus divinis, nempe ex efficaci voluntate obligandi ad aliqua creaturam rationalem, aliquando exituram, & locutione interna practica hanc voluntatem dirigente ad creaturam rationalem, non potest esse lex propriè dicta, nisi inchoatè & incompletè, quia non potest esse, nisi inchoatè & incompletè, regula & mensura actuum creaturæ rationalis, creaturam rationalem ad aliqua proximè obligans. Talis enim regulæ complementum intrinsecum & essentialis, est promulgatio, seu aliquis actus externus practicè & per modum imperii subditis intimans actum internum voluntatis, quo legislator vult illos ad aliquid obligare, & exterius exprimens locutionem internam, qua legislatoris intellectus practicè & per modum imperii dicitur aliquid à subditis esse faciendum, vel omittendum, ut patet ex dictis Art. I.

Cum igitur actuum divinatorum, quibus constituitur lex æterna strictius sumpta, nulla fuerit aut potuerit esse promulgatio ab æterno, quia nulla fuit aut potuit esse ab æterno creatura rationalis; lex æterna, etiam strictius sumpta, non est nisi inchoatè lex propriè dicta, nec nisi inchoatam vim habet obligandi creaturam rationalem, ejusque actus liberos dirigendi per modum regulæ. In tempore autem completur in ratione legis propriè dictæ, per rationis rectæ dictamen practicum, quo Deus, ut author naturæ, practicè & per modum imperii dicitur & præscribit creaturæ rationali hoc vel illud faciendum vel omittendum esse, atque ita practicè & per modum imperii intimat actus suos internos, quibus vult & practicè ac imperativè loquitur interiùs, quæ legislator naturalis, & quibus,

quibus, hoc recte rationis dictamine posito, nihil deest ad hoc ut sint completa & integra regula ac mensura actuum creaturæ rationalis, vim habens completam & integram, creaturam rationalem obligandi circa omnia circa quæ præscribit aliquid, si ve præcipiendo, si ve prohibendo: unde, hoc recte rationis dictamine posito, nihil eis deest ad hoc, ut sint lex propriè dicta, & quidem completa & integra in ratione legis.

Hanc autem legem, quam cum rationis dictamine constituunt, naturalem nominamus, maxime propter complementum ejus intrinsicum, quod est actus naturalis rationis. Unde apparet legem naturalem ab æterna in eo tantum differre quoad rem, quod ei superaddat promulgationem, quæ sit in tempore per naturalem dictamen, à quo lex naturalis habet ut sit completè & integrè lex.

2. Lex dividitur in divinam & humanam. Lex divina dicitur ea, quæ fertur immediatè autoritate divina, si ve Deus promulget eam immediatè per se ipsum, si ve non. Subdividitur in naturalem & positivam. Lex naturalis est ea, quæ Deus statuit ea quæ sunt juris naturalis, qualia sunt omnia Decalogi præcepta, excepta determinatione Sabbati: positiva verò est ea, quæ Deus statuit ea quæ non sunt juris naturalis, qualia sunt præcepta Mosaica de caeremonialibus.

Lex humana dicitur ea, quæ fertur autoritate humana, quæ tamen autoritas vel immediatè vel saltem mediatè à Deo accepta est. Nam non est potestas, nisi à Deo. Subdividitur in civilem & ecclesiasticam. Ecclesiastica est ea, quæ fertur autoritate ecclesiastica, ut Summi Pontificis, vel Conciliorum. Civilis est ea, quæ fertur autoritate seculari, ut Imperatorum, vel Regum. Utraque subdividitur in naturalem ex parte objecti, & positivam: nam legislator ecclesiasticus & civilis possunt statuere aliqua, quæ sunt juris naturalis, & alia quæ non sunt.

DISPUTATIO II.

De Lege naturali.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit lex naturalis.

RESPONSIO I.

Lex naturalis bene describitur, rationis divinæ ordinatione ad bonum commune naturæ rationalis, à Deo ut authore illius promulgata, & creaturam rationalem obligans, quæ permanenter statuit ea omnia, quæ sunt juris naturalis, præcipiendo ea, quorum commissio naturam rationalem dedecet, atque statuendo de esse morali rerum in ordine ad certos effectus morales.

Explicatur itaque & prob. Dicitur 1. *Rationis divinæ ordinatio*, hoc est, actus intellectus divini prædicte & per modum imperii ad creaturas rationales dirigens voluntatem, quam Deus habet obligandi illas ad hoc, ut se gerant in omnibus modo naturam rationalem decet: vel, si vis, actus divini intellectus, practice & per modum imperii dictans cum efficaci voluntate obligandi quid creaturæ rationali faciendum sit aut omitendum, tanquam sibi, quæ rationalis est, conveniens aut disconveniens. Quod autem lex naturalis sit ordinatio rationis divinæ, patet ex dictis Disp. I. Art. I. Cum enim omnis lex sit ordinatio rationis, & lex naturalis sit divina, non enim est humana; legem naturalem esse rationis divinæ ordinationem necesse est.

Dicitur 2. *Ad bonum commune naturæ rationalis*: quia cum finis intrinsicus & essentialis legi omni sit bonum commune, & lex naturalis lata sit naturæ ra-

Simonnet Theol. Tom. II.

tionali, quæ tali, manifestum est legem naturalem latam esse propter bonum commune naturæ rationalis, quæ talis.

At inquit. Lex naturalis lata est immediatè propter bonum privatum individuorum. *Resp.* Esto. At dico saltem latam esse propter bonum privatum individuorum, ut redundet in bonum commune naturæ, & ita saltem latam esse mediatè & ultimatè propter bonum commune naturæ rationalis, quod sufficit. Dicitur potest Deum in ferenda lege naturali proximè & immediatè, & bonum privatum individuorum, & bonum commune naturæ spectasse.

Dicitur 3. *A Deo ut authore illius*, hoc est, naturæ rationalis, *promulgata*, hoc est, lata & instituta: leges enim instituuntur, cum promulgantur. Quod autem lex naturalis à Deo lata sit, faciliè probatur. Nam lex naturalis lata est naturæ rationali, & propter bonum commune naturæ rationalis. Ergo lata est ab eo, cujus est providere bono communi naturæ rationalis. Atqui providere bono communi naturæ rationalis, pertinet ad Deum, qui illius superior est, sicut & author ac conditor, & quæ illius author ac conditor est. Ergo, &c.

Dicitur 4. *Creaturam rationalem obligans*: quia lex naturalis lata est soli creaturæ rationali, & sola creatura rationalis capax est obligationis morales, quem effectum re ipsa causat in ea lex naturalis; quia ex efficaci intentione obligandi lata est à Deo, qui obligandi potestatem habet, ut supremus naturæ rationalis dominus ac princeps, & hanc intentionem practice & imperativè intimat per dictamina practica recte rationis.

Dicitur 5. *Qua permanenter*: quia lex naturalis creaturæ rationali in perpetuum lata est. Imò ex hypothese naturæ rationalis conditæ, non potuit non ferri à Deo lex naturalis, ut probabitur, & consequenter ex hypothese naturæ rationalis perseveraturæ, lex naturalis non potest non esse perduratura.

Dicitur 6. *Statuit ea, quæ sunt juris naturalis*: quia jus naturale proximè fundatur in lege naturali, ab eaque efficitur, nec est ab ipsa natura rationali, nisi remotè & radicaliter. Sic v. gr. tenemur ad non mentiendum; tenemur, inquam, jure naturali remotè & radicaliter, propter disconvenientiam quam mendacium habet cum natura rationali, quæ rationalis est: proximè verò & formaliter ac propriissimè, quia mendacium à Deo, ut authore & gubernatore naturæ rationalis, prohibitum est, quia naturam rationalem, quæ talem, dedecet.

Dicitur 7. *Præcipiendo ea, quorum commissio*, &c. quia jus naturale est tantum de iis, quæ ex natura sua decent, vel dedecet naturam rationalem, quæ talem, & consequenter de iis tantum, quæ ex natura sua relatè ad naturam rationalem, quæ talem, talia sunt, ut non possint non esse præcepta, aut non possint non esse prohibita. Unde fit, ut lex naturalis, ex hypothese naturæ rationalis conditæ, sit necessaria; & jus naturale, quod efficit, sit necessarium.

Porro additum est: *Atque statuendo*, &c. quia sicut inter actus creaturæ rationalis, aliqui sunt præcepti, aliqui prohibiti jure naturali, ita aliqui jure naturali irriti sunt & nulli moraliter in ordine ad certos effectus, quia eorum validitas disconveniens esset naturæ rationali, quæ rationalis est, & non potuerunt non irritari lege naturali à sapientissimo naturæ rationalis authore & rectore. Bonitas autem hujus descriptionis patet ex eo, quod sufficientissimè explicet naturam legis naturalis, eamque ab omni alio sufficientissimè distinguat.

RESPONSIO II.

Lex naturalis quoad rem & entitatem consistit, non quidem adequatè, sed completivè, seu tanquam in complemento intrinseco & essentiali in dictaminibus recte rationis practice & imperativè dictantibus, quid sit faciendum, vel omitendum, velut consentaneum, vel dissentaneum naturæ rationali, quæ tali.

Et 1. quidem, quod lex naturalis non consistat adæquare in dictaminibus practicis recte rationis. *Prob.* Quia, ut patet ex dictis Disp. I. Art. I. omnis lex dicit, tanquam partes sui constitutivas, duos actus internos legislatoris, nempe voluntatem efficacem obligandi subditos ad aliquid, & locutionem internam practicam, hanc voluntatem ad subditos practice dirigentem. Ergo lex naturalis, quæ est lex proprie dicta & divina, dicit: tanquam partes sui constitutivas, duos actus Deo immanentes, nempe actum voluntatis divinæ, quo Deus ab æterno & pro æterno vult efficaciter obligare creaturas rationales ad facienda ea quæ fieri, & omittenda ea quæ omitti postulat natura rationalis, quæ rationalis est, & actum imperii intellectus divini, quo voluntas illa dirigitur ad creaturas rationales. Ergo lex naturalis constitui non potest adæquare in dictaminibus recte rationis.

2. Quod lex naturalis consistat in dictaminibus practicis recte rationis, tanquam in complemento intrinseco & essentiali. *Prob.* Quia lex omnis, ut patet ex dictis Disp. I. Art. I. intrinsece & essentialiter completur per actum externum practicum, quo actus interni legislatoris, quæ talis, modo practico & imperativo intimantur subditis, illisque practice & per modum imperii dicitur & præscribit, ut hoc vel illud faciant, aut omittant. Ergo lex naturalis, quæ est lex proprie dicta & divina, intrinsece & essentialiter completur per actus externos practicos, quibus Deus internos actus, quos habet quæ legislator naturalis, modo practico & imperativo exprimit & intimat creaturæ rationali, atque dicitur ac præscribit, quid debeat facere, tanquam conveniens, & omittere, tanquam disconveniens sibi, quæ rationalis est. Atqui dictamina practica recte rationis sunt actus externi, quibus Deus modo practico & imperativo exprimit, & creaturæ rationali intimat actus illos internos, eique dicitur & præscribit quid debeat facere, &c. Ergo lex naturalis intrinsece & essentialiter completur per dictamina practica recte rationis, proindeque dictamina practica recte rationis sunt etiam in recto ipsa lex naturalis, non quidem adæquare, sed completive sumpta.

Obj. 1. Actus externus, quo completur lex in ratione legis, seu in ratione regulæ actuum humanorum, ad agendum vel omittendum aliquid proxime obligantis, est actus legislatoris legem ferentis. Atqui dictamina practica recte rationis non sunt actus Dei ut legislatoris legem ferentis: sunt enim actus intellectus creati. Ergo falsum est, quod lex naturalis completur in ratione legis per dictamina practica recte rationis. *Resp. neg. min.* Quamvis enim hæc dictamina sint actus intellectus creati, & ab eo physice producantur, nihilominus sunt actus Dei ut legislatoris legem ferentis, & actus internos, quorum uno vult obligare creaturam rationalem, & altero practice dirigit hanc voluntatem ad creaturam rationalem, practice & per modum imperii intimantis ipsi creaturæ rationali.

Deus enim vim indidit creaturæ rationali eliciendi dictamina illa, & ad illa elicienda eam determinat, aut saltem ad illa concurrat per modum causæ primæ, & physice pramoventis ex speciali intentione per illa voluntatem suam obligativam, & locutionem suam internam practicam exterius exprimentis, & practice ac per modum imperii intimandi creaturæ rationali. Unde dictamina illa sunt verè & proprie actus externi Dei legem naturalem ferentis & promulgantis, seu locutio quadam Dei externa practica & imperativa, qua creaturæ rationali dicitur practice & per modum imperii, quid velit ab ea fieri vel non fieri, tanquam consentaneum vel dissentaneum ipsi, ut rationali.

Dices. Lex naturalis non potest compleri intrinsece & essentialiter, nisi per aliquid permanens: cum ipsa sit aliquid permanens. Atqui dictamina practica rationis non sunt aliquid permanens, sunt enim actus transeuntes. Ergo non sunt complemen-

tum intrinsecum & essentialiale legis naturalis. *Resp.* Dictamina practica recte rationis sufficienter esse quid permanens ad hoc, ut sint complementum intrinsecum legis naturalis: nam 1. sunt aliquid permanens, non quidem formaliter, sed virtualiter in potentia elicitiva, ex se semper parata & determinata ad illa producenda. 2. Sunt etiam aliquid actu permanens, non quidem physice, sed moraliter & æquivalenter, quatenus quoties occurrit agendi occasio, magna facilitate, & sæpè non libere, sed necessario eliciuntur. Unde perinde se habent in estimatione morali, ac si essent aliquid naturæ rationali concreatum, cum ipsa actu & physice permittant; quod sufficit, ut possint esse intrinsecum & essentialiale complementum legis naturalis: legem enim naturalem non aliter permanere, quantum ad complementum suum etiam intrinsecum & essentialiale, nullum habet inconveniens.

Dices. Dictamina illa practica quandoque, imò sæpè sunt erronea. Atqui legem naturalem compleri per dictamina erronea, evidenter repugnat. Ergo, &c. *Resp.* Legem naturalem secundum nos non compleri, nisi per dictamina vera: nam pro complemento intrinseco & essentiali legis naturalis assignamus, non qualibet dictamina practica, sed solum dictamina practica rationis recte, hoc est, rationis de rebus recte & verè judicantis. Juxta nos igitur, dictamina practica erronea, etiam si invincibiliter erronea sint, non pertinent ad legem naturalem, ut complementum ejus: unde nec sunt, nec possunt esse vera regulæ actuum humanorum, nec vim habent obligandi; & ita qui non agit secundum illa, peccat, non quia contra illa agit, sed quia agit sine persuasione quod licite possit agere id quod agit.

Dices. Lex naturalis distinguitur adæquare ab actu, quo cognoscitur à subdito quem dirigit, eique applicatur. Atqui lex naturalis à subdito quem dirigit, cognoscitur, eique applicatur per dictamina practica recte rationis. Ergo ab illis adæquare distinguitur, & consequenter non completur ab illis intrinsece & essentialiter.

Resp. neg. maj. Itaque lex quidem positiva, five divina five humana, distinguitur adæquare ab actu quo cognoscitur, & applicatur subdito quem dirigit & obligat. Ratio est, quia lex positiva quævis est adæquare extrinseca subdito quem dirigit & obligat, ut facile patet consideranti modum quo leges positivæ promulgantur. At propter oppositam rationem lex naturalis non potest adæquare distingui ab actu quo cognoscitur, & applicatur subdito quem dirigit & obligat: cum enim actus externus, quo promulgatur lex, sit ejus complementum intrinsecum & essentialiale, & lex naturalis promulgetur per dictamina practica recte rationis, lex naturalis non potest subdito quem dirigit & obligat, esse externa adæquare, sed necessario secundum aliquam sui partem, qua nimirum intrinsece & essentialiter completur in ratione legis, est ei interna, in eoque vitaliter recepta.

Mirum igitur non est, quod lex naturalis per aliquam sui partem, eam scilicet qua completur in ratione legis, practice intimetur subdito, atque simul & indivisibiliter ab eo cognoscatur exercite, formaliter eum reddendo practice cognoscentem, quid facere quidve fugere debeat, velut conveniens vel disconveniens naturæ rationali, quæ tali, imò & reflexè; quia omnis actus intellectus est sui ipsius cognitio, & ita per dictamina practica non solum practice cognoscit, quid facere quidve fugere debeat, sed etiam cognoscit hoc se practice cognoscere; & cognoscendo hoc se practice cognoscere, cognoscit legem naturalem reflexè. Ergo lex naturalis non distinguitur adæquare ab actibus, quibus cognoscitur. & applicatur subdito quem dirigit & obligat, sed inadæquare tantum, nempe secundum actus internos legislatoris, quos includit præter actus externos, quibus intimatur & completur in ratione legis.

Lex igitur naturalis subdito quem dirigit & obligat,

gat, se ipsa immediate applicatur, quia applicatur per dictamen practicum, quo completur in ratione legis, & quo subditum formaliter reddit practice cognoscentem, quid faciendum quidve omittendum sit: hoc ipso enim subditus exercere cognoscit legem naturalem, & quidem sufficienter ad hoc, ut per eam dirigatur & obligetur. Quamvis autem lex naturalis sic se ipsa immediate applicetur subdito, non tamen se ipsa immediate applicatur ad opus, quia dictamen practicum, quo completur in ratione legis, est dictamen universale, quale est illud: Nunquam mentiri licet. Dictamen autem universale non potest ad opus applicari, nisi mediante dictamine particulari, seu iudicio practice practico, quo intellectus iudicat v. gr. non esse hic & nunc mentiendum. Hoc autem iudicium est applicatio legis ad opus, non ipsa lex: lex enim debet esse universalis, & abstrahere à circumstantiis particularibus, quibuscum dictamen particulare obiectum proponit.

Dices. Si dictamina practica rationis sunt complementum intrinsecum & essentiale legis naturalis, lex naturalis non est lex divina. Consequens est contra nos. Ergo, &c. *Resp. neg. seq. maj.* Quantumcumque enim dictamina illa sint actus intellectus creati, ab eo physice & immanenter elicit, sunt nihilominus actus Dei, ut legem ferentis, & voluntatem suam obligativam per illa practice intimantis, atque prescribentis quid fieri quidve non fieri velit; proindeque dictamina illa cum internis actibus Dei, ut legislatoris, constituunt completam & integram legem, quæ verè divina est, upote ab ipso Deo immediate lata & instituta.

Dices. Dictamina practica rectæ rationis dicantur precise aliquid esse faciendum vel omittendum, ut conveniens vel disconveniens naturæ rationali, quæ tali. Ergo falsum est, quod intiment voluntatem quam Deus habet obligandi creaturam rationalem ad faciendum vel omittendum aliquid, quia decet vel dedecet naturam rationalem, quæ talem; proindeque falsum est dictamina illa esse complementum legis naturalis. *Resp. neg. ant.* Nam dictamina illa simul & indivisibiliter saltem confuse & implicite, quod sufficit, dicant illud esse præceptum vel prohibitum à Deo, quia conveniens vel disconveniens est naturæ rationali, à Deo, inquam, ut authore & rectore naturæ rationalis. Hinc alias negavimus, ab ullo adulto, ubi primum præceptum aliquod naturale implendum occurrit, Deum inculpabiliter ignorari posse.

At inquit. In ea hypothese, sive possibili sive impossibili, in qua existeret natura rationalis, & tamen Deus nullam haberet voluntatem obligandi ad faciendam vel omittendam, quæ naturam rationalem decet vel dedecet, adhuc dictamina practica rectæ rationis essent omnino eadem, quæ nunc sunt. At qui in illa hypothese dictamina practica rectæ rationis precise dicant aliquid esse faciendum vel non faciendum, quia conveniens vel disconveniens est naturæ rationali. Ergo similiter nunc dicant precise, &c.

Resp. neg. maj. Nam in facta hypothese, ut dicitur in minore, nihil aliud dicantur sive distincte sive confuse, quam aliquid esse faciendum vel non faciendum, ut conveniens vel disconveniens naturæ rationali, quæ tali. At in presenti hypothese, in qua Deus habet voluntatem efficacem obligandi creaturam ad faciendam ea, quorum ommissio, & omittenda ea, quorum commissio naturam rationalem dedecet, atque ad hanc voluntatem creaturæ rationali intimandam utitur dictaminibus practicis rectæ rationis; ita hæc dictamina modificat, ut saltem confuse dicant ab eo, ut authore & rectore naturæ rationalis, præcepta esse ea, quæ dicant esse faciendam, quia eorum ommissio, & prohibita esse ea quæ dicant esse omittenda, quia eorum commissio naturam rationalem dedecet.

Hinc in presenti hypothese, quæ sola possibilis est, ut infra ostendetur, nemo peccare potest contra re-

Simonnet Theol. Tom. II.

ctam rationem, purè dictantem aliquid esse faciendum vel non faciendum, quia conveniens vel disconveniens est naturæ rationali; & quicumque peccat contra rationem, dictantem aliquid esse faciendum vel non faciendum, quia conveniens vel disconveniens est naturæ rationali, peccat contra rationem saltem confuse dictantem aliquid esse præceptum vel prohibitum, quia conveniens vel disconveniens naturæ rationali, à Deo ut authore & rectore naturæ rationalis, atque ita Dei, ut authoris & rectoris naturæ rationalis, voluntatem obligativam practice intimantem, illamque complementem in ratione legis divinæ naturalis.

Hinc quicumque peccat contra rectam rationem, peccat contra legem divinam naturalem, & ita omne peccatum theologicum est, ac offensa Dei proprie dicta, inducens reatum damnationis æternæ, si grave est. Hinc divisio peccati in philosophicum, quod soli rationi repugnat, & peccatum, quod etiam adversatur legi divinæ, in presenti hypothese chymera est.

ARTICULUS II.

Quid præscribat, & ad quid obliget lex naturalis.

RESPONSIO I.

Lex naturalis prohibet, quidquid ex natura rei dedecet naturam rationalem, seu, quod idem est, prohibet id omne, cuius commissio intrinsecè & essentialiter dedecet naturam rationalem.

Prob. Nam id omne, quod ex natura rei dedecet naturam rationalem, prohibitum est aliqua lege divina: hoc enim evidenter pertinet ad sapientem naturam rationalem, cuius Deus author & rector est, gubernationem. At si aliqua lege divina prohibitum est, certè lege naturali, quam Deus condidit ut author & rector naturæ rationalis, & quæ supponit in iis quæ prohibet, intrinsecam & essentialem turpitudinem, in quo differt à lege purè positiva, quæ non supponit in iis quæ prohibet, moralem turpitudinem, sed eam inducit. Ergo, &c.

RESPONSIO II.

Lex naturalis præcipit id omne, quod ex natura rei, sive antecedenter ad omnem ordinationem & constitutionem sive divinam sive humanam, necessarium est ad vivendum conformiter ad naturam rationalem, seu, quod idem est, præcipit id omne, cuius ommissio intrinsecè & essentialiter naturam rationalem dedecet.

Prob. Id omne, quod ex natura rei necessarium est ad vivendum conformiter ad naturam rationalem, præceptum est, imò non potest non esse præceptum aliqua lege divina ex hypothese naturæ rationalis condita: hoc enim essentialiter exigit sapiens & efficax naturæ rationalis existentis gubernatio. Ergo præceptum est aliqua lege, non libera Deo, sed necessaria ex hypothese naturæ rationalis condita. Sed talis lex non est, nisi lex naturalis: omnis enim lex divina positiva libera Deo est etiam ex hypothese naturæ rationalis existentis. Ergo, &c.

Porro in Resp. dictum est, legem naturalem præcipere id omne, quod ex natura sua necessarium est, &c. quia duplex est naturaliter honestum, unum cuius ommissio naturam rationalem dedecet, & quod proinde necessarium est ad vivendum honestè; alterum verò, cuius ommissio non dedecet naturam rationalem, & quod proinde ad vivendum honestè necessarium non est: hoc lex naturalis consulit tantum, alterum verò præcipit.

RESPONSIO III.

Lex naturalis, aliquid fieri præcipiens, non solum præcipit actum, sed etiam modum virtutis.

Q 4

Prob.

Prob. Nam præcipere etiam modum virtutis, est præcipere non solum ut aliquis fiat, sed etiam ut fiat modo naturam rationalem decente. Atqui lex naturalis præcipiens, non solum præcipit ut fiant actus, quorum omisso naturam rationalem dedecet, sed etiam ut fiant modo decente naturam rationalem. Ergo, &c. *Prob. min.* Nam lex naturalis præcipit creaturæ rationali, ut vivat honestè & conformiter ad naturam rationalem. Atqui ad vivendum honestè, & conformiter ad naturam rationalem, requiritur non solum ut fiant actus, quorum omisso naturam rationalem dedecet, sed etiam fiant modo naturam rationalem decente.

Ex his sequitur legem naturalem, sive præcipientem, sive etiam prohibentem, adequatè impleri non posse, nisi per actus honestos, & moraliter bonos, quibus videlicet vel honestum aliquod prosequimur, vel averfamur aliquod inhonestum modo convenienti naturæ rationali, quæ rationalis est, ac proinde ex motivo naturæ rationali, quæ rationalis est, consentaneo, & cum omnibus aliis circumstantiis ei convenientibus, aut saltem non disconvenientibus.

Dices. Qui v. gr. restituit debitum, servat præceptum naturale, licet restituat modo indebito. Ergo lex naturalis non præcipit modum virtutis. *R.* Eum qui restituit debitum, sed modo indebito, satisfacere quidem præcepto naturali, quo præcisè præcipitur restitutio debiti, unde non tenetur ad novam restitutionem; at non satisfacere præcepto naturali, quo præcipitur ut omnia fiant, ac proinde ut hæc restitutio fiat modo convenienti naturæ rationali, quæ rationalis est. Unde neg. conf.

RESPONSIO IV.

Inter actus humanos aliqui non solum prohibentur, sed etiam irritantur lege naturali.

Prob. Nam 1. quando ex natura rei deest potestas moralis circa aliquem actum, actus ille non solum prohibitus est, sed etiam irritus jure naturali. Talis est v. gr. donatio rei jam alteri donatæ, quia ex natura rei deest in donante potestas donandi rem jam donatam: qui enim donat rem aliquam, transfert à se dominium illius, proindeque hoc ipso ex natura rei caret potestate donandi illam alteri. At verò donatio rei jam promissa alteri, est quidem prohibita jure naturali; jus enim naturale præcipit, ut res donetur ei, cui promissa est: at non est jure naturali irrita, quia promissio non transfert rei dominium in promissarium, & sic cum promissione uni facta, manet in eo qui promissit, moralis potestas donandi rem alteri.

2. Quando adest quidem potestas moralis, sed deest usus & applicatio hujus potestatis circa actum aliquem, hic actus non solum prohibitus est, sed etiam irritus jure naturali. Sic v. gr. si Titius solutus matrimonium contrahat cum soluta, putà Bertha, putans se contrahere cum Maria, & volens cum illa contrahere, contractus jure naturali irritus est: licet enim uterque potestatem habeat contrahendi, deest tamen usus & applicatio talis potestatis circa talem personam, & ita hæc potestas nihil operatur. Nam ex natura rei potestas contrahendi nullum habet effectum, nisi ea utaris, eamque applies.

Ratio à priori pro utroque casu est, quia natura rerum, circa quas lex naturalis versatur, est fundamentum & mensura illius. Ergo sicut lex naturalis præcipit aliqua, quia eorum omisso, & aliqua prohibet, quia eorum commissio ex natura sua naturam rationalem dedecet, ita irritat aliqua, quia ex natura sua talia sunt, ut natura rationalis postulet ea esse invalida. Item dictamina practica rectæ rationis sunt intimatio & promulgatio legis naturalis. Unde sequitur legem naturalem præcipere ea omnia, quæ recta ratio dicitur esse facienda, & ea omnia prohibere, quæ recta ratio dicitur esse facienda non esse. Ergo propter eandem rationem lex naturalis irritare dicenda est ea omnia, quæ recta ratio pro nullis dicitur esse habenda.

RESPONSIO V.

Lex naturalis obligat in conscientia circa ea omnia, quæ Deus, ut auctor naturæ, statuit sive præcipientes, sive prohibendo, sive etiam irritando.

Prob. 1. Ex Apostolo Rom. cap. 2. ubi loquens de gentilibus sic ait: *Quicumque sine lege (scripta) peccaverunt, sine lege (scripta) peribunt*, nempe propter peccata contra legem naturalem commissa. Non perirent autem gentiles propter peccata contra legem naturalem commissa, si lex naturalis non obligaret in conscientia; & qui contra legem naturalem graviter peccant, non incurrerent reatum culpæ & damnationis æternæ.

Prob. 2. Ratione: quia lex naturalis est ordinatio Dei pro supremo suo jure alia præcipientis, prohibentis alia tantum, alia irritantis simul & prohibentis. Atqui Deus sic pro supremo suo jure ordinans, obligat in conscientia. Ergo, &c. *Quod confir.* Quia legi naturali nihil deest ad obligandum in conscientia. Ad hoc enim tria tantum requiruntur, nempe potestas obligandi in legislatore, efficax recipia obligandi voluntas, & hujus voluntatis intimatio practicè & per modum imperii facta subditis. Hæc autem tria ad sunt respectu legis naturalis: cum sit ordinatio & constitutio Dei per dictamina practica rectæ rationis practicè & imperativè intimantis voluntatem suam obligativam ad faciendam vel omittendam ea, quæ natura rationalis, quæ talis, fieri vel omitti postulat. Lex igitur naturalis obligat sub culpa mortali, vel veniali, prout ejus materia gravis est, vel levis; sive, quod idem est, prout illius, quod præcipit aut prohibet, omisso aut commissio naturæ rationali, quæ tali, graviter vel leviter repugnat.

Obj. Lex non potest obligare ad poenam, quam non potest manifestare. Atqui lex naturalis non potest manifestare poenam æternam: nam poena æterna non potest cognosci solo lumine naturali. Ergo lex naturalis non potest obligare ad poenam æternam, & consequenter non potest obligare sub culpa mortali, quæ inductiva est reatus poenæ æternæ. *Resp. neg. major.* Nam ut delinquens incurrat reatum alicujus poenæ, necesse non est ut poenam illam cognoscat sive per legem, sive aliunde, sed satis est, si faciat actum dignum tali poena, & actus illius malitiam cognoscat, aut saltem non ignoret nisi culpabiliter, & hæc ignorantia sit graviter culpabilis, quando poena propter actum infligenda gravis est.

ARTICULUS III.

Utrum lex naturalis sit necessaria.

RESPONSIO.

Lex naturalis non est necessaria absolute, sed est necessaria ex hypothesi præsentis, in qua natura rationalis condita est cum usu rationis ac libertatis circa bonum & malum, & cum fragilitate sibi contranaturali.

Prob. 1. pars. Nam lex naturalis non est magis necessaria, quam rationalis creatura, cui fertur. Atqui creatura rationalis non est absolute necessaria: potuit enim Deus abstinere à productione creaturæ intellectualium: cum Deus liberè producat quidquid producit ad extra, atque ita illud producat, quia vult, ut posset non producere, & non produceret, si noller. Ratio à priori est, quia sibi ipse sufficit, nec ad esse, aut bene esse indiget alio, quod sit extra se.

Prob. 2. pars. Quia ex hypothesi quod Deus voluerit producere creaturam rationalem, non potuit non velle illam gubernare sapienter, & modo sanctitati suæ convenienti: hoc enim pertinet ad ideam entis, quo nihil melius cogitari potest. Atqui ad sapientem, & sanctitati divinæ convenientem gubernationem creaturæ rationalis, condita cum usu ac libertate circa

circa bonum & malum, & cum fragilitate sibi con- naturali, evidenter requiritur, ut Deus statuat, & auctoritate sua sanciat ea quæ sunt juris naturalis, præcipiendo scilicet ea quæ ex natura rei necessaria sunt ad vivendum honeste, & ea prohibendo quæ ex natura rei turpia & inhonesta sunt, atque ita creature rationali hæc vitandi & illa faciendi imponendo propriè & strictè dictam obligationem, contra quam qui agerent, reatum culpæ & pænæ propriè & strictè dictum, & quidem in rebus naturæ rationali graviter repugnantibus, culpæ mortalis & pænæ æternæ incurrerent. Ergo, &c.

Prob. min. Quia si Deus creaturam rationalem, qualem condidit, relinqueret naturali iudicio rationis approbantis alia ut consona naturæ rationali, alia verò ut naturæ rationali dissona reprobantis, eam ad bonum agendum non moveret, aut à faciendi malo non deterreret, nisi valde inefficaciter, ut ostendit experientia eorum omnium, quos offensæ divinæ & æternæ damnationis, quam tamen sola offensæ Dei gravis, & ejus vel formalis vel saltem virtualis contemptus inducere potest, consideratio, ad faciendâ eam quorum ommissio, & omittendâ eam quorum commissio naturæ rationali graviter repugnat movere non potest efficaciter. Atqui hoc sapienti, & sanctitati divinæ convenienti gubernationi evidenter adversatur. Ergo, &c.

Obj. Repugnat Deum necessitari ad aliquid ex iis quæ sunt ad extra. Ergo, &c. *R. dist. ant.* Repugnat necessitari absolute, & extra omnem hypothesein, C. ant. Repugnat necessitari ex aliqua hypothesei, ipsi libera, N. ant. Nam v. g. ex hypothesei quòd Deus promiserit aliquid, non potest non implere promissum, quia non implere promissum, intrinsecè & essentialiter dedecet naturam divinam. Non potest autem Deus, qui essentialiter indefectibilis est, aliquid, quod naturam divinam dedecet.

Propter eandem rationem, ex hypothesei quòd condiderit naturam rationalem, qualem condidit, non potest non ei legem naturalem imponere; quia ex hypothesei, quòd eam condiderit, non potest eam non sapienter, & modo sanctitati suæ convenienti gubernare: nam naturam rationalem conditam deferere, aut non sapienter gubernare, intrinsecè & essentialiter naturam divinam dedecet; nec potest eam, qualis condita est, sapienter, & modo sanctitati suæ convenienti gubernare sine lege naturali, præcipiente illa, quæ ex natura rei honesta, & ad honestè vivendum necessaria sunt, & illa prohibente, quæ ex natura rei turpia sunt & inhonesta.

ARTICULUS IV.

Utrum lex naturalis capax sit mutationis propriæ dictæ.

RESPONSIO.

L Ex naturalis non potest mutari propriè.

Prob. Quia lex mutatur propriè, cum mutatur in se. Atqui lex naturalis non potest mutari in se. Ergo, &c. *Prob. min.* Lex mutatur in se, aut quando desinit, quia desinit conducere ad bonum commune, vel etiam incipit ei esse contraria; aut quando ad aliquod tantum tempus lata est, quo proinde finito, eo ipso extinguitur; aut quando abrogatur à superiore; aut quando contraria consuetudine præscribitur; aut etiam, si vis, quando restringitur per dispensationem propriè dictam. Atqui nihil horum legi naturali potest contingere. Ergo, &c.

Prob. min. Nam 1. Lex naturalis non potest per se ipsam desinere, quia neque ad tempus lata est, sed in perpetuum, neque potest unquam non conducere ad bonum commune naturæ rationalis: cum præcipiat, aut prohibeat ea tantum, quorum ommissio aut commissio intrinsecè, & essentialiter ipsam naturam rationalem dedecet, & consequenter ea tan-

tum præcipiat, aut prohibeat, quæ fieri, aut omit- ti semper conducet ad bonum commune naturæ rationalis.

2. Non potest abrogari à superiore, quia non habet superiorem, nisi Deum, à quo necessariò lata est ex hypothesei præsentis. 3. Non potest præscribi contraria consuetudine, quia consuetudo ab hominibus induc- ta non potest prævalere juri naturali; jus enim hu- manum non potest prævalere juri divino, quale est jus naturale. 4. denique, non potest restringi per dispen- sationem propriè dictam, quia nulla potestas etiam- si divina sit, dispensare potest propriè in jure natura- li, ut probabitur Art. seq. Ergo, &c.

Obj. 1. Communitas bonorum fuit de jure naturali. Atqui tamen jure gentium introducta est bonorum divisio & proprietas. Ergo, &c. *R.* Communitatem bonorum fuisse de jure naturali negativè, non positivè. Nam jus naturale permittit quidem bonorum communitatem, at non præcepit, nec prohibuit bonorum divisionem & proprietatem. Unde cum jure gen- tium divisio & proprietas bonorum introducta est rationabiles ob causas, nihil juri naturali contrarium statutum est.

Obj. 2. De jure naturali fuit non solum negativè, sed etiam positivè, ut omnes homines essent liberi. Atqui tamen jure gentium introducta est servitus. Er- go, &c. *R. dist. maj.* De jure naturali fuit non solum negativè, sed etiam positivè, ut omnes homines es- sent liberi, nulla supposita culpa vel injuria. C. maj. lex enim naturalis non solum permittit, sed etiam præcepit, ut, nulla supposita culpa vel injuria, sua frue- rentur homines libertate. De jure naturali fuit, &c. supposita aliqua culpa vel injuria propter quam potuit iuste bellum inferri hostibus, N. maj. Nam lex natu- ralis permittit pro eo casu homines in servitutem redigere: si enim licuit per legem naturalem eo ca- su hostem interficere, à fortiori per legem natu- ralem licuit, mortem in servitutem commutare. Servitus igitur jure gentium in casu iusti belli in- troducta est, non reluctante, sed consentiente ju- re naturali.

Obj. 3. Per legem humanam præscriptionis, dero- gatum est legi naturali, prohibenti ne retineatur alie- num, invito domino. Ergo, &c. *R. neg. ant.* Nam lex præscriptionis, ab humano legislatore lata, non facit ut alienum, manens alienum, retineatur invito do- mino; sed solum facit, ut id quod erat alienum, jam non sit alienum, sed proprium possidentis, quate- nus legislator humanus, qui ut communitatis prin- ceptis, disponere potest de bonis privatorum, quantum expedit bono communi, statuit ut qui bona fide & certo tempore possederit rem alienam, acquirat do- minium illius, eoque dominio prioret prior domi- nus; statuit, inquam, ad lites impediendas, & pu- niendos negligentes dominos, qui rerum suarum cu- ram negligunt. Lex autem naturalis neque prohibuit unquam hoc statui, cum hoc statui bono communi multum expediat; neque præcepit unquam rem alie- nam restitui priori domino, postquam desit esse aliena, & ad priorem dominum pertinere. Lex igitur præscriptionis legi naturali non contraria, sed consentanea est.

Obj. 4. Leges humanæ requirentes certam solem- nitatem in contractibus, ad hoc ut sint validi, de- rogant legi naturali: nam re ipsa reddunt invali- dos contractus, qui antea jure naturali validi erant. Ergo, &c. *R. neg. ant.* Nam leges illæ juri naturali non derogant, sed solum addunt aliquid, quod qui- dem jus naturale non præcipit, sed nec prohibet addi, quatenus ad valorem contractuum requirunt certas condiciones, quæ quidem non requiruntur ex natura rei, & quæ proinde non requiruntur lege natu- rali, sed quas requiri bono communi expedit, & quas proinde requiri permittit lex naturalis. Leges igitur requirunt certam in contractibus solemni- tatem, permittente, non contradicente lege natura- li, quæ contractus illos non dictavit fore validos, nec validos esse voluit, nisi quandiu legislator hu- manus,

manus, propter commune bonum, ad eorum valorem aliquas conditiones communi bono expedientes non requisivit.

ARTICULUS V.

Utrum lex naturalis pati possit dispensationem propriè dictam.

RESPONSIO.

Nulla potestas, sive humana, sive divina, dispensare potest propriè in lege naturali.

Prob. Nam superior non dicitur dispensare propriè in lege, nisi cum personam aliquam liberat ab obligatione legis, manentibus omnibus circumstantiis, in quibus lex viget & obligat. Atqui nequidem Deus potest personam aliquam eximere ab obligatione legis naturalis, manentibus omnibus circumstantiis, in quibus obligat. Ergo, &c.

Prob. min. Quia si Deus eximeret personam aliquam ab obligatione legis naturalis, manentibus omnibus circumstantiis in quibus obligat, permetteret aliquid intrinsecè malum: tandiu enim omisso vel commissio actionis quam præcipit vel prohibet lex naturalis, est intrinsecè mala, quandiu manent omnes circumstantiæ in quibus lex naturalis præcipit vel prohibet actionem illam, proindeque obligat ad illam faciendam vel non faciendam: nam fundamentum actionem illam lege naturali præcipiendi vel prohibendi, proindeque obligandi ad illam faciendam vel non faciendam, est intrinseca malitia, seu intrinseca cum natura rationali dissonantia omissionis vel commissionis ejus. Atqui evidenter repugnat Deum permittere aliquid intrinsecè malum, seu intrinsecè dissonantem naturæ rationali, quæ tali: hoc enim evidenter adversatur summæ sanctitati divinæ. Ergo, &c.

Obj. 1. Deus dispensavit cum Abraham, ut filium suum posset occidere. Ergo, &c. *R. neg. ant.* Nam Deus non permisit Abrahamo, ut filium suum interficeret, manentibus omnibus circumstantiis, in quibus occisio hominis est extrinsecè mala, & prohibetur lege naturali: prius enim, ut supremus vitæ & necis arbiter, jus in vitam filii innocentis concessit Abrahamo, quam præciperet & permetteret illi, ut filium occideret.

Obj. 2. Deus propriè dispensavit cum Osea propheta, ut posset fornicari. Ergo, &c. *R. neg. ant.* Nam Deus non concessit propheta, ut ad mulierem accederet ante matrimonium cum ea initum, sed solum iussit illi, ut eam, quæ fornicaria fuerat, uxorem duceret, & ad eam affectu maritali accederet, quorum certè neutrum legi naturali repugnat. Porro mulier illa, etiam post matrimonium cum propheta initum, dicitur fornicaria propter vitæ præcedentis infamiam, & filii ejus filii fornicationum appellantur, propter opprobrium matris.

Obj. 3. Deus dispensavit cum Israelitis, ut possent furari vasa Egyptiorum. Ergo, &c. *R. neg. ant.* Non enim Deus concessit Israelitis, ut Egyptiorum vasa raperent, manentibus omnibus circumstantiis, in quibus hoc tanquam furtum lege naturali prohibitum erat: rapere enim rem alienam invito domino, non est furtum, nec lege naturali prohibitum, nisi quandiu res aliena manet aliena. At prius quam Deus Israelitis concederet, ut spoliarent Egyptios, Egyptiorum vasa Israelitis donavit, vel ut supremus bonorum omnium dominus, vel ut supremus iudex, nimirum ad puniendos Egyptios ob summam eorum in Israelitas immanitatem, aliave scelera, aut ad retribuendam Israelitis debitam laborum Egyptiis imperforum mercedem. Dum igitur Deus Israelitis concessit, ut Egyptiorum vasa raperent, concessit illis, ut, quod suum erat, sumerent, quod certè lege naturali nunquam fuit prohibitum.

Obj. 4. Deus dispensavit cum Patriarchis in polygamia, & cum Judæis in libello repudii. Ergo, &c. *R. neg. ant.* quoad utramque partem. Nam I. Deus

non concessit Patriarchis, ut plures uxores ducerent, manentibus omnibus circumstantiis, in quibus pluralitas uxorum lege naturali prohibetur: non enim lex naturalis prohibet pluralitatem uxorum, nisi quandiu manet mariti inhabilitas ad plures uxores ducendas, quam inhabilitatem tollere potest Deus, vel ut author naturæ, cui in ordine ad conservationem & propagationem proles jure matrimonii subjacent; unde & de illis pro arbitrio statuere potest; vel ut supremus corporum dominus, in plures uxores dividendo dominium corporis mariti. Deus autem in Patriarchis prius sustulit naturalem ad plures uxores ducendas inhabilitatem, quam illis concederet uxorum pluralitatem, & ita pluralitatem uxorum concessit illis in iis circumstantiis, in quibus lege naturali nullatenus prohibita fuit.

2. Deus non permisit Judæis, ut priore uxore superstiti, secundam ducerent in iis circumstantiis, in quibus lex naturalis hoc prohibet: lex enim naturalis non prohibet secundam duci uxorem, priore vivente, nisi quandiu matrimonium eum illa initi vinculum manet. At Deus permittendo Judæis libellum repudii, prioris matrimonii vinculum dissolvebat, & ita Judæis non concedebat, ut priore uxore superstiti, ad secundas convolarent nuptias, nisi dissoluto autoritate divina prioris matrimonii vinculo, pro quo casu non erant lege naturali prohibita secundæ nuptiæ.

Obj. 5. Deus dispensavit cum Machabæis, ut posset Sabbatum violare. Ergo, &c. *R. Machabæi non usi sunt dispensatione, sed interpretatione: tantum enim interpretati sunt se non esse violaturos Sabbatum, opus ad vitam conservandam necessarium exercendo, & rectè interpretati sunt.*

Obj. 6. Deus quotidie dispensat per Summum Pontificem in votis & juramentis, quorum tamen obligatio naturalis est. Ergo, &c. *R. Deum per Summum Pontificem, tanquam Vicarium suum & Oeconomum, dispensare in votis & juramentis, non concedendo, ut sibi non reddatur quod promissum est, sed relaxando promissionem sibi factam. Unde per ejusmodi dispensationem Deus non concedit homini, ut non reddat quod promissum, manentibus circumstantiis, in quibus lex naturalis obligat ad reddendum promissum: lex enim naturalis ad reddendum promissum non obligat, relaxata promissione; & ita Deus per ejusmodi dispensationem non dispensat propriè in lege naturali. Porro similiter Deus per Summum Pontificem dispensat in matrimonio rato, non consummato, per eum tollendo vinculum, & matrimonii contractum rescindendo, qui contractus subest authoritati Dei, ut auctori naturæ, & rerum omnium Domino.*

Quæres, utrum lex naturalis pati possit saltem impropriè dictam dispensationem?

R. Affirmativè. Nam per dispensationem impropriè dictam intelligitur vel authentica legis interpretatio, vel materiæ mutatio facta authenticè, seu per authoritatem superioris. Atqui hoc utrumque in legem naturalem cadere potest. Ergo, &c. Hæc tamen nostra responsio restrictionem aliquam admittit. Sunt enim quædam legis naturalis præcepta, in quibus nequidem impropriè dispensari potest. Tale est præceptum prohibens odium Dei, blasphemiam, &c. Nam odium Dei & blasphemia ita mala sunt intrinsecè, ut per nullam in objecto aut circumstantiis mutationem factam fieri possint non mala, & licita. Idem dic de præcepto naturali prohibente mendacium: mendacium enim talis est naturæ & malitiæ, ut nullæ sint possibiles circumstantiæ, in quibus naturam rationalem non dedecet, proindeque in quibus non turpe sit & inhonestum: aliqui Deus posset mentiri, & homines ad mentiendum impellere: quod multum elevarer veracitatem divinam: non enim posset summam à nobis fidem exigere, nec religionis nostræ principia summam haberent certitudinem.

Quæres, utrum lex naturalis indigeat declaratione & interpretatione?

R. in multis indigere. Ratio est, quia multa, quæ sunt

sunt juris naturalis, non nisi difficile intelliguntur. Et verò cum lex naturalis supponat res esse tales in se, quales eas decernit, hoc est, in se malum esse quod prohibet, in se bonum esse & moraliter necessarium quod præcipit, in se licitum esse quod permittit, in se denique irritum esse & nullum quod irritat; ad habendam veram legis naturalis notitiam, necessariò investigandæ sunt circumstantiæ, in quibus actus humani sunt in se boni vel mali, in se necessarii vel non necessarii, ad honestè scilicet vivendum; in se liciti vel illiciti, in se denique validi vel invalidi. Ad hoc autem sæpe opus est declaratione & interpretatione.

Quæres, utrum lex naturalis aliquando indigeat epykia propriè dicta?

R. negativè. Nam illa tantum lex indiget epykia propriè dicta, quæ præcipit vel prohibet universaliter per verba generalia, quæ corrigenda sunt in casibus in lege non expressis, sive casus illos legislator præviderit, sive non. Epykia enim propriè loquendo est *emendatio legis ex ea parte, quæ deficit propter universale*. Atqui lex naturalis non, sicut positiva, præcipit vel prohibet universaliter per verba generalia, in certis casibus qui excipi debuerunt, corrigenda: lex enim naturalis præcipit quidem vel prohibet universaliter, at simul excipit casus omnes excipiendos; cum sit ordinatio divina practicè intimata per dictamina practica rectæ rationis, præcisè circumstantiis particularibus, in quibus fiunt actiones, dictantis singillatim de iis omnibus, quæ bona sunt vel mala, licita vel illicita, valida vel invalida ex natura rei, agenda vel non agenda esse, permissa vel non permissa esse, valere vel non valere. Ergo, &c.

Quæres, utrum lex naturalis possit deleri de cordibus hominum?

R. 1. nullatenus deleri posse quoad prima principia, quia sunt omnibus per se nota, qualia sunt ista: Bonum faciendum est, malum fugiendum; Quod tibi non vis fieri; alteri non feceris. Ita S. Thomas hic q. 94. a. 6. in O.

R. 2. deleri posse quoad præcepta particularia, ut ostendit experientia. Ita S. Thomas ibidem. Præcepta illa particularia alia sunt, quæ faciliè deducuntur ex primis principiis, & non nisi culpabiliter delentur de cordibus hominum, vel propter malas persuationes, vel propter pravas consuetudines & habitus corruptos: sicut apud quosdam non reputabantur latrocinia peccata, vel etiam vitia contra naturam. Alia verò sunt, quæ non nisi difficillimè possunt ex primis principiis erui, & possunt per ignorantiam inculpabilem deleri de cordibus hominum, ut tenent Doctores communissimè. Vide Tractat. de Actibus humanis.

Quæres, utrum jus gentium sit naturale?

R. Jus gentium esse formaliter positivum. Nam jus gentium est jus statutum ab omnibus, aut ferè omnibus gentibus, non quòd omnes gentes conveniant ad illud constituendum, sed quia diversæ gentes, propter voluntatum & arbitrorum similitudinem, idem singulæ statuerunt scripto, vel potius usu tantum & consuetudine, vim legis habente. Ergo jus gentium hominum placito statutum est, & consequenter formaliter positivum est.

Dico: Formaliter positivum est: nam materialiter, seu ex parte materiæ, partim naturale est, & partim positivum. Nam ab omnibus aut ferè omnibus gentibus constituta sunt aliqua, quæ sunt juris naturalis, & quoad hoc communi gentium consensu confirmatum est jus naturale. Item ab omnibus aut ferè omnibus gentibus constituta sunt aliqua, quæ sunt juris merè positivi, ut divisio agrorum, servitus captorum iusto bello, &c.

Quæres, in quo jus gentium differat à naturali?

R. 1. Differt in eo quòd ab hominibus constitutum sit, naturale verò à Deo, ut auctore naturæ. 2. Differt in eo, quòd per illud præcipiantur, prohibeantur, & statuuntur aliqua, quæ non sunt jure naturali

præcepta, prohibita, vel statuta. Jus tamen gentium non est contrarium juri naturali: 1. enim non est contrarium, ut est materialiter naturale; cum sub hoc respectu sit potius juris naturalis confirmatorium. 2. Non est contrarium, ut est etiam materialiter positivum; nam quæ sub hoc respectu præcipit, prohibet vel statuit, non sunt quidem præcepta, prohibita, vel statuta jure naturali. At jus naturale permittit ea præcipi, prohiberi, vel statui, ut patet in servitutis institutione, divisione agrorum, possessionum proprietate, &c.

XX

DISPUTATIO III.

De lege Mosaica.

*N*ota. Lex divina positiva dicitur ea, quæ ab ipso Deo immediatè lata, aliter promulgata est, quàm per dictamina rationis naturalis, nempe scripto, vel voce; in quo lex divina positiva differt à lege divina naturali, quæ per dictamina practica rectæ rationis hominibus intimatur.

Dividitur autem lex divina positiva, 1. in purè positivam, seu in positivam tam materialiter quàm formaliter, & non purè positivam, hoc est, positivam formaliter, & materialiter naturalem, quæ divisio intelligitur ex dictis Disput. I. Art. ult.

Dividitur 2. in veterem seu Mosaicam, & novam seu Evangelicam; quæ divisio est adæquata, per legem positivam divinam intelligendo integrum quoddam corpus juris divini, continens multa statuta, & traditum alicui multitudini hominum, ut vivant sub iisdem sacramentis, eodem modo sacrificandi, & eodem cultu externo Dei, & sic efficiant unum corpus mysticum. Lex enim divina positiva, sic sumpta, præter Mosaicam & Evangelicam alia non fuit, aut erit: nam nulla alia ejusmodi lex divina ante Mosaicam data fuit hominibus, aut dabitur post Evangelicam, ut constat ex Sacris Scripturis. Fuerunt tamen, ut certum est, in lege naturæ aliqua præcepta divina positiva, ad valde longum tempus lata, & consequenter particulares aliquæ leges divinæ positivæ, aliter quàm per rationis dictamen practicum intimatæ, ut præceptum abstinendi ab esu sanguinis, præceptum circumcisionis, &c. sed quæ non efficiebant corpus juris.

ARTICULUS I.

A quo, & quibus lata fuerit lex Mosaica.

RESPONSIO I.

*L*ex Mosaica immediatè à Deo lata est hominibus. Est contra Manichæos, qui, ut refert S. Augustinus lib. de hæres. num. 46. docebant Deum, qui legem per Moysen dedit, & in hebraeis prophetis locutus est, non esse verum Deum, sed unum ex principibus tenebrarum.

Prob. autem 1. autoritate Christi Matth. cap. 15. ubi loquens de lege Mosaica, vocat eam mandatum Dei. Irritum fecisti, inquit, mandatum Dei propter traditiones vestras. 2. Autoritate Concilii Trident. sess. 4. in decreto de Can. Script. ubi dicit Deum authorem esse veteris & novi testamenti.

Potè lex Mosaica, quamvis à Deo immediatè lata, non fuit tamen ab eo promulgata immediatè, sed à Moysè, cui à Deo angelorum ministerio tradita est, ut constat ex Apostolo Galat. cap. 3. Quid, igitur lex, inquit, propter transgressionem posita est ... ordinata per angelos in manu mediatoris. Et ex Actor. cap. 7. ubi Stephanus martyr sic ait de Moysè: Hic est, qui fuit in Ecclesia in solitudine cum angelo, qui loquebatur ei in monte Sina, & cum Patribus nostris: qui accepit verba vite dare nobis. Unde ille, nempe Angelus, qui

qui Moyſi loquens dicebat: *Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti*, loquebatur, non in propria perſona, ſed in perſona Dei, quem repræſentabat, tanquam legatus ejus.

RESPONSIO II.

Tota lex Moſaica, ab Exodo uſque ad Deuteronomium incluſivè, à Deo immediatè lata eſt.

Prob. Nam 1. cap. 20. Exodi, ſic tradi incipit lex Moſaica: *Locutusque eſt Dominus cunctis ſermones hos: Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo ſervitutis. Non habebis Deos alienos coram me*, &c. 2. Cap. 21. ſic præcepta judicialia tradi incipiunt: *Hæc ſunt judicia, quæ propones eis: Si emeris ſervum hebraum, ſex annis ſerviet tibi*, &c. 3. C. 27. præcepta cæremonialia inchoantur ſic: *Locutusque eſt Dominus ad Moſen, dicens: Loquere filiis Iſrael, ut tollant tibi primitias*, &c. 4. Cum traduntur præcepta ſive moralia, ſive judicialia, aut cæremonialia, identidem repetuntur, & inculcantur verba illa, *Hæc dicit Dominus, Locutus eſt Dominus ad Moſen, dicens*. Ergo, &c. Dixi autem, ab Exodo uſque ad Deuteronomium incluſivè, nam poſtea quædam præcepta autoritate humana addita fuerunt de celebrando feſto Phurim, Eſther. c. 9. & de feſto Scenopægiæ, lib. 2. Machab. c. 1.

Obj. illa Chriſti verba Marth. c. 19. *Moſes ad duriciam cordis veſtri permiſit vobis dimittere veſtras uxores: ab initio autem non fuit ſic*. R. Judæis libellum repudiij permiſit Moſes, non ut conditor legis, ſed ut promulgator. Per libellum enim repudiij Judæis concedebatur poteſtas reſcindendi prius matrimonium, & novum contrahendi; quam poteſtatem nulla auctoritas creata concedere poteſt.

RESPONSIO III.

Lex Moſaica à Deo lata eſt ſoli populo Judæorum.

Prob. ex Script. Nam 1. Deuteron. c. 4. dicitur: *Quæ eſt alia gens ſic incluta, ut habeat cæremonias, juſtaque judicia, & univerſam legem*? 2. Apoſtolus Rom. c. 9. loquens de Judæis, ſic ait: *Quorum adoptio eſt filiorum, & gloria, & teſtamentum, & legiſlatio*. Ergo, &c. Ex hiſ.

Nota. Lex Moſaica ſolos Judæos obligavit: lex enim non obligat, niſi eos quibus lata eſt. Unde gentiles non obligabantur lege Moſaica, quamvis obligarentur lege naturali, & nunc obligentur lege gratiæ; quia hæc utraque lex univerſis hominibus lata eſt. Hinc gentiles ſalvari poterunt ſine obſervatione legis Moſaicæ, licet non potuerint ſalvari ſine obſervatione legis naturalis, & nunc non poſſint ſalvari ſine obſervatione legis evangeliæ.

Potèd quamvis gentiles lege Moſaica non obligarentur, poterant tamen adjungere ſe populo Judæorum, & legi Moſaicæ ſe ſubjicere, juxta illud Exodi c. 12. *Si quis peregrinorum in veſtram voluerit tranſire coloniam, & facere phaſe Domino, circumcidetur prius omne masculinum ejus, & tunc ritè celebrabit, eritque ſicut indigena terre*. Quicumque autem ex gentilibus circumcidebatur, ad totius legis obſervationem tenebatur, juxta illud Apoſtoli Gal. c. 5. *Teſtifi- cor omni homini circumcidenti ſe, quoniam debitor eſt univerſæ legis faciendæ*. Et verò plures ex gentilibus populo Judaico aggregatos fuiſſe, & legem Moſaicam recepiſſe, conſtat ex lib. Eſther cap. 8. ubi dicitur: *Plures alterius gentis & ſectæ, Judæorum religioni & cæremoniis jungebantur*.

Quæſ. quoruplex fuerit præceptum legis Moſaicæ? R. præcepta legis Moſaicæ triplicia fuiſſe, nempe moralia, cæremonialia, & judicialia, quæ in Scriptura ſignificantur nomine præceptorum, cæremoniarum, & judiciorum. Præcepta moralia ſunt ea, quæ materiam legis naturalis continent, qualiæ ſunt ea omnia, quæ continentur in Decalogo, excepta Sabbati determinatione. Præcepta cæremonialia dicuntur ea, quæ continent inſtitutionem ſacramentorum, ſacrificiorum, & aliarum circa cultum divinum obſervantiarum. Præcepta denique judicialia

ſunt ea, quæ ſtatuant illa, quæ ad reipublicæ regimen politicum, & pacem ac juſticiam cum proximo ſervandam pertinent.

Quæſ. quis finis fuerit & quoruplex legis Moſaicæ?

R. Triplicem habuit finem lex Moſaica. Primus & proximus ac immediatus fuit, per præcepta moralia, in iis quæ ad naturalem rectitudinem neceſſariam ad vivendum conformiter ad naturam rationalem; per præcepta cæremonialia, in iis quæ ad cultum divinum; & per præcepta judicialia, in iis quæ ad regimen politicum ſpectant, dirigere populum Judaicum.

Secundus finis, & principalis à Deo intentus, fuit ſpiritualis ac ſupernaturalis populi Judaici felicitas, tum in hac vita per ſanctitatem morum, juxta illud Pl. 18. *Lex Domini immaculata, convertens animas*; tum in altera, juxta illud Luc. c. 10. *Hoc fac, & viſes*, vita ſcilicet æterna, de qua Chriſtus à legiſperito interrogatus.

Tertius denique finis fuit gloria Chriſti, ad quem venturum lex Moſaica disponebat, juxta illud Apoſtoli Rom. c. 10. *Finis legis Chriſtus*, & quem magna ex parte præfigurabat per præcepta cæremonialia, & multa judicialia, juxta illud ejuſdem Apoſtoli Hebr. c. 10. *Umbram habens lex futurorum bonorum*.

Quæſ. quanam fuerint effectus legis Moſaicæ?

R. Effectus legis Moſaicæ fuerunt, 1. populum Judaicum dirigere in iis quæ pertinebant ad honeſtatem naturalem neceſſariam, ad cultum divinum, & ad regimen politicum. 2. Procurare ſpiritualem & ſupernaturalem ejuſdem populi felicitatem, tum in hac vita per morum ſanctitatem, tum in altera per æternam beatitudinem. 3. Disponere ad Chriſtum venturum, illumque præfigurare. 4. Obligare ad ea quæ præcipiebat, vel prohibebat. 5. Aliqua permittere, ut libellum repudiij, pluralitatem uxorum, &c. 6. Irritare aliquos actus, ita ut validi eſſe non poſſent, ut quoddam niſi ex tribu Levi conſtitui poſſet ſacerdos. 7. Conſtituere præmia, vel pœnas, ſive temporales, ſive etiam ſpirituales, v.g. quædam irregularitates, & immunditiæ legales.

ARTICULUS II.

Utrum lex Moſaica fuerit perfectæ, an imperfectæ.

RESPONSIO I.

Lex Moſaica non fuit imperfecta poſitivè, ſeu non fuit mala & injuſta, ſed bona & ſancta. Eſt contra Manichæos.

Prob. 1. Ex Scriptura, in qua de lege Moſaica dicitur Pl. 18. *Lex Domini immaculata, convertens animas*; & ad Rom. c. 7. *Lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum, & juſtum, & bonum*. 2. Ratione. Lex illa non potuit non eſſe bona, ſancta & juſta, quæ lata fuit à legiſlatore ſummè bono, ſancto & juſto. Atqui lex Moſaica lata fuit à legiſlatore ſummè bono, ſancto & juſto: nam lata fuit à Deo, de quo Job cap. 34. dicitur: *Nullus ei ſimilis eſt in legiſlatoribus*. Ergo, &c.

Obj. 1. Script. Dicitur Ezech. cap. 20. *Dedi eis præcepta non bona, & judicia, in quibus non vivunt*. Rom. cap. 5. *Lex ſubintravit, ut abundaret delictum*. 2. Cor. cap. 3. *Littera occidit, ſpiritus autem vivificat*. Hebr. cap. 8. *Si illud prius (teſtamentum) culpa vacaret, non utique ſecundi locus inquireretur*. Actor. cap. 15. *Quid tentatis imponere jugum ſuper cervicem diſcipulorum, quod neque nos, neque patres noſtri portare potuimus*?

R. ad 1. Præcepta illa non bona, de quibus loquitur Deus, non ſunt præcepta Moſaica, ſed præcepta ab hominibus data, quæ nimirum Deus petmilerat ab hominibus imponi Judæis in pœnam violatæ legis Moſaicæ. Ad 2. Apoſtolus hoc loco & aliis ſimilibus, nihil aliud vult, quam legem Moſaicam oſtendiſſe, & prohibuiſſe peccata, unde occasione, non data, ſed

sed accepta, exarsit in hominibus desiderium rerum prohibitarum, & ita contra intentionem legis & legislatoris peccata multiplicata fuerunt. *Ad 3.* Littera, seu lex Mosaica occidit occasionaliter, seu occasione, non data, sed ab hominibus propter cordis pravitatem accepta. *Ad 4.* Apostolus ibi per culpam intelligit defectum negativum, seu impotentiam legis Mosaicæ ad sanctificandos homines ex propriis. Eodem sensu ead. epist. c. 7. sic loquitur: *Reprobatio quidem fit precedentis mandati propter infirmitatem ejus & inutilitatem.* *Ad 5.* Apostolus ibi tantum cum exaggeratione quadam ostendit gravitatem & difficultatem legis Mosaicæ, ut à sententia deterreat eos, qui gentes recens ad fidem conversos circumcidi & legem servare volebant.

Obj. 2. Lex Mosaica multa permittebat rationi repugnantia, nempe odium inimicorum, oculum pro oculo & dentem pro dente erueret, uxorum pluralitatem, usuram erga alienigenas, & libellum repudii. *R. ad 1. neg.* Imò Levit. c. 19. expresse prohibetur inimicorum odium: dicitur enim: *Non quaras ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum.* Cum autem Christus ait Matth. c. 5. *Audistis, quia dictum est antiquis: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum,* nihil aliud significat, quam hæc verba, *& odio, &c.* à quibusdam legis corruptoribus, ex proprio sensu & ex prava interpretatione addita fuisset. Et verò verba hæc, *Odio habebis inimicum tuum,* nullibi Scriptura vetus habet.

Ad 2. Lex talionis fuit quidem severa, at non fuit injusta, nec eam Christus Matth. c. 5. damnat, sed solum abrogat, & suaviorem instituit. *Ad 3.* Deus, ut supremus corporum Dominus, Judæis permittere potuit, ut plures simul uxores haberent. *Ad 4.* Deus, ut supremus bonorum omnium temporalium Dominus, Judæis potuit permittere, ut aliquid ab alienigenis supra sortem acciperent. *Ad 5.* Deus ut auctor naturæ, cui jura omnia matrimonii subjacent, permittere potuit, ut certis de causis matrimonii contrahentium rescinderent Judæi.

RESPONSIO II.

Lex Mosaica fuit imperfecta negativè, & comparativè, hoc est, minus perfecta, quam lex evangelica.

Prob. 1. Fuit minus perfecta ex parte causæ efficientis: nam utraque sic à Deo immediatè lata est: ut vetus per hominem putum, nempe Moysen, nova verò per Christum Deum & hominem ab eo lata sit. De hac differentia loquitur Apostolus Hebr. cap. 2. & 3.

2. Minus perfecta fuit ex parte eorum quibus lata est; lata enim est Judæis tantum; unde gentiles non obligabat, quamquam, si vellent, possent illi se submittere. At lex Evangelica pro universo orbe lata est, juxta illud Matth. c. ult. *Euntes docete omnes gentes.* Unde sic obligat omnes homines, ut nemo salvari possit sine illius observatione.

3. Minus perfecta fuit ex parte durationis: non enim lata est, nisi ad tempus, nempe usque ad adventum Christi, juxta illud Apostoli Gal. cap. 3. *Lex propter transgressiones posita est, donec veniret semen (Christus).* Lex paedagogus noster fuit in Christo, ut ex fide justificemur. At ubi venit fides, jam non sumus sub paedago. At lex Evangelica duratura est usque ad mundi finem, juxta illud Christi Matth. c. ult. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi.* Unde non est alia lex post Evangelicam legem instituta.

4. Minus perfecta fuit ex parte materiæ, quatenus lex Evangelica, 1. præter præcepta moralia, quæ sunt juris naturalis, & quibus proinde non potest non teneri creatura rationalis: pauca alia continet; unde illud Christi Matth. c. 11. *Jugum meum suave est, & onus meum leve.* At lex Mosaica, præter præcepta moralia, continebat quàm plurima alia cæremonialia & judicialia, observatu difficilissima, ut testatur Petrus Apostolus Actor. c. 15. 2. Lex Evangelica præcipit aliqua longè perfectiora; nempe fidem explicitam Tri-

nitatis & Incarnationis pro omnibus adultis, oblationem sacrificii longè præstantioris omnibus Mosaicis sacrificiis, & usum Sacramentorum longè excellentiorum, quippe quæ gratiam non modò significant, ut sacramenta Mosaica, sed etiam ex opere operato conferunt. 3. Dat consilia excellentis perfectionis, ut castitatis, paupertatis, &c. quæ non dedit lex Mosaica.

5. Fuit minus perfecta ex parte efficaciæ: nam non dabat gratia ex propriis, sicut dat lex Evangelica, nec ejus sacramenta conferebant gratiam, sicut conferunt Sacramenta legis Evangelicæ, sed significabant tantum: unde ab Apostolo Gal. c. 4. appellantur *infirma & egena elementa*: nec peccata expiare, aut veram justitiam conferre poterat, sicut potest lex Evangelica: unde Hebr. c. 7. dicitur ab Apostolo fuisse reprobata *propter infirmitatem & inutilitatem*: nec in ea dabatur gratia cum tanta abundantia propter Christum venturum, quantum datur in lege Evangelica post Christi adventum: unde illud Joan. c. 1. *Lex per Moysen data est: gratia & veritas per Jesum Christum facta est.* Nec denique introducebat in cælum, quod clauum erat, nondum perlato per Christi mortem & sanguinem hominum redemptionis prætio; quod cum jam sit perlato, lex Evangelica in cælum homines introducendi potestatem habet.

6. Fuit minus perfecta, quia magis fuit lex timoris quam amoris, & magis servilis quam filialis. Lex verò Evangelica est lex amoris & filiorum, juxta illud Apostoli Rom. c. 8. *Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater.* Et verò, ut dicit hic S. Thom. q. 91. a. 5. in O. lex vetus ad mandatorum observantiam inducebat *timore poenarum*, qui modus inducendi servorum proprius est. *Lex autem nova facit hoc per amorem, qui in cordibus nostris infunditur per gratiam Christi, quæ in lege nova confertur, sed in lege veteri figurabatur.* Induci autem per amorem ad observanda præcepta, proprium filiorum est. Rectè igitur S. Augustinus hoc loco à S. Thoma laudatus, lib. contra Adamantium cap. 7. ait: *Brevis differentia est legis & Evangelii timor & amor.*

ARTICULUS III.

Utrum, & à quo, & quando abrogata sit lex Mosaica.

RESPONSIO I.

Lex Mosaica abrogata est.

Prob. 1. ex Scriptura veteri, in qua legis Mosaicæ abrogatio manifestè prænunciatur, Hier. c. 31. his verbis: *Ecce dies venient, dicit Dominus, & feriam domui Israel, & domui Juda fœdus novum, non secundum pactum quod pepigi cum patribus eorum. Sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus, dabo legem meam in visceribus eorum.* Sic autem ad hæc verba loquitur Apostolus Hebr. c. 8. *Dicens novum, veteravit prius, in prænuntiatione scilicet, quod autem antiquatur, & senescit, prope interitum est.*

Prob. 2. ex nova Scriptura, in qua legem veterem abrogatam esse manifestè docet Apostolus, 1. ad Gal. c. 3. *Lex, inquit, paedagogus noster fuit in Christo. At ubi venit fides, jam non sumus sub paedago.* 2. Hebr. cap. 7. *Reprobatio, inquit, fit precedentis mandatis, propter infirmitatem ejus & inutilitatem.* Unde cum aliquando in Scriptura lex Mosaica, & ejus cæremoniæ dicuntur æternæ, non sic dicuntur, quia in æternum duratura erant, sed quia institutæ fuerunt ad tempus longissimum, & sine certo termino in eorum promulgatione definito.

RESPONSIO II.

Lex Mosaica abrogata est non solum quoad præcepta cæremonialia & judicialia, sed etiam quoad moralia.

Prob.

Prob. Nam variis Scripturæ locis lex vetus dicitur abrogata, nulla exceptione facta, & sine distinctione præceptorum moralium à cæremonialibus & judicialibus, ut patet ex locis Resp. I. citatis. Quod confirmatur ex Apostolo Hebr. c. 8. ubi dicit: *Translato sacerdotio, necesse est ut & legis translatio fiat.* Ergo sicut penitus translatus, seu abrogatus est sacerdotium Aaronicum, ita penitus translata, seu abrogata est lex Mosaica. Hinc ad observanda Decalogi præcepta non tenemur vi legis Mosaicæ, sed vi legis naturalis, quæ semper manet, & vi legis Evangelicæ: quæ statuit illa eadem, quæ scilicet ex parte materiæ purè naturalia sunt; de illis enim agitur, non de determinatione Sabbati, ad quod servandum nulla lege nunc tenentur homines. Sed

Observe. 1. Lex Mosaica non fuit abrogata propriè, nisi respectu Judæorum, quia solos Judæos obligabat. Et verò cum non fuerit lata gentilibus, non opus fuit abrogatione respectu illorum. 2. Nunc non solum gentiles, sed etiam Judæi à lege Mosaica liberi sunt, si convertantur ad fidem, si non. 3. Et ita Judæi sicut nunc non debent sperare bonorum temporalium promissiones legi Mosaicæ annexas, nec debent subire pœnas, impositas legis Mosaicæ transgressoribus: sicut enim desit lex Mosaica, ita & desierunt promissiones, & pœnæ temporales ei annexæ.

Obj. Script. Dicitur Matth. cap. 5. *Non veni legem solvere, sed adimplere.* Rom. cap. 3. *Legem ergo destruximus per fidem? Absit; sed legem statimus.* Rom. cap. 13. *Qui diligit proximum, legem implevit.* Ephes. cap. 6. *Honora patrem tuum, & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione.* Jac. cap. 2. *Si tamen legem perfectis regalem secundum Scripturas, Diliges proximum tuum sicut te ipsum, bene facitis.* Quibus locis significari videtur, quod lex vetus adhuc vigeat quoad præcepta moralia.

R. ad 1. Cum sic loquebatur Christus, non erat abrogata lex Mosaica, sed adhuc vigeat. *Ad 2.* Mens Apostoli est, quod doctrina evangelica de justificatione peccatoris ex fide Christi, legem Mosaicam non malam aut inutilem, sed bonam & utilem fuisse probet. *Ad textus reliquos,* in illis significata tantum præcepta moralia legis Mosaicæ, quæ sunt juris merè naturalis, instaurata & firmata esse per legem evangelicam, & ita servanda esse vi obligationis, quam inducit lex evangelica.

RESPONSIO III.

Lex Mosaica à Christo abrogata est.

Prob. 1. ex Script. Nam Ephesiorum cap. 2. de Christo dicitur: *Qui fecit utraque unum, & medium parietem maceria solvens, inimicitias in carne sua, legem mandatorum decretis (evangelicis) evacuans, ut duos condant in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem, &c.* 2. Quia ab eo lex vetus abrogata est, à quo lata est lex nova: nam lex vetus per novam abrogata est. Atqui lex nova lata est à Christo, ut probabitur. Ergo, &c. Itaque cum Luc. c. 16. dicitur, *Lex & propheta usque ad Joannem;* sensus est, vel quod lex & propheta usque ad Joannem, Christum prædixerint venturum, ipse verò Joannes præsentem demonstravit, vel potius quod usque ad Joannem lex & propheta bona temporalia legem servantibus proposuerint, ipse verò Joannes cæperit proponere regnum Dei, quod in spiritualibus bonis situm est, nam post verba citata sic prosequitur Scriptura: *Ex eo regnum Dei evangelizatur.*

RESPONSIO IV.

Lex Mosaica tunc abrogata est, cum lex Evangelica sufficienter inimitata & promulgata est Judæis.

Prob. Nam lex Mosaica abrogata est, vel ante mortem Christi, vel in ipsa morte Christi, vel post mortem Christi, quando scilicet lex Evangelica sufficienter promulgata est Judæis. Non primum, aut secundum; Ergo tertium dicendum est.

Prob. min. 1. itaque lex Mosaica non fuit abrogata ante mortem Christi. Nam Christus præcepit legem

Mosaicam servari, ut patet ex Matth. cap. 23. ubi sic loquitur: *Super cathedram Moysi sederunt scribae & pharisæi: omnia ergo quaecumque dixerint vobis, servate & facite.* Præterea, Luc. c. 22. dicitur: *Venit dies azymorum, in quo necesse erat occidi pascha.* Ergo pridie mortis Christi adhuc vigeat, & obligabat lex Mosaica.

2. Lex Mosaica non fuit abrogata in ipso articulo mortis Christi. Nam si abrogata est in ipso mortis Christi articulo, tunc abrogata est, cum non innovit sufficienter ejus abrogatio: nam ipsimet discipuli Christi post ejus mortem crediderunt legem Mosaicam adhuc obligare: ut enim dicitur Luc. c. 23. *Revertentes paraverunt aromata, & unguenta: & Sabbato quidem siluerunt secundum mandatum,* existimantes scilicet Sabbatum, sicut præcipiebat lex Mosaica, servandum esse. Falsum cons. Ergo, &c. *Prob. min.* Si tunc lex Mosaica abrogata est, cum ejus abrogatio non innovit sufficienter, non est abrogata sapienter, & utiliter, abrogationis enim invincibiliter ignorantia nulla utilis esse potest, cum tunc ex conscientia erronea subditi perinde teneantur servare legem, ac si non esset abrogata. Atqui lex Mosaica non potuit abrogari, nisi prudenter & utiliter: non enim potuit abrogari, nisi à Deo, qui nihil nisi prudenter & utiliter facere potest. Ergo lex Mosaica tunc tantum abrogata est, cum lex Evangelica Judæis sufficienter promulgata est.

Ratio à priori est, quia lex Mosaica exclusa est à Christo per introductionem legis Evangelicæ, juxta illud de Christo dictum ab Apostolo Ephes. c. 2. *Legem mandatorum decretis evacuans.* Unde sic argumentor breviter. Lex Mosaica tunc abrogata est, cum desit obligare Judæos. Tunc desit obligare Judæos, cum lex Evangelica cæperit illos obligare. Lex Evangelica tunc cæperit illos obligare, cum respectu illorum cæperit habere completam & integram rationem legis. Tunc denique respectu illorum cæperit habere completam & integram rationem legis, cum illis promulgata est sufficienter. Ergo à primo ad ultimum tunc lex Mosaica abrogata fuit, cum lex Evangelica Judæis intimata & promulgata fuit sufficienter. Hoc autem contingit in die Pentecostes pro urbe Hierosolyma, & deinceps successivè in variis orbis partibus per Apostolorum prædicationem.

Obj. 1. Si lex Mosaica non fuit abrogata ante mortem Christi, lex Mosaica & Evangelium simul vixerunt. *R.* re ipsa simul viguisse, sed cum hoc discrimine, quod toto illo tempore lex Mosaica fuerit in præcepto, Evangelium verò in consilio tantum. Unde toto illo tempore circumcisio obligavit Judæos, baptismus verò neminem.

At inquit. Judæi tunc temporis pro parvulis suis habuerunt remedium adversus peccatum originale, nempe baptismum. Ergo non tenebantur illos circumcidere. *R.* neg. cons. Nam, ut suo loco probabitur, circumcisio fuit primariò instituta ad distinguendum populum Dei ab aliis populis; unde etiam si inter Judæos aliquis sanctificatus esset in utero materno, adhuc ad circumcisionem tenebatur, ut patet in Joanne Baptista.

Obj. 2. Apostolus docet legem veterem abolitam esse in ipsa morte Christi. Nam 1. sic ait Hebr. c. 7. *Translato sacerdotio, necessarium est, ut & legis translatio fiat.* Unde sic argumentaris. Tunc lex Mosaica abolita est, cum sacerdotium Aaronicum translatus est. Atqui ex Apostolo, sacerdotium Aaronicum translatus est in ipsa morte Christi. Ergo, &c. 2. Eadem epist. dicit, novum testamentum confirmatum esse, hoc est, vim habuisse testamenti validi in ipsa morte Christi. Ergo in ipsa morte Christi testamentum vetus valere desit: cum enim testamentum posterius conditur ad revocandum prius, valor prioris tollitur per valorem posterioris. Novum autem testamentum à Christo conditum fuit, ad revocandum vetus testamentum. *R.* neg. obj.

Ad 1. autem prob. R. Christus non transulit omnino sacerdotium Aaronicum, nisi cum novum pontificatum

RESPONSIO.

ficatum promulgavit, quod non fecit in ipso mortis suae articulo, licet tunc & pridie exercuerit officium sacerdotis secundum ordinem Melchisedech, & sacerdotium Aaronicum ceperit transferre, quando ipse sacrificavit, & Apostolos novi testamenti sacerdotes instituit, atque ab eis & eorum successoribus sacrificium Missae usque ad mundi finem offerri precepit. Lex autem Mosaica non est abrogata, nisi cum Aaronicum sacerdotium omnino translatus est, & consequenter non est abrogata in ipso mortis Christi articulo, sed quando promulgata est lex Evangelica.

Ad 2. prob. R. Apostolus per verus testamentum intelligit pactum à Deo cum Judæis initum, quo Deus Judæis promiserat benevolentiam & protectionem suam, bonaque temporalia, si legem Mosaicam servarent: per novum verò testamentum, pactum à Christo cum Christianis initum, quo Christus Christianis promittit peccatorum veniam, amicitiam Dei, & coelorum regnum, si legem Evangelicam servant. Hoc autem pactum morte Christi confirmatum esse, & aliud prius infirmatum docet Apostolus. Quod fieri potuit, absque eo quod in ipso mortis Christi articulo lex Evangelica completeretur in esse legis, & regulæ morum, completam & integram obligandi vim habentis, & consequenter absque eo quod in ipso mortis Christi articulo abrogaretur lex Mosaica.

ARTICULUS IV.

Utrum lex Mosaica, statim atque mortua est, mortifera fuerit.

Nota. Aliud est legem esse mortuam, & aliud esse mortiferam. Lex mortua est, cum abrogata est, & non obligat amplius: mortifera est, quando non solum non obligat amplius, sed etiam est obligatio ad oppositum, ita ut non solum non debeat amplius, sed nec amplius possit observari absque peccato.

Nota iterum. Lex Mosaica, ut superius dictum est, triplicis generis præcepta complectebatur, moralia scilicet, judicialia, & cæremonialia. Quantum attinet ad præcepta moralia, quæ sunt juris merè naturalis, ea servare non solum licite possumus, sed etiam tenemur, non quidem vi legis Mosaicæ, cujus omnis obligatio desit, sed vi legis naturalis, quæ semper manet, & vi legis evangelicæ, quæ Christus omnia, quæ sunt juris purè naturalis, confirmavit.

Quantum attinet ad præcepta judicialia, exceptis iis quæ à Christo abolita sunt, qualia sunt ea, quibus permittebantur libellus repudii, pluralitas uxorum, & usura erga alienigenas, non est quidem necessarium ea servare, sed est licitum, possuntque ab iis qui potestatem habent condendi leges, proponi & præscribi ut servanda, non quidem vi legis Mosaicæ, hæc enim intentio mortifera esset; sed ut habentia vim obligandi ex lege de novo lata. Et verò legislatores, tam ecclesiastici quam sæculares, multa circa regimen politicum Ecclesiæ & Reipublicæ statuerunt, quæ olim circa regimen politicum Judæorum lege Mosaicæ præscripta fuerant, & præcepta.

Certum igitur est legem Mosaicam, quantum ad præcepta moralia, quæ sunt juris purè naturalis, & judicialia omnia, exceptis tamen iis quæ à Christo abolita sunt, non fuisse mortiferam, statim atque mortua est: cum nequidem nunc quantum ad illa sit mortifera. Unde tota difficultas est de præceptis cæremonialibus; cum de fide sit legem Mosaicam quantum ad illa non solum mortuam esse, ita ut non obliget amplius, sed etiam mortiferam esse, ita ut cæremonia religioſa, v.g. sacramenta & sacrificia quæ præcipiebant, non possint nunc usurpari sine gravi peccato? De his ergo præceptis queritur, utrum lex Mosaica quantum ad illa, mortifera fuerit, statim atque fuit mortua? Ad resolutionem questionis sit

Lex Mosaica, etiam quoad præcepta cæremonialia, non fuit mortifera, statim atque mortua est; ita ut aliquo tempore post abrogationem legis Mosaicæ, licitum fuerit præcepta illa servare, licet non fuerit necessarium.

Prob. Nam lege Evangelica sufficienter promulgata, & ita sublata Mosaicæ legis obligatione, Apostoli observant cæremonialia. Atqui dici non potest hac in parte errasse Apostolus, ignorando tunc legem Mosaicam non solum mortuam, sed etiam mortiferam esse, aut etiam scienter contra præceptum divinum cæremonialium usum prohibens, peccasse. Ergo, &c.

Prob. maj. ex Actor. c. 21. ubi de consilio Jacobi & seniorum, *Paulus assumptis viris, postera die purificatus cum illis intravit in templum, annuntians (sacerdoti) expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio.* Hoc autem contigit anno Christi quinquagesimo octavo, ac proinde vigesimo quarto à promulgatione legis Evangelicæ Hierosolymis facta, & consequenter eo tempore, quo jam à multis annis ibidem obligare desierat lex Mosaica; in id eo tempore, quo jam toto orbe Romano lex Mosaica erat extincta; cum jam toto orbe Romano lex Evangelica per Apostolos esset sufficienter promulgata.

Porro, quod non est prætermittendum, quia egregie facit ad rem nostram, rumor percrebuerat Hierosolymis, quod Paulus Judæos, quos inter gentiles ad fidem converterat, prohiberet ab observatione legalium, & ob hunc rumorem multitudinis fidelium, Hierosolymis recens à judaismo ad christianam religionem traductorum, gravem offensionem incurrerat: quapropter Jacobus, & seniores Ecclesiæ Hierosolymitanæ, Paulo consilium dedere, ut viris quatuor, qui tunc in urbe aderant, & votum habebant super se, assumptis sanctificaret se cum illis, quo facto omnes intelligerent falsum rumorem de eo sparsum esse, ipsumque cæremonias legales non modò non spernere & reprobare, sed è contra religiose colere & observare. Huic autem consilio lubens acquievit Paulus; & assumptis viris, postera die purificatus, &c. Ergo totius Ecclesiæ Hierosolymitanæ, & Episcopi ejus Jacobi Apostoli, & ipsius etiam Pauli sententia tunc fuit, legem Mosaicam, quantum ad præcepta cæremonialia observari potuisse non solum absque peccato, sed etiam laudabiliter. Ergo tunc lex Mosaica, etiam quantum ad præcepta cæremonialia, nondum erat mortifera. Ergo multò minus fuit, statim atque mortua est.

Obj. 1. Apostolus ad Gal. c. 5. sic alloquitur Galatas: *Si circumcidamini, Christus nihil vobis proderit ... Evacuati estis à Christo, qui in lege justificamini.* R. Apostolus ita loquitur, quia Galatæ circumcisionem usurpabant, non solum ut licitam, sed etiam ut necessariam ad salutem, & falsò putabant ad justificationem legem Evangelicam non sufficere, sed præterea requiri legis Mosaicæ, saltem quantum ad præceptum circumcisionis, observationem. Dicit itaque Apostolus Galatas peccare, non quidem præcisè adhibendo circumcisionem, sed adhibendo ut necessariam.

Obj. 2. Statim atque lex Mosaica mortua est, non potuit amplius observari absque injuria Christi & legis Evangelicæ, quasi hæc lex ad salutem non sufficeret. R. Legem Mosaicam, postquam mortua est, minimè Christo & legi Evangelicæ injuriosum fuit aliquandiu servare, non quidem ut necessariam, sed ut licitam, atque ut cum honore synagoga sepeliretur; ne videlicet, si statim reprobaretur, cæremonia ejus malæ, & ejusdem cum ethnicorum superstitionibus generis fuisse viderentur; quod in contumeliam Dei, legis Mosaicæ conditoris, redundasset.

Obj. 3. Post Evangelii promulgationem, cæremoniarum legalium observatio perniciosum mendacium continebat: tunc enim cæremonia illæ significabant myste-

mysteria Christi ut futura, quæ jam erant facta. R. Cæremoniæ legales ex vi institutionis suæ tantum significabant mysteria Christi ut futura pro eo tempore, pro quo erant futura: unde earum observatio etiam post Evangelii promulgationem, sed secundum earum institutionem facta, erat tantum significatio & protestatio mysteriorum Christi ut futurorum pro eo tempore, pro quo erant futura, in quo certè nullum erat mendacium.

Hinc qui cæremonias illas post Evangelii promulgationem usurpabant secundum earum institutionem, & ita ex intentione per eas significandi præcisè mysteria Christi ut futura pro eo tempore pro quo futura erant, & à fortiori qui usurpabant eo tantum animo, ut ostenderent illas non fuisse malas, sed à Deo profectas, non peccabant: quamvis peccarent ii, qui eas usurpabant cum intentione per eas significandi mysteria Christi ut nondum facta, & ut facienda: tunc enim earum observatio significatio erat ac protestatio mysteriorum Christi, ut nondum factorum, & ut faciendorum, in quo perniciosum erat mendacium. At hoc, non ipsis cæremoniis, sed illas male usurpantibus imputandum fuit.

Obj. 4. Si postquam lex vetus mortua est, licuit adhuc servare cæremonias illius, Paulus immeritò reprehendit Petrum, quod eas usurparet, seque à gentilibus Antiochenis recens ad fidem conversis segregaret, ut judaicè viveret cum Judæis, qui Hierosolymis à Jacobo advenerant. Atqui justam tamen causam habuit Paulus Petrum reprehendendi, ut ipse Paulus testatur Gal. cap. 2. ubi sic ait: *Cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat.*

R. Paulus reprehendit Petrum, non quia præcisè usurpabat cæremonias legales, sed quia usurpabat cum aliqua imprudentia, & scandalo infirmorum, quatenus ejus factò & exemplo inducebantur gentiles, recens conversi ad fidem, ut crederent legalium observationem ad salutem necessariam esse, & sic aliquo modo cogebantur ad vivendum judaicè, ut apertè colligitur ex his Pauli verbis loco citato: *Situ, Judæus cum sis, gentiliter vivis & non judaicè, quomodo gentes cogis judaizare?* Petrum autem cæremonias legales imprudenter & cum infirmorum scandalo usurpantem, jure merito reprehensum esse, & reprehensibilem fuisse, quis dubitat? Sed quid hoc contra nos, qui dicimus legales cæremonias etiam post Evangelii promulgationem aliquandiu licitè usurpari potuisse, lectulo infirmorum scandalo?

Obj. 5. Lex cæremonialis non potuit religiosè observari, nisi quandiu in ratione veræ legis mansit. Atqui ubi primum mortua est, desit habere rationem veræ legis: nam intrinsecum & essentielle est omni veræ legi, ut obliget. Ergo lex cæremonialis, ubi primum mortua est, seu obligandi vim amisit, non potuit observari religiosè.

R. neg. maj. Lex enim cæremonialis tandiu potuit religiosè observari, quandiu cæremonia in ea præscripta, manserunt quoad institutionem. Tandiu autem quoad institutionem manserunt, quandiu non fuerunt à Deo omnino repudiata & prohibita: tandiu enim verè fuerunt cæremonia divina, quantumvis quoad obligationem abrogata, & ita lege cæremoniali non amplius manente in esse veræ legis. At Deus cæremonias illas non repudiavit & prohibuit, statim atque lex ipsa cæremonialis mortua est, sed solum postquam synagoga cum sufficienti honore sequebatur. Lex igitur cæremonialis, etiam postquam desit habere rationem veræ legis, amissa obligandi vi, potuit aliquandiu religiosè observari.

Nota. Cæremonia legales desierunt quantum ad obligationem, ubi primum lex Evangelica sufficienter promulgata est; quantum verò ad institutionem, non nisi postquam sufficiens honos delatus est synagoga: tunc enim primum Deus eas repudiavit & prohibuit, atque tunc primum pro non divinis haberi debuerunt.

Quæres, quo præcisè tempore lex Mosaica,

quantum ad cæremonialia cæperit esse mortifera?

R. hoc incertum esse. Quid enim lex Mosaica, quantum ad cæremonialia, sit nunc mortifera, neque habemus ex aliqua Scriptura Sacra, neque ex definitione alicujus Concilii Oecumenici, aut summi Pontificis, sed solum ex traditione Ecclesiastica, quæ docet quidem nunc mortiferam esse legem quoad præcepta cæremonialia, sed annum & diem, quo talis esse cæperit, non indicat. Probabilius tamen est, cæpisse mortiferam esse quadagesimo circiter anno à Christi morte; tum quia hæc est communis Doctorum sententia, tum quia tunc temporis, jam à pluribus annis lege Evangelica toto orbe Romano sufficienter promulgata, templum Hierosolymitanum una cum statu reipublice Judaicæ à Romanis eversum est, proindeque synagoga extincta, cui consequenter honorem deferre necesse non erat amplius, tum quia cæremoniarum legalium bonitas & utilitas jam sufficientissimè demonstrata fuerat, nec ullum amplius condescensum merebantur Judæi, à tot annis cum tanta pertinacia vocationi divina, tot signis & prodigiis probatissimè, obstitentes.

Dices. Multis post Christi mortem sæculis Canon Apostolicus prohibens esum sanguinis & suffocati, confirmatus est in Concilio Gangrensi, in Aurelianensi II. & Vormacensi. Ergo cæremoniarum legalium usus multis à morte Christi sæculis licitus, imò & ex aliqua parte præceptus fuit.

R. Ecclesia in aliquibus Conciliis, Christianis prohibuit esum sanguinis & suffocatorum, non in gratiam legis Mosaicæ & cæremoniarum legalium, & ad deferendum honorem synagoga, sed quia tunc temporis ethnica superstitionis speciem habere videbantur, & ut Christiani omnem paganissimi suspensionem vitarent: idolis enim in gentilismo offerebantur carnes suffocatae, & de illis comedebant, qui illas immolabant. Posset autem Ecclesia etiam nunc, quamvis nunc mortiferas esse cæremonias legales, sit extra omnem controversiam, eadem prohibere, Christianis, si eadem prohibendi rationes recurrerent.

Quæres, quo jure cæremonia legales factæ sint tandem aliquando mortiferae.

R. factas esse jure divino. Nam sicut lex Mosaica, quantum ad omnia sua præcepta, jure divino mortua est per sufficientem Evangelii promulgationem, quatenus facta sufficienti promulgatione Evangelii, Deus noluit eam amplius habere vim obligandi: ita, quantum ad præcepta cæremonialia, mortifera facta est jure divino, postquam sufficiens honos delatus est synagoga, quatenus sufficienti honore synagoga delato, Deus cæremonias ejus repudiavit & prohibuit sicque cæremonia illæ superstitionis & illicitæ evaserunt etiam jure naturali.

Igitur elapso tempore, quo debuit honor exhiberi synagoga, & cujus determinationem Deus verissimiliter relinquit Ecclesiae, Ecclesia non potuit, nec potest amplius cæremonias legales renovare, aut præcipere; non enim potest derogare juri divino. Potuit tamen, & nunc potest alias similes cæremonias instituire & præcipere, modo judaicam superstitionem non redoleant. Item quilibet etiam Christianus potest aliqua facere ex iis quæ præcipiebat lex cæremonialis, & quæ sunt ex se indifferentia, modo hæc faciat sine intentione religiosum aliquid usurpandi, absque scandalo, & vitet omnem judaicæ superstitionis suspensionem. Sic potest Christianus quilibet, propter valetudinem, & quicquidque alium finem non malam, abstinere à certo genere ciborum, modo hoc faciat sine scandalo, & suspensione superstitionis judaicæ.

Quæres, utrum quandiu Judæis, ad fidem conversis, licuit uti cæremoniis legalibus, licuerit etiam gentilibus pariter conversis ad fidem, usurpare easdem cæremonias, non quidem ut necessarias ad salutem, sed ut licitas, & ad sepeliendam cum honore synagoga.

R. licuisse. Nam 1. cæremonia illa nunquam specialem aliquam prohibitionem vel malitiam habuerunt respectu gentilium ad fidem conversorum, vi cujus per

prohibitionis vel malitiæ non possent ab illis usurpari, quantumvis licet à Judæis ad fidem conversis usurparentur. 2. Tandiu cœremoniæ illæ sacræ fuerunt & divinæ, nullatenus legi Evangelicæ repugnantes, quandiu Judæis ad fidem conversis licuit illis uti.

Dices. Paulus circumcidit Timotheum, qui judæus erat ex genere materno, & circumcidere noluit Titum, qui erat ex omni parte gentilis; non nisi quia Timotheo licuit, Tito verò non licuit usurpare cœremonias legales. Ergo, &c. R. neg. min. Itaque Paulus Timotheum circumcidit, ut hoc facto ostenderet, se non improbare cœremonias legales, nec Judæos ad fidem conversos, ab earum observatione, ut falsus ferebat rumor, prohibere. Titum verò noluit circumcidere, ut Judæis enixè postulanti bus ut Titus circumcideretur, ostenderet cœremoniarum legalium observationem ad salutem minimè necessariam esse.

DISPUTATIO IV.

De Lege Evangelica.

ARTICULUS I.

Utrum Christus novam legem condiderit, & quæplicitia sint hujus legis præcepta.

NOta. Lutherus & Calvinus docuerunt, Christum munus obisse redemptoris tantum, non legislatoris, nec legem novam instituisse, sed solum veterem abrogasse, nihilque aliud nunc ad salutem necessarium esse, quam fidem, per quam liberamur ab omni lege. Hos errores damnat Tridentina Synodus sess. 6. can. 19. ubi dicitur: *Si quis dixerit, nihil præceptum esse in Evangelio præter fidem... anathema sit.* Et can. 21. ubi dicitur: *Si quis dixerit Christum Jesum à Deo hominibus datum fuisse ut redemptorem cui fideant, non etiam ut legislatorem cui obediant, anathema sit.* Secundum hanc doctrinam, contra novatores, sit

RESPONSIO I.

Christus non solum legem veterem abrogavit, sed etiam novam condidit. Est de fide.

Prob. 1. ex Scriptura veteri. Nam Isaia c. 33. Christus promittitur non solum ut salvator, sed etiam ut legislator: sic enim propheta loquitur de Messia: *Dominus iudex noster, Dominus legislator noster, Dominus rex noster, ipse salvabit nos.* Item promittitur lex nova, à Christo statuenda. Nam Isaia c. 2. sic ait: *De Sion exibit lex, & verbum Domini de Jerusalem.* Quod de lege quam laturus erat Messias, intelligendum esse, manifestum est ex contextu.

Prob. 2. ex nova Scriptura, ex qua Christum potestate legislativa, sibi ut homini à Patre concessa, usum esse, veterem legem abrogasse, & novam instituisse, patet; sed in primis ex Matth. c. 5. infra citando, & 28. ubi sic Apostolos alloquitur Christus: *Euntes docete omnes gentes, docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis.*

Prob. 3. ratione theologica. Christus rex est Ecclesiæ: nam de illo dicitur Isaia c. 33. *Dominus rex noster.* Et Psalm. 2. *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion.* Et Luc. c. 1. *Dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus.* Ergo Christus dare debuit, & revera dedit leges Ecclesiæ. Cum enim perfecta societas, sive civilis, sive ecclesiastica, utiliter administrari, & stabiliter conservari non possit sine legibus, & officium regis sit statuere ea, quæ ad regni sui, seu societatis perfectæ cui præest, bonum regimen & conservationem necessaria sunt; vel Christus dicendus est boni regis officium neglexisse, quod est impium; vel Ecclesiæ, quam instituit, leges convenientes dedisse.

Simonnet Theol. Tom. II.

RESPONSIO II.

Nova lex à Christo lata continet præcepta moralia.

Prob. Præcepta moralia sunt ea, quæ pertinent ad fidem, spem, charitatem, & alias virtutes. Atqui nova lex ejusmodi præcepta continet. Nam Matth. c. 5. sic loquitur Christus: *Nolite putare quoniam veni solvere legem.... Non veni solvere legem.... Qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno celorum.* Quibus verbis, ut patet ex subsequentiis, Christus loquitur de præceptis purè naturalibus, in decalogo contentis; quæ proinde hic confirmat, sicut lege Moisaica fuerant confirmata.

Idem facit passim aliis locis. Sic Matth. c. 7. dicit: *Omnia ergo quaecumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis.* Quibus verbis comprehenduntur omnia officia erga proximum, lege naturali præscripta. Et Luc. c. 10. legisperito recitanti hæc Decalogi verba, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.... & proximum tuum sicut te ipsum;* respondet: *Hoc fac, & vires.* At verba illa totam legem naturalem continent. Unde Christus illa confirmando, totam legem naturalem confirmavit.

Præterea, disertis verbis præcipit fidem Matth. c. ult. cum ait: *Qui non crediderit, condemnabitur;* & charitatem proximi Joan. c. 13. dicendo: *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos.* Utram expresse prohibet Luc. c. 6. his verbis: *Mutuum date, nihil inde sperantes.* Et Matth. c. 19. prohibet divortium, & libellum repudiij, ipsumque irritat, cum ait: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Igitur nova lex continet præcepta moralia, quorum alia sunt juris naturalis, ut præceptum amoris Dei & proximi, alia verò positiva divina, ut præceptum credendi fide explicita mysterium Trinitatis.

RESPONSIO III.

Nova lex à Christo lata, continet etiam præcepta cœremonialia.

Prob. Nam præcepta cœremonialia dicuntur ea, quæ pertinent ad sacramenta, ad sacrificium, & ad cultum Dei externum. Atqui lex nova continet ejusmodi præcepta, ut patet ex illo Joan. c. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei;* quibus verbis præcipitur susceptio baptismi. Et illo ejusdem c. 6. *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis... non habebitis vitam in vobis;* quibus verbis præcipitur sumptio Eucharistiæ. Et illo ejusdem c. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt;* quibus verbis instituitur sacramentum poenitentiae, & præcipitur confessio mortalium post baptismum admissorum. Et ex illo Luc. c. 21. *Hoc facite in meam commemorationem;* quibus verbis præcipitur oblatio sacrificij. Et ex illo Joan. c. 21. *Pasce oves meas;* quibus verbis summo Pontifici inter alia præcipitur, ut statuat ea quæ spectant ad cultum Dei. Ergo, &c.

Potest lex nova non habet præcepta judicialia, sicut habuit lex vetus, quia Christus non voluit per se ipsum dare præcepta, nisi ea quæ perpetuò stabilia & immutabilia esse expediebat, qualia sunt præcepta moralia & cœremonialia, quæ dedit. Cum autem præcepta judicialia pro temporum & occasionum varietate saepe mutari expediat, satius judicavit Apostolis, & eorum successoribus, atque in primis Petro & successoribus ejus, de ejusmodi præceptis statuendi arbitrium relinquere, necessariamque ad id jurisdictionem concedere, Matth. c. 18. *Quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in celo, &c.* quæ verba pertinent ad omnes Apostolos, & eorum successores. Ejusd. c. 16. *Tibi dabo claves regni celorum. Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in celis.* Et Joan. c. 21. *Pasce oves meas.* Quibus locis non solum Petro Apostolorum principi, sed etiam successoribus ejus promittitur & conceditur publica potestas & jurisdictio in universam Ecclesiam.

Obj. 1. illud Rom. c. 3. *Ubi est ergo gloriatio tua?*

R

Exclu-

Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non; sed per legem fidei. Hic Apostolus legem Evangelicam vocat legem fidei, & eam opponit legi Mosaicæ, quam appellat legem factorum. Ergo secundum Apostolum, lex Evangelica obligat tantum ad credendum, juxta illud Matth. c. ult. Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit.

R. Ibi Apostolus per legem fidei, ipsam fidem intelligit, & per legem factorum, opera per legem Mosaicam præscripta, seu legales cæremonias; nec aliud docet, quam hominem non per cæremoniarum illarum observationem, sed per fidem Christi justificationis gratiam consequi; supple, si modo non desint alia conditiones ad id requisite. Hanc esse mentem Apostoli patet ex verbis subsequen- tibus: Arbitramur enim, inquit, justificari hominem per fidem, sine operibus legis. In verbis autem Christi Matth. c. ult. subintelligitur, si modo non desint alia conditiones, quæ ad salutem requiruntur, ut patet ex contextu: nam ibidem legitur: Euntes docete omnes gentes... docentes eos servare omnia, quaecumque mandavi vobis.

Obj. 2. illud Joan. c. 1. Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Jesum Christum facta est. Hic lex Evangelica vocatur gratia. At lex Evangelica in tantum vocatur gratia, seu lex gratiæ, in quantum vitam æternam promittit gratis, & sine conditione operum. Ergo, &c. R. Lex Evangelica vocatur gratia, seu lex gratiæ, quia ex propriis confert gratiam sanctificantem, & gratiæ actualis auxilia longè abundantiora, quam darentur in lege veteri ob merita Christi futura.

Obj. 3. illud Rom. c. 8. Lex Spiritus vite in Christo Jesu liberavit me à lege peccati & mortis. Et illud Jacobi c. 1. Qui perspexerit in legem perfectam libertatis, &c. In hoc utroque textu agitur de lege Evangelica. Ergo lex Evangelica est lex libertatis, & liberat nos ab omni operum onere. R. ad 1. Per legem spiritus vitæ, Apostolus intelligit gratiam Christi, quæ per Spiritum vivificantem in cordibus nostris diffunditur, & quæ à concupiscentiæ dominatu liberatur sic, quemadmodum ait Augustinus, ut licet eam sentiamus, non tamen ei consentiamus.

R. ad 2. Lex Evangelica vocatur à Jacobo lex libertatis, vel quia liberat nos à iugo legis Mosaicæ, vel quia liberat nos per gratiam quam ex propriis dat, à reatu & dominatu concupiscentiæ; non verò quod liberet nos ab omni præceptorum & operum onere, ut manifestum est ex ipso loco citato, ubi dicitur: Qui perspexerit in legem perfectam libertatis, & permanserit in ea, non auditor obli-viosus factus, sed factor operis, hic beatus in sæculo suo erit.

Obj. 4. illud Gal. c. 3. Si Spiritu ducimini, non estis sub lege. Ed illud 2. Cor. c. 3. Ubi Spiritus Domini, ibi libertas. Sed qui credunt, spiritum ducuntur, & habent spiritum Domini. Ergo liberi sunt ab omni legis præcipientis vel prohibentis onere. R. ad 1. Sentus est: Qui Spiritus Sancti sequuntur instinctum, & ita ex affectu justitiæ legem servant, non sunt sub lege terrene, premente, viadicante, sicut sunt ii, qui legem transgrediuntur, aut non eam servant, nisi ex metu serviliter servili. R. ad 2. Apostolus loquitur de libertate affectus, qua libertate fruuntur, qui legem observant ex amore justitiæ, & qua carent, qui non servant legem, nisi ex timore pænæ, seu vindictæ.

Obj. 5. Lex nova Evangelium dicitur, quia vitam æternam promittit sub conditione solius fidei: cum lex Mosaicæ non promiserit illam, nisi sub conditione observationis mandatorum. R. Lex Evangelica vocatur Evangelium, hoc est, bonum nuncium, quia peccatorum remissio, adoptio filiorum, corporum resurrectio, & beatitudo æterna in ea promittuntur.

ARTICULUS II.

Quandonam lex Evangelica cæperit obligare.

RESPONSIO II.

Lex Evangelica non cæpit obligare per modum legis, nisi post sufficientem promulgationem.

Prob. Quia nulla lex, sive divina, sive humana, completam habet & integram vim obligandi per modum legis, nisi completum habeat & integrum esse legis, ut patet ex terminis. Atqui lex non habet completum & integrum esse legis sine sufficienti promulgatione: nam ut Disp. I. dictum est, promulgatio sufficiens est intrinsecum & essentielle legis complementum, legem perficiens in esse regulæ & mensuræ actuum humanorum, proportionatæ creaturæ intelligenti & libera. Ergo, &c.

Confirm. Quia sufficiens promulgatio est saltem conditio essentialiter requisita in omni lege, sive divina, sive humana, ad hoc ut subditi teneantur ad faciendum vel omittendum id quod præcipit vel prohibet. Ergo, &c. Prob. ant. Nam lex omnis est regula publica: est enim regula actuum communitati propter bonum commune præscripta ab eo qui communitatis curam habet. Atqui regula publica debet publicè proponi, ad hoc ut subditi teneantur illi se conformare: sicut regula privata debet saltem privatim applicari ad hoc ut privatus se conformare teneatur.

COROLLARIUM I.

Lex Evangelica non obligavit per modum legis ante diem Pentecostes.

Prob. Cum enim ante hunc diem non fuerit promulgata, ante hunc diem aut carnis intrinsecum & essentiali complemento, sine quo tamen non potuit habere completum & intrinsecum esse legis, & sic non potuit habere completam & integram vim obligandi per modum legis; aut saltem carnis conditio essentialiter requisita ad hoc, ut vim quam habebat obligandi per modum legis, exerceat, & sic non obligavit, nec obligare potuit per modum legis.

Obj. 1. Ante illum diem multa fidei mysteria fuerunt sufficienter à Christo revelata cum obligatione credendi. Item ante illum diem Sacramenta fuerunt à Christo instituta, partim ante mortem, partim post resurrectionem. Item ante illum diem plurima præcepta moralia dedit Christus, ut patet ex Matth. c. 5. 6. & 7. & aliis locis.

R. Hæc omnia Christus fecit vel privatim, vel coram paucis: unde non habuerunt, nec habere poterunt completum & integrum esse legis, & ita nec habuerunt nec habere poterunt completam & integram vim obligandi communitatem; vel saltem defuit illis conditio ad obligandam communitatem essentialiter prærequisita, donec in die Pentecostes solemniter illorum promulgatio fieret in urbe Judæorum regia, præsentibus ex toto orbe Romano Judæis, qui ad festum paschale Hierosolymam confluerant.

Obj. 2. Ante mortem Christi Judæi jam tenebantur credere illum esse Messiam, juxta illud Christi Joan. c. 15. Si opera non fecissem in eis, quæ nemo aliis fecit, peccatum non haberent. R. Ante mortem Christi, quod Christus esset Messias, ad fidem obligabat, non per modum legis positivæ, sed per modum doctrinæ à Deo revelatæ, & ad credendum Judæis per signa & prodigia ab ipso Christo facta, sufficienter proposuit. Hoc ipso enim quod hæc doctrina, ad salutem necessaria, Judæis erat proposita sufficienter ad credendum, ex ipsa rei natura, & consequenter jure naturali tenebantur credere.

Obj. 3. Christus ante mortem sacerdotibus præceptum celebrandi imposuit, ut patet ex Luc. c. 22. ubi Christus ait: Hoc facite in meam commemorationem. Atqui hoc præceptum statim obligavit. Ergo, &c. R. Præceptum hoc tunc temporis non habuit rationem veræ legis, sed solum præcepti personalis, nec tunc communitatem aliquam perfectam obligavit, sed tantum aliquas personas privatas, nempe Apostolos, qui-

quibus tunc privatim quidem, sed sufficienter ad obligandum à superiore intimatum est.

Obj. 4. Illud Joan. c. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei*; & illud ejusdem c. 6. *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, non habebitis vitam in vobis*; obligarunt per modum legis ante mortem Christi. *R. neg.* Nam nequidem tunc obligarunt. Itaque illud, *Nisi quis renatus fuerit*, &c. à Christo dictum est in ordine ad futuram promulgationem, & pro eo tempore, pro quo futura erat sufficiens promulgatio legis Evangelicæ; unde baptisimus non fuit ad salutem necessarius ante Christi passionem, ut docet S. Thomas p. 3. q. 66. a. 2. ad 3. Idem die de secundo textu: alioquin Eucharistia fuit necessaria, & de præcepto sumenda, antequam esset instituta; tunc enim Eucharistia fuit tantum promissa & prænnunciata.

COROLLARIUM II.

Lex Evangelica non statim & eodem tempore toto terrarum orbe obligavit per modum legis.

Prob. Non enim obligavit, aut potuit obligare per modum legis toto orbe terrarum, nisi postquam pro toto terrarum orbe facta est sufficiens illius promulgatio. Atqui sufficiens illius promulgatio pro toto terrarum orbe nec facta est, nec fieri potuit simul & eodem tempore, quo Hierosolymis facta est. Ergo lex Evangelica prius per modum legis obligavit Hierosolymis, quam in aliis mundi partibus, in quibus postea successivè obligavit per modum legis, prout ad illas sufficiens ejus promulgatio propagata est.

Obj. Quando Hierosolymis in die Pentecostes facta est solemnis promulgatio legis Evangelicæ, aderant Judæi & proselyti ex omni natione quæ sub cælo est, ut Scriptura testatur. Ergo tunc facta est sufficiens legis Evangelicæ promulgatio pro toto terrarum orbe, & ita tunc lex Evangelica cæpit obligare per modum legis toto orbe terrarum.

R. neg. conseq. Nam 1. illud quod dicitur, Judæos & proselytos adfuisse ex omni natione quæ sub cælo est moraliter sumi debet, & intelligendum est, Judæos & proselytos adfuisse ex multis nationibus, iis scilicet, quæ postea enumerantur.

2. Successione temporis opus fuit ut Judæi & proselyti illi ad nationes suas redirent, atque ea quæ audierant & viderant, suis annuntiarent, & annuntiando evulgarent.

3. Non omnes qui viderunt & audierunt, crediderunt, atque ita non omnes, quod viderunt, & audierunt, ut verum annuntiarent. Qui verò crediderunt quod viderunt & audierunt, & ut verum annuntiarent, non omnes sufficienter credibile fecerunt. Lex autem Evangelica non prius obligavit, aut obligare potuit ad sui acceptationem, quam sufficienter credibilis fieret. Unde Christus Mat. ult. cum Apostolis præcipit, ut toto terrarum orbe Evangelium prædicent, simul dat eis prædicationem suam variis signis & potentis confirmandi potestatem.

Per Judæos igitur proselytos, qui Hierosolymis aderant in die Pentecostes, solemnem Evangelicæ legis promulgatio tunc temporis facta, non fuit per reliquas orbis partes sufficienter propagata, quantum scilicet necesse erat ut lex Evangelica ubique terrarum obligaret per modum legis, sed solunt per illos quasi strata via est Apostolis, brevi postea solemnem illam legis Evangelicæ promulgationem, Hierosolymis factam, per reliquas orbis partes sufficientissimè propagaturis prædicatione sua, signis innumeris confirmanda.

COROLLARIUM III.

Lex Evangelica prius obligavit Judæos, quam gentiles.

Prob. Lex Evangelica prius obligavit eos, quibus prius facta est illius sufficiens promulgatio & intimatio. At qui lex Evangelica, prius promulgata & intimata est Judæis, quam gentilibus. Ergo, &c.

Prob. min. Nam 1. Petrus Apostolus in die Pentecostes *Simonnet Theol. Tom. II.*

recoctes primum promulgans legem Evangelicam, solos Judæos alloquitur, Act. cap. 2. *Vos estis, inquit, filii prophetarum, vobis est facta promissio, & filiis vestris.*

2. Intra aliquot annos, nempe usque ad conversionem Cornelii Centurionis, Apostoli solis Judæis & proselytis prædicabant, eosque solos ad baptismum admittebant. Unde cum Petrus Cornelium baptizasset, & hanc fuisse Dei voluntatem probasset, mirati sunt fideles omnes, Judæi scilicet ad fidem conversi, & glorificaverunt Deum, dicentes: *Ergo & gentibus penitentiam dedit Deus ad vitam*; Act. 11.

3. denique Christus Apostolis suis præceperat, ut prius Judæis prædicarent, quam gentilibus, & huic præcepto paruerunt Apostoli. Patet ex Act. c. 13. ubi Paulus Judæos, qui Antiochiam Pisidiæ incolebant, sic alloquitur: *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos judicatis vite æternæ, ecce convertimur ad gentes: sic enim præcepit nobis Dominus*. Ergo, &c.

Obj. Matth. c. ult. Christus dicit: *Euntes in mundum universum, predicate Evangelium omni creature*. *R.* Christus his verbis præcepit quidem Apostolis, ut prædicarent etiam gentilibus, & sustulit prohibitionem factam Matth. c. 10. his verbis: *In viam gentium ne abieritis*. At hoc non prohibet, quin potuerit simul eis præcipere, ut prius Judæis quam gentilibus prædicarent; & re ipsa præcepisse, Apostolosque huic præcepto obediisse, habemus ex verbis Pauli laudatis.

COROLLARIUM IV.

Lex Evangelica in universo terrarum orbe cæpit obligare per modum legis, ante mortem Apostolorum.

Prob. Quia ante mortem Apostolorum partim per Apostolos, partim per viros sanctos, ab eis in partem ministerii vocatos, lex Evangelica sufficienter promulgata est ad hoc ut universos homines per modum legis obligaret: ad hanc enim promulgationem satis fuit, ut intimaretur in multis & variis orbis terrarum partibus, unde ad alias orbis partes, quod non penetrarunt Apostoli, hujus intimationis fama humano modo pervenire posset, dareturque tempus sufficiens ad famam hanc ubique evulgandam quantum non fuerit re ipsa evulgata, propter hominum negligentiam, aut malitiam. Ante mortem autem Apostolorum partim per ipsos Apostolos, partim per viros pios ab eis missos, lex Evangelica intimata est in multis & variis orbis terrarum religionibus, unde ad reliquos humano modo hujus intimationis fama pervadere potuit, sufficiensque ad hunc effectum tempus effluxit.

Obj. Multi sunt etiam nunc ethnici, qui de Evangelio nihil omnino audierunt. Ergo multi sunt etiam nunc ethnici, quos lex Evangelica non obligat. *R. neg. conseq.* Nam legis Evangelicæ promulgatio ad eorum regiones humanitus etiam Apostolorum tempore pervadere potuit. Quod si non pervasit, hoc hominum negligentia vel malitia imputandum est, non Christo legis Evangelicæ auctori, qui legislatoris officio plenissimè satisfecit, per Apostolos suos Evangelium suum promulgando in tot & tam variis orbis partibus, ut inde ad reliquas hujus promulgationis fama constans absque miraculo perferri posset.

Ethnici igitur qui nihil unquam de Evangelio audierunt, etiam ab illo Apostolorum tempore, quo completa est sufficiens pro toto terrarum orbe promulgatio legis Evangelicæ, verè obligantur lege Evangelica; quamvis contra illam non peccent imputabiliter propter ignorantiam invincibilem & inculpabilem, qua laborant. Dico, contra illam: nam cum transgrediuntur præcepta moralia juris naturalis, legē Evangelicā confirmata, peccant imputabiliter, quia tunc peccant non solum contra legem Evangelicam, sed etiam contra legem naturalem, qua tenentur, & quam quoad illa præcepta, aut omnino non ignorant, aut non nisi culpabiliter ignorant.

Merito igitur condemnabuntur propter mortales legis naturalis transgressiones,

ARTICULUS III.

Utrum lex Evangelica a Mosaica differat quoad modum promulgationis, & quoad vim justificandi.

RESPONSIO I.

Lex Evangelica a Mosaica differt quoad modum promulgationis, in quantum lex Mosaica scripto tradita fuit in tabulis lapideis: Evangelica vero non fuit per se primo scripta, sed viva voce exterius intimata, & interius per abundantem Spiritus Sancti gratiam altè insculpta cordibus hominum.

Prob. 1. ex Scriptura veteri. Nam Hier. c. 3. Deus de lege Evangelica loquens, sic ait: *Dabo legem meam in visceribus eorum, & in cordibus eorum scribam eam.* 2. Ex Scriptura nova. Nam 2. Cor. c. 3. sic fideles Corinthios alloquitur Apostolus: *Epistola estis Christi* (hoc est, legem Christi & doctrinam ejus continens,) *ministrata à nobis, & scripta non aramento, sed Spiritu Dei vivi, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.* 3. S. Augustino lib. de Spiritu & litt. c. 17. ubi sic ait: *Ibi in tabulis lapideis dignus Dei operatus est, hic in cordibus humanis, Ibi lex extrinsecus posita est, qua iniusti terrentur; hic intrinsecus data est, qua justificarentur.* Idem docet S. Thomas hic q. 106. a. 2. ad 3. 4. Ratione. Quia lex Evangelica non nisi post aliquot annos ab ejus solemnè promulgatione, Hierosolymis facta, scripto tradita fuit a canonicis authoribus, & quidem ex occasione tantum vel docendi fideles, ut pater ex epistolis B. Pauli & aliis canonicis; vel ad obsequendum precibus & devotioni fidelium, vitam Christi & ejus doctrinam scripto mandati cupientium, ex qua intentione Marcus & Matthæus Evangelium suum scripserunt; vel ad fabulosos scriptores refellendos, quem ob finem Evangelium suum & Acta Apostolorum scripsit Lucas; vel denique ad occurrendum hæreticorum erroribus, ut patet ex Joanne, qui, rogantibus Asiæ episcopis, Evangelium suum scripsit contra hæreticos Christi divinitatem impugnantes: cum è contra lex Mosaica scripto tradita sit ex professo, partim digito Dei, hoc est, ministerio Angelorum partim a Mose. Ergo, &c.

Obj. Utraque lex fuit scripta in cordibus hominum per Spiritus sancti gratiam: nam certè gratia Spiritus sancti non defuit Judæis, ut possent intelligere & observare legem Mosaicam, quæ præcipiebat multa supernaturalia; quæ proinde absque gratia exequi non poterant Judæi.

R. Lex Evangelica præ lege Mosaica rectè dicitur scripta fuisse in cordibus hominum per Spiritus sancti gratiam; quia viva voce solemniter promulgata est cum tanta gratiæ abundantia; ut vi hujus abundantiae integra & incorrupta sine scripto usque ad finem mundi conservari poterit. Lex autem Mosaica data non est cum illa gratiarum abundantia. Unde quamvis non defuerint Judæis auxilia gratiæ, quibuscum legem Mosaicam intelligere & observare possent, juxta illud Deut. c. 30. *Mandatum quod ego precipio tibi hodie, non supra te est, &c.* non potest tamen lex Mosaica dici simpliciter scripta in cordibus hominum.

RESPONSIO II.

Lex Evangelica vim habet justificandi, & in hoc differt a lege Mosaica.

Prob. 1. pars. Nam dicitur Rom. c. 1. *Non erubescere Evangelium: virtus enim Dei est in salutem omni credenti.* At si Evangelium virtus est in salutem, est etiam virtus in justificationem: salus enim non est, nisi justificatorum. Ita ratiocinatur S. Thomas hic q. 106. a. 2. in Sed contra. Item 1. Cor. c. 15. Apostolus sic ait: *Notum vobis facio Evangelium quod prædicavi vobis, . . . per quod & salvamini.* Salvantur

autem homines per Evangelium, quatenus per illud justificantur. Ergo, &c.

Prob. 2. pars. Lex enim Mosaica vim justificandi non habuit: dicitur enim Gal. c. 2. v. 12. *Si enim per legem esset justitia, ergo gratis Christus mortuus est.* Et v. 16. *Ex operibus legis non justificabitur omnis caro.* Et c. 3. *In lege nemo justificatur apud Deum.* Et Hebr. c. 7. *Reprobatio quidem sit præcedentis mandati, propter infirmitatem ejus & inutilitatem: nihil enim ad perfectum adduxit.* Infirmitas autem & inutilitas, propter quam lex Mosaica a Deo abrogata est & repudiata, in eo consistebat, juxta Apostolum, quod peccatores justificare non posset; & nomine perfectionis hic intelligit Apostolus veram justitiam, quæ reddit hominem Deo gratum & acceptum.

Igitur ex Apostolo lex Mosaica non habuit vim justificandi, sed solum potestatem habuit conferendi legalem quandam & ceremonialem justitiam, & tollendi legalem immunditiam, hoc est conferendi habilitatem, & tollendi inhabilitatem quandam legalem ad cultum Dei externum, juxta illud Hebr. c. 9. *Sanguis hircorum & taurorum, & cinis vitulae aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, hoc est, ad emundationem carnalem, quæ figura fuit emundationis spiritus, seu spiritualis, quam conferre potest lex nova, & quæ consistit in emundatione interna animæ, id est, in peccatorum remissione, facta per sanctificantem gratiam, animæ per Spiritum sanctum infusam.* Rectè igitur ait S. Augustinus lib. de spir. & litt. c. 7. loquens de dilectione legis Mosaicæ & Evangelicæ: *Ibi lex extrinsecus posita est, qua iniusti terrentur; hic intrinsecus data est, qua justificarentur.*

Prob. 2. utraque pars responsionis. Illa lex bene dicitur habere vim justificandi, in qua sunt Sacramenta, gratiam sanctificantem ex opere operato conferentia. Atqui in lege Evangelica sunt Sacramenta, qui ritè ea suscipientibus gratiam sanctificantem ex opere operato conferunt. Ergo, &c. Minor est de fide, & suo loco probabitur.

Prob. maj. Nam institutio Sacramentorum est pars legis illius, in qua sunt illa Sacramenta: lex enim non solum est præceptiva, aut prohibitiva, sed etiam aliter constitutiva. Ergo Sacramenta quæ sunt in aliqua lege, pertinent ad illam, ut quædam ejus instrumenta, & consequenter rectè censetur per illa operari, quidquid operantur; proindeque si produciunt gratiam, rectè censetur producere gratiam per illa, velut instrumenta sua, producendi gratiam vim habere, Ergo, &c.

Simile argumentum sumitur ex Sacrificio Missæ in hunc modum. Illa lex rectè dicitur habere vim justificandi, in qua sacrificium est, conferens ex opere operato gratias actuales, quibuscum, qui iniusti sunt, sese ad primam justificationem disponere possunt, & qui jam sunt iusti, possunt augere justitiam suam. Atqui in lege Evangelica est tale sacrificium, nempe Sacrificium Missæ, ut suo loco ostendetur. Ergo, &c. *Prob. maj.* Nam sacrificii institutio est ex parte lex illa, in qua est illud sacrificium. Ergo sacrificium, quod est in aliqua lege, ad illam, ut quoddam illius instrumentum morale pertinet, & consequenter rectè censetur lex sacrificium quod in ea est, velut per instrumentum suum morale operari quidquid sacrificium illud operatur, proindeque conferre gratiam, si sacrificium illud gratiam confert.

Jam verò quod lex Mosaica nullam vim justificandi habuerit, a contrario sic ostenditur. Lex illa nullam vim habuit justificandi, cujus sacramenta & sacrificia nullam vim habuerunt conferendi ex opere operato, sive gratias actuales, quibuscum homo se ipsum disponere potest ad justificationem, si impius est & iniustus, vel majorem justitiam consequi, si jam pius est & iustus; sive gratiam sanctificantem, qua homo formaliter iustus aut iustus efficitur. Atqui sacramenta & sacrificia legis Mosaicæ nullam vim habuerunt, &c. Unde ab Apostolo vocantur infirma & egena elementa. Ergo lex Mosaica nulla habuit vim justificandi.

Neque

Neque dici potest, quod lex Moisaica iustificandi vim habuerit, qua praeceptiva aut prohibitiva fuit: nam sub hac ratione non magis habuit vim iustificandi, quam habeat nunc lex Evangelica. At lex Evangelica non habet vim iustificandi, quia praeceptiva vel prohibitiva, ut recte docet S. Thomas hic q. 106. a. 2. in O. Imò de utraque lege, qua praeceptiva vel prohibitiva praecise, æquè intelligi debet illud Apostoli 2. Cor. c. 3. *Littera occidit*, occasionaliter scilicet, nisi addit interior gratia fidei sanans.

Lex igitur Evangelica ratione sui status, in quo praesentem habet Christum auctorem ipsius & institutorem, propter merita ipsius jam exhibita, & praeium ab eo pro redemptione nostra persolutum, in ordine ad iustificationem & salutem nostram, praeogativam aliqua, qua leges anteriores, nempe lex naturæ & Moisaica caruerunt, accipere debuit, & re vera accepit in sacrificiis sui & sacramentorum suorum institutione, tanquam instrumentorum moralium, quibus iustificationem & salutem nostram operatur, per illa Deum determinando ad dandam gratiam propter merita Christi, ad ipsam modo quodam specialissimo ob ipsiusmet Christi dispositionem pertinentia.

Dices. Imò lex Evangelica & Moisaica in hoc differunt, quod in hac nulli in filios Dei adoptarentur, & nulli gratiam interiorem acciperent. & hoc manifestè repugnare Apostolo, dicenti de Iudeis Rom. cap. 3. *Quorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio*; & toto cap. 11. ad Hebr. Itaque aliud est aliquis in lege veteri iustificatus fuisse, & aliud iustificatus fuisse vi legis veteris: hoc falsum est, illud indubitatum. Item aliud est homines in lege veteri accepisse gratiam interiorem, necessariam ad servanda mandata divina; aliud accepisse vi legis veteris. Primum verum est, secundum falsum.

ARTICULUS IV.

Utrum per legem Evangelicam fideles eximantur ab obligatione mandatorum divinarum & humanorum.

RESPONSIO I.

Lex Evangelica non eximit fideles ab obligatione mandatorum divinarum. Est contra Lutherum.

Prob. 1. ex Scriptura. Christus enim ait Matth. c. 7. *Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum caelorum, sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in caelis est, ipse intrabit in regnum caelorum.* Et c. 25. *Ite maledicti in ignem aeternum... esurivi enim, & non dedistis mihi manducare, &c.* Quibus verbis & subsequentibus declarat, reprobos in aeternum esse damnandos propter mandatorum divinarum transgressionem. Et c. ult. *Ventes, docete omnes gentes, docentes eos servare omnia, quaecumque mandavi vobis.* At cur Apostolis suis praeceperet Christus, ut gentes omnes docerent mandata divina; si mandatorum divinarum observatio ad salutem necessaria non esset gentibus ad fidem conversis, solaque fides illis sufficeret.

Prob. 2. Ex Conc. Trid. sess. 6. c. 20. ubi dicitur; *Si quis hominem iustificatum, & quantumlibet perfectum, dixerit non teneri ad observationem mandatorum Dei & Ecclesiae, sed tantum ad credendum, quasi verò Evangelium sit nuda & absoluta promissio vitae aeternae sine conditione observationis mandatorum, anathema sit.* Ratio autem manifesta est, quia impium est dicere, quod Christus venerit, ut per legem Evangelicam vitis omnibus aperiret januam, homines liberando à iugo mandatorum divinarum, & scelerum omnium impunitatem promitteret iis, qui hanc impunitatem propter ejus merita sibi concedendam crederent & considerent.

RESPONSIO II.

Lex Evangelica non liberat fideles ab obligatione
Simonnet Theol. Tom. II.

legum humanarum. Est contra Lutherum.

Prob. 1. De legibus Ecclesiasticis, quod lex Evangelica non liberet ab earum observatione. Nam Luc. c. 10. Christus sic alloquitur Apostolos, & in Apostolorum persona praelatos ecclesiasticos eorum successores: *Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit.* Et Matth. c. 18. *Amen dico vobis; quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in caelo, &c.* Denique Joan. c. 21. ad Petrum & ejus successores haec verba dirigit: *Pasce oves meas, pasce agnos meos.* Quibus locis Christus Vicario suo in terris, & aliis Ecclesiae Praelatis concedit potestatem condendi leges, quibus fideles obedire teneantur; ita ut si eas non observent, non solum hominibus, sed etiam ipsismet Christo inobedientes esse, nec tam Ecclesiae principes, si eorum mandata spernant, quam ipsum Christum spernere censeantur. Ergo, &c.

Prob. 2. de legibus civilibus, quod lex Evangelica ab earum observatione non eximat fideles. Nam Apostolus Rom. c. 13. loquens de civili potestate, sic ait: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit; non est enim potestas, nisi à Deo. Quae autem sunt à Deo; ordinatae sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt... Ideo necessitas subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Haec autem verba ad fideles dirigit Apostolus, & differtè asserit subditos teneri in conscientia ad servandas leges Principum secularium, easque transgrediendo, in re scilicet gravi, damnationem sibi acquirere, hoc est, incurrere reatum damnationis aeternae, qui reatus non potest esse sine reatu culpae gravis, sicut nec reatus culpae gravis sine gravi obligatione in conscientia, qua, qui legem superioris transgreditur, tenetur eam servare. Idem docet Petrus Apostolus epist. 1. c. 2.

Ratio pro utraque parte est, quia lex Evangelica neque praelatos ecclesiasticos, neque principes seculares privat jurisdictione sua. Imò institutio jurisdictionis ecclesiasticae, & potestatis ferendi leges ecclesiasticas, est pars legis Evangelicae; & quamvis jurisdictionis civilis, & potestatis ferendi leges civiles institutio non pertineat ad legem Evangelicam, per illam tamen commendatur, & laudatur, ut divina saltem in radice, in quantum est saltem mediata à Deo, qui communicatibus prefectis, quibus ipse per se non dedit Principes, jus dedit in unum vel plures conferendi auctoritatem publicam, & potestatem condendi leges civiles, sine quibus nec utiliter administrari, nec stabiliter conservari potest communitas perfecta.

Obj. 1. Christus Luc. cap. 22. ait: *Reges gentium dominantur eorum... vos autem non sic.* Et Matth. cap. 17. *Ergo liberi sunt filii.* Resp. ad 1. Christus ibi tantum monet discipulos suos ne dominatum ambiant; & si cogantur praeesse, ne praesint tanquam domini, sed potius tanquam ministri, & eorum quibus praesunt, servi; nimirum ut subditos suos mansuetudine sua sibi devinciant, eisque humilitatis, modestiae, subjectionis animi, charitatis, aliarumque virtutum christianarum exempla praebeant, sicut praeiit ipse Christus, qui unus omnium Dominus & Magister est. R. ad 2. Christus his verbis tantum significat se, utpote Filium naturalem Dei, qui Rex regnum est, & Dominus dominantium, liberum esse à solvendo tributo quod tunc exigebatur.

Obj. 2. Apostolus dicit Rom. c. 6. *Non estis sub lege, sed sub gratia.* Et Gal. cap. 2. *Subintroierunt (falsi fratres) explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu, ut nos in servitutem redigerent.* Et 2. Cor. c. 3. *Ubi Spiritus Domini, ibi libertas.* Et 1. ad Timoth. c. 1. *Lex iusto non est posita, sed iniustis.* Et illud 1. Cor. c. 7. *Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum.*

R. ad 1. Apostolus loquitur de lege Moisaica, quam dicit abolitam esse per legem Evangelicam, quam vocat gratiam, hoc est, legem gratiae, propter gratiarum abundantiam quam habet, & quam non habuit lex Moisaica. R. ad 2. Apostolus loquitur de servitute legis Moisaicae, in quam Galatas redigere

R 3 vole-

volebant aliqui falsi fratres, prædicantes illis circumcissionem ad salutem necessariam esse, & ita inducentes illos ad circumcidendum se, & circumcidendo se, totum in se Mosaicæ legis onus suscipiendum. *R. ad 3.* Apostolus loquitur de libertate à mentis ebrietate, ignorantia & cœcitate. *R. ad 4.* Sensus Apostoli est, quod lex posita sit ad coercendos, & pœnis terrendos injustos, non verò justos, qui sponte & ex amore justitiæ legem observant. *R. ad 5.* Fideles hortatur Apostolus, ne se ita hominibus mancipent, ut eis serviendo, obsequium Dei negligant.

ARTICULUS V.

Utrum leges divina positivæ cadere possint sub dispensationem divinam, vel humanam.

RESPONSIO I.

Leges divinæ positivæ cadere possunt sub dispensationem divinam.

Prob. Nam Deus potuit neque Mosaicam, neque Evangelicam legem ferre; fuit enim in utraque ferenda liberimus, & potuit esse contentus sola lege naturali. Item legem Mosaicam pro tota gente Judaicam potuit postea restringere ad unam vel alteram tribum: imò potuit totam abrogare, & pro omnibus Judeis, & re vera abrogavit. Item legem Evangelicam, pro universa terrarum orbe latam, posset ad unam vel alteram orbis partem restringere; cum potuerit illam pro una tantum vel altera orbis parte, aut etiam pro paucioribus hominibus statuere. Item posset, si vellent, illam totam abrogare: tam enim liberè vult illam permanere, quam liberè voluit esse. Ergo à fortiori potuit in lege Mosaicæ, & nunc potest in lege Evangelicæ propriè dispensare: cum propriè dispensare, nihil aliud sit, quam legem restringere & abrogare ex parte.

Obj. Si Deus potest propriè dispensare in lege Evangelicæ, potest hominem absolvere ab obligatione amandi Deum, Absurdum conf. Ergo, &c. *R. neg. seq. maj.* Nam non potest hominem absolvere ab obligatione amandi Deum, orta ex lege divina naturali, & fundata in ipsa rerum natura, & exigentia: lex enim divina naturalis, qua amor Dei præcipitur, omnino necessaria est ex hypothese creaturæ rationalis existentis, & tam necessaria, quam ipsa rerum natura & exigentia.

Nota. Præcepta legis Evangelicæ duplicis generis sunt, ut jam constat ex dictis superius, videlicet præcepta formaliter quidem positiva, sed naturalia materialiter, quibus nempe statuuntur & confirmantur ea quæ sunt juris naturalis; & præcepta non solum formaliter, sed etiam materialiter positiva, quibus nempe statuuntur aliqua, quæ non sunt juris naturalis, hoc est, jure naturali præcepta, vel prohibita. Deus autem dispensando in præceptis primi generis, tolleret quidem obligationem ortam ex lege Evangelicæ, at non tolleret omnem: maneret enim adhuc, & necessariò maneret obligatio orta ex lege naturali. At dispensando in præceptis secundi generis, Deus tolleret omnem obligationem, quia ex illis solis oritur obligatio, aut si etiam aliunde oriretur, certè ex aliqua lege humana, cui derogaret dispensatio à Deo facta.

RESPONSIO II.

Lex positiva divina, puta Evangelicæ, non cadit sub dispensationem humanam.

Prob. Nam nulla humana potestas est, sive ecclesiastica, sive civilis, quæ obligationem lege Evangelicæ impositam relaxare possit. Ergo, &c. *Prob. ant. 1.* Hoc non potest autoritate propria, quia autoritas inferior superiori prævalere non potest. 2. Hoc non potest ex commissione, quia commissio hujusmodi nulli potestati creatæ data est, ut patebit ex objectionum solutione, & nunc sic ostenditur. In lege Evangelicæ præter præcepta moralia, præceptorum

naturalium confirmativa, sunt tantum alia pauca, præpositiva. At 1. nemo dicit, quod facultas aliquibus hominibus data sit dispensandi in præceptis moralibus. 2. Dici non potest, quod aliquibus hominibus data sit facultas dispensandi in præceptis præpositivis: nam præcepta præpositiva legis Evangelicæ pertinent ad fidem, sacramenta & sacrificium, quæ sunt religionis nostræ fundamenta. Unde præcepta illa sunt fundamentalia, proindeque debent esse prorsus invariabilia, & ab hominibus indispensabilia.

Obj. 1. Illud Matth. c. 18, *Quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cælis, & quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cælis.* Quæ verba generaliter dicta Petro & aliis Apostolis, nihil excipiunt. *R.* Hæc verba sunt quidem generaliter dicta, atamen cum aliqua restrictione necessariò intelligenda sunt: alioquin Apostolorum Successores possent omnia solvere, sacramentorum substantiam mutare vel tollere, mutare vel tollere sacrificium, matrimonium ratum & consummatum dissolvere, &c. quæ omnia sunt falsa & absurda.

Quantam autem latitudinem verba illa habere debeant, ex perpetuo usu Ecclesiæ colligi debet, & ex constanti fidelium sensu, ea quæ à Christo circa obligationem credendi, sacramenta, & sacrificium determinata fuerunt, perpetua & invariabilia esse debere existimantur; quia ipsa Ecclesiæ perpetua esse debet, & eadem substantialiter usque ad finem mundi ubique permanere.

Obj. 2. Pontifex dispensat in votis & juramentis, & tamen obligatio votorum & juramentorum est juris divini positivi. Ergo Pontifex dispensat in jure positivo divino. *R. neg.* Pontificem dispensare propriè in lege positiva divina, dispensando in votis & juramentis: nam propriè dispensare in lege, est eximere aliquem ab obligatione legis, manentibus omnibus circumstantiis in quibus lex obligat. At hoc non facit Pontifex, dispensando in votis & juramentis. Eatenus enim in votis & juramentis dispensat, quatenus vel authenticè declarat votum aut juramentum non obligare in talibus circumstantiis, quia non est gratum Deo, aut, omnibus expensis, non est de meliori: vel quatenus vice Dei cujus est Vicarius, relaxat promissionem Deo factam, & relaxat in eo casu, in quo sine hac relaxatione votum aut juramentum obligaret.

In neutro autem hoc modo dispensandi in votis & juramentis, Pontifex eximit hominem ab obligatione legis, manentibus circumstantiis in quibus lex positiva divina obligat. Non in primo: nam in eo tantum declarat legem positivam divinam ad nihil obligare in talibus circumstantiis, declarando votum aut juramentum in talibus circumstantiis non valere. Non etiam in secundo: nam in eo tantum subtrahit materiam obligationi legis positivæ divinæ, quæ non obligat ad reddendum Deo quod ei promissum est, nisi quandiu vel per se, vel per Vicarium suum, promissioni non renunciavit. Unde Pontifex vice Dei renunciando promissioni, non relaxat obligationem legis positivæ divinæ in ea circumstantia in qua obligat, sed solum hanc circumstantiam tollit, & aliam ponit, in qua nunquam obligavit lex positiva divina.

Obj. 3. Pontifex dissolvit matrimonium ratum, non consummatum, quod tamen jure positivo divino indissolubile est, juxta illud Christi: *Quod Deus conjunxit homo non separet*, Matth. c. 19. Ergo, &c. *R. Neg.* matrimonium ratum, non consummatum, esse planè indissolubile jure positivo divino; & dico verba Christi laudata, intelligenda esse de matrimonio consummato, per quod conjuges fiunt una caro, & quod proinde Christus voluit esse planè indissolubile in lege Evangelicæ. Unde in eo dispensare nulla potest autoritas humana.

Obj. 4. Juris positivi divini est, ut solus Episcopus administrare possit Sacramentum Confirmationis. Atqui tamen aliquando summi Pontifices cum simplici sacerdote dispensarunt, ut Sacramentum illud ministrare posset, ut patet ex Conc. Flor. in decreto

Euge-

Eugenii, §. *Secundum sacramentum*, ubi Eugenius, postquam declaravit ordinarium confirmationis ministrum esse Episcopum, sic prosequitur: *Legitur tamen aliquando per Apostolicæ Sedis dispensationem ex rationabili & urgente admodum causa, simplicem sacerdotem Chrismate per Episcopum confecto hoc administrasse Confirmationis Sacramentum.* Ergo, &c.

R. neg. min. Nempe quod summi Pontifices aliquando propriè dispensant cum simplici sacerdote ut ministrare possit Sacramentum Confirmationis, propriè dispensando cum illo in lege & institutione Christi; sed solum hanc legem & institutionem interpretari sunt authenticè, & authenticè judicant Christum sic voluisse, ut ordinarius minister Confirmationis esset Episcopus, ut extraordinarius possit esse simplex sacerdos ex commissione summi Pontificis, & ex rationabili ac urgente admodum causa. Hanc autem authenticam legis & institutionis Christi interpretationem Eugenius dispensationem nominat, impropriè sumptò nomine dispensationis.

Obj. 5. Possunt contingere casus, in quibus legis alicujus positivæ divinæ observatio majus nocumentum afferret, vel impediret majus bonum. Ergo necessaria est potestas dispensandi in legibus positivis divinis pro aliquibus casibus, ac proinde credendum est à Christo Ecclesiæ concessam esse potestatem, ut ad eam fideles recurrere possent.

R. si qui sunt casus, in quibus lex positiva divina, si observaretur, impediret majus bonum, aut majus nocumentum afferret, in iis casibus legem illam non obligare; quia Deus illam ferendo, nolluit in illa casus illos comprehendere, sed contraria voluit illos excipere. Unde necesse non fuit ut Christus Ecclesiæ daret facultatem dispensandi propriè in lege quam tulit, sed sufficit ut ei facultatem illam interpretandi, & germanum ejus sensum authenticè assignandi dederit, & dedisse non negamus, sed asserimus. Hanc autem facultatem latè & impropriè potestatem dispensandi in lege positiva divina nominari, nihil vetat.

ARTICULUS VI.

Utrum legum positivarum divinarum interpretatio cadat sub potestate humanam.

RESPONSIO.

Legum divinarum positivarum interpretatio cadit sub potestate humanam.

Prob. 1. de lege veteri. Nam 1. David lib. 1. Regum cap. 23. legem divinam de non edendis panibus propositionis, nisi à sacerdotibus, interpretatus est non obligare in casu necessitatis, in quo versabatur. 2. Discipuli Christi Matth. c. 12. legem divinam de non providendis sibi cibis in die Sabbati interpretati sunt non obligare ad non vellendum spicas, quibus famem suam levarent. Utramque autem interpretationem, & utrumque factum approbat Christus ipse, loco Matthæi laudato. Ergo, &c.

Prob. 2. de lege nova. Nam 1. Doctores passim illam interpretantur, nec tamen dicuntur arrogare sibi aliquid, quod non possint. 2. Ecclesiæ illam interpretatur, ut patet ex dictis superius. At quis dixerit Ecclesiæ sibi arrogare potestatem aliquam, quam non habet? Hoc autem discrimen inter Doctorem & Ecclesiæ interpretationem interest, quod hæc authentica, illa verò doctrinalis tantum sit.

Ratio à priori pro utraque parte est, quod Deus in ferendis legibus positivis, ut se hominibus accommodet, loquatur generaliter, ne leges extendantur in infinitum, ac verborum multitudine importuna sint; & ita non exprimat multos casus excipiendos, & quos revera vult excipi. Atqui leges sic late per verba generalia, non expressis multis casibus excipiendis, & quos re ipsa legislator vult excipi, in multis casibus interpretatione indigent. Ergo leges positivæ divinæ saepe indigent interpretatione, proinde

Simonnet Theol. Tom. II.

que Deum illas interpretandi facultatem hominibus dedisse, pro certo statuendum est.

Obj. 1. Si ita est, leges positivæ divinæ indigent epykia. Falsum conf. Ergo, &c. Prob. min. Nam contra legum divinarum perfectionem est, quod indigeant moderatione & correctione. R. Interpretatio legum positivarum divinarum, quæ scilicet fit ex æquitate & benignitate, potest vocari epykia, non quod sit exceptio casus, quem Deus non præviderit, aut restrictio legum divinarum contra sensum quem Deus expressè intenderit: nulli enim in legibus divinis excipi possunt casus, quos non præviderit Deus; nec metuendum est, ne aliquando leges divinæ injustæ sint, si semper retineatur sensus quem Deus in illis ferendis intendit: sed quia est moderatio & correctio legum divinarum præcisè secundum verba generalia, quibus late sunt.

Hæc autem moderatio, seu correctio, necessaria in legibus omnibus quæ feruntur per verba generalia, non officit perfectioni legum divinarum magis, quam quod per verba generalia ferantur. At non est contra legum divinarum perfectionem, quod ferantur per verba generalia. Deus enim in ferendis legibus suis convenienter verbis generalibus utitur, ut humano loquendi modo se accommodet, & alia vitet incommoda, ut nimiam verborum multitudinem, & importunam legum prolixitatem. Cum igitur legum divinarum perfectioni non repugnet, quod Deus illas ferendo non exprimat multos casus excipiendos, quos ipse prævidet, & vult excipi; legum divinarum perfectioni non repugnat, quod sic ferantur, ut indigeant aliqua moderatione & correctione, & pati possint aliquam restrictionem & exceptionem, quam Deus prævidet, & vult fieri.

Obj. 2. Dici non potest, quandonam ad Ecclesiæ interpretationem recurrendum sit, vel non sit. R. neg. Nam non est opus ad Ecclesiæ recurrere, quando una lex sufficienter explicatur, vel restringitur per aliam legem; item quando evidentia facti vel necessitatis ostendit Deum nolle obligare in tali casu, ut patet ex Davidis & Apostolorum exemplo supra allegato. Nam, ut dicit S. Thomas 2.2. q. 120. a. 1. ad 3. in manifestis non est opus interpretatione, sed executione.

DISPUTATIO V.

De Lege humana.

ARTICULUS I.

Utrum Prelati Ecclesiastici leges Ecclesiasticas, & Principes seculares leges civiles condendi potestatem habeant.

RESPONSIO I.

Prelati Ecclesiastici potestatem habent condendi leges ecclesiasticas. Est contra multos hæreticos.

Prob. 1. Prelati Ecclesiæ à Christo acceperunt potestatem regendi subditos. Ergo ab eo acceperunt potestatem condendi leges, quibus eos regere possint, & quibus eorum subditi, ut regantur, tenentur obedire. Consequenter patet. Prob. ant. 1. pro Summo Pontifice. Nam Christus Matth. c. 16. dicit Petro successoribus ejus: *Tibi dabo claves regni cælorum, & quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis, & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis.* Et Joannis c. 21. quod loco Matth. laudato, Petro & successoribus ejus promiserat, concedit his verbis: *Pasce oves meas, pasce agnos meos.*

Prob. ant. 2. pro reliquis Apostolis, & eorum successoribus Episcopis. Nam Christus Matth. c. 18. ad illos hæc verba dirigit: *Quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cælo, & quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cælo.* Et quod his verbis promittit Apostolis & successoribus eorum, dat, Joan. c. 20. cum ait: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Hinc Paulus Episcopus Asiæ, qui, eo jubente, Ephesi convenerant, sic alloquitur: *Attendite vobis, & universæ gregi, in quo vos Spiritus Sanctus*

R 4

posuit

posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.

Obj. 1. Deus in veteri testamento prohibuit, ne quid ad praecepta sua adderetur, juxta illud Deut. c. 4. *Non additis ad verbum, quod vobis loquor.* Idem prohibet in novo testamento, juxta illud Matth. c. ult. *Docete omnes gentes . . . docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis.* Præterea, Christus Marc. 7. damnat humana praecepta, *In vanum, inquit, me colunt, docentes praecepta hominum.*

R. ad 1. neg. Nam loco citato Deus loquitur de praeceptis caeremonialibus, & Judæis prohibet, ne ad ea aliquid ex gentilium ritibus superaddant. *R. ad 2. etiam neg.* Locus autem citatus pro nobis est. Cum enim Christus antea Luc. c. 10. dicendo Apostolis suis, *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit,* significaverit velle se ut fideles Prælati Ecclesiasticis obtemperarent, postea quando Apostolis præcipit ut gentes doceant servare omnia quaecumque ipse mandavit, præcipit, ut gentes doceant, obtemperandum esse Prælati Ecclesiasticis, & hanc esse voluntatem ejus, ut quicumque fidei jugum subeunt, Prælatorum Ecclesiasticorum legibus se subiciant. *R. ad 3.* Christus damnat praecepta quadam hominum injusta, vel inutilia, quæ tamen Pharisei legi divinæ anteponebant.

Obj. 2. Augustinus epist. 119. ad Januarium, damnat leges Ecclesiasticas. *R. neg.* Itaque hoc loco S. Augustinus dampnat, non leges Ecclesiasticas, sed abusus quosdam, qui contra communem Ecclesiæ consuetudinem irrepleant. Postquam enim de his abusibus conquestus est, sic ait: *Omnia itaque talia, quæ neque Sanctorum Scripturarum auctoritatibus continentur, nec in consiliis Episcoporum statuta inveniuntur, nec consuetudine universæ Ecclesiæ roborata sunt, sed diversorum locorum diversis moribus innumerabiliter variantur, ita ut vix aut nunquam inveniri possint causæ, quas in eis instituendis homines secuti sunt; ubi facultas tribuitur, sine ulla dubitatione rescanda existimo.*

Vides S. Doctorem hic solum damnare praxes quasdam inutiles, superstitionem redolentes, in quibusdam tantum locis usitatas, sine sufficienti auctoritate introductas, quarum rationalis causa vix aut nunquam inveniri potest, & quæ tamen à certis hominibus tanti sunt, ut multa, quæ in divinis libris saluberrime præcepta sunt, minus curentur, & gravius corripiantur, qui per oves suas terram nudo pede tetigerunt, quam qui mentem violentia sepelierint. Leges autem ab Episcoporum conciliis latas, non modò non rejicit, sed ab omnibus servandas esse expressè assensit, ut patet ex loco laudato.

Obj. 3. Lex Evangelica sufficit ad salutem. Ergo frustra conderentur aliæ leges ab hominibus. *R. neg. conseq.* Nam lex Evangelica ad salutem sufficit in eo sensu, quòd ut quis salutem consequatur, satis sit, si servet totam legem Evangelicam. At totam legem Evangelicam non servat, qui non obedit legibus Prælatorum Ecclesiasticorum: nam lex Evangelica commendat illorum auctoritatem, & subditos jubet illis obtemperare.

Obj. 4. Si Christiani tenerentur legibus Ecclesiasticis, conditio Christianorum durior esset, quam fuerit conditio Judæorum: nam multò plures & difficiliore sunt leges Ecclesiasticæ, quam fuerint leges Mosaicæ. Consequens contradicit Christo dicenti: *Jugum meum suave est, & onus meum leve.* Ergo, &c. *R. neg. seq. maj. Ad prob. R. 1.* Leges Ecclesiasticæ, quibus obligantur omnes Christiani, sunt numero paucæ: vix enim sunt quatuor, aut quinque, de servandis scilicet jejunii, festis, Confessione annua, & Communione paschali: cum è contra leges Mosaicæ, quæ Judæos omnes obligabant, plurimæ fuerint. 2. Paucæ illæ leges Ecclesiasticæ, quæ Christianos omnes obligant, sunt tantum quædam determinaciones legum divinarum, quibus nullam difficultatem superaddunt: nam legibus divinis tenentur ad aliquando jejunandum, confitendum,

communicandum, & abstinendum ab operibus servilibus; & dictæ leges Ecclesiasticæ tantum determinant tempus quo hæc sunt præstanda.

Christus autem cum ait: *Jugum meum suave est, & onus meum leve;* per hæc verba intendit potissimum significare magnam gratiæ abundantiam, quam Christiani ad servandam legem Evangelicam accipiunt, & qua Judæi caruerunt, saltem communiter. Melior igitur est Christianorum conditio, quam fuit conditio Judæorum: quantumvis Prælati Ecclesiastici potestatem acceperint à Christo condendi leges, quibus fideles obligentur, & hac potestate hæcenus uti fuerint. Sed

Nota obiter. Triplex est potestas in Prælati Ecclesiasticis; potestas ordinis, potestas jurisdictionis interioris, & potestas jurisdictionis exterioris. Prima est potestas conficiendi & ministrandi Sacramenta. Secunda est potestas regendi Christianos in foro conscientiæ, absolviendo scilicet, vel ligando. Tertia denique est potestas regendi eosdem Christianos in foro externo, leges condendo, cognoscendo causas, & lites dirimendo, &c.

RESPONSIO II.

Principes sæculares potestatem habent condendi leges civiles. Est contra Valdenfes, Anabaptistas, &c.

Prob. 1. ex Scriptura: nam expressè præcipit Christianis, ut legibus Principum sæcularium obsequantur. Atqui hoc non faceret, si Principes sæculares potestatem non haberent condendi leges, nec legibus suis obligare subditos suos possent, ut per se manifestum est. Ergo, &c. *Prob. maj. 1.* ex epist. ad Rom. c. 13. ubi sic loquitur Apostolus: *Omnia anima potestatibus sublimioribus subdita sit . . . Necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* 2. Ex epist. 1. Petri c. 2. ubi dicitur: *Subditi igitur estote omni humane creaturæ propter Deum, sive Regi, quasi præcellenti, sive Ducibus, tanquam à Deo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, quia sic est voluntas Dei.* Ergo, &c.

Prob. 2. Quia Principes sæculares potestatem habent regendi subditos suos in rebus civilibus, & eos coercendi, ac puniendi, si non obediunt, ut expressè docet Paulus loco citato. Dei, inquit, *minister est tibi in bonum; si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat: Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit.* Idem etiam docet Petrus loco citato his verbis: *Sive ducibus tanquam à Deo missis in vindictam malefactorum, laudem vero bonorum.* Atqui Principes sæculares hanc potestatem utiliter & convenienter exercere non possunt sine legibus civilibus. Ergo, &c.

Prob. min. Quia ad hanc potestatem regendi subditos, & eos coercendi, ac puniendi si non obediunt, utiliter & convenienter exercendam, non sufficit, 1. Lex naturalis, ut per se patet. 2. Lex Mosaicæ, quia jam abrogata est. 3. Lex Evangelica, quia solum tractat de rebus spiritualibus & divinis. 4. Præcepta tantum durantiæ per vitam Principis; quia si per talia tantum præcepta gubernaretur respublica, cum magno ejus incommodo sepe mutaretur modus gubernandi. 5. Arbitrium Principis sine lege, quia aliquando contingit Principem malum esse, vel imprudentem, & quoties moreretur Princeps, atque alius ei succederet, cum non sit idem Principum omnium ingenium, toties modus gubernandi rempublicam mutaretur, ex qua mutatione proculdubio sequerentur multa & magna incommoda.

Confirm. breviter sic. Principes sæculares talem habent potestatem administrandi rempublicam, qualem requirit bonum commune & publica felicitas: nam Principes ad hoc instituti sunt, & potestas publica illis concessa est ad procurandum bonum commune, & publicam felicitatem. Atqui bonum commune & publica felicitas requirunt potestatem administrandi rempublicam per leges constantes & perpetuas, sine quibus non potest esse uniformitas & constantia in

in gubernando, quæ uniformitas & constantia ad bonum commune & publicam felicitatem requiritur. Ergo, &c.

ARTICULUS II.

Utrum potestas condendi leges, siue civiles, siue ecclesiasticas, dependeat à fide, aut moribus legislatoris.

RESPONSIO.

Potestas condendi leges, siue civiles, siue ecclesiasticas, non dependet à fide, aut moribus legislatoris.

Est de fide contra Vviclef & Joan. Hus, quorum doctrinam damnavit Synodus Constantiensis sess. 8. & 15. in hac propositione: *Nullus est dominus civilis, nullus est prælatus, nullus est episcopus, dum est in peccato mortali.* Quibus verbis hæretici docebant per peccatum mortale potestatem legislativam, tam civilem, quam ecclesiasticam, amitti, vel saltem ita impediti, ut legislator, siue civilis, siue ecclesiasticus, nihil possit valide præcipere, quandiu existit in statu peccati mortalis. Contra illos autem

Prob. Resp. pro potestate civili, ex Apostolo Rom. c. 13. ubi loquens de Principibus secularibus, qui tunc temporis imperabant, sic ait: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt...* Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam... *Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes.* Atqui Principes seculares, qui tunc temporis imperabant, erant infideles & improbi. Ergo ex Apostolo etiam, qui fideles sunt, tenentur in conscientia subditi esse, & obedire Principibus secularibus, etiam infidelibus & improbis: ita ut qui illis resistunt, leges eorum transgrediendo, Dei ordinationi resistant, & resistendo damnationis reatum incurrant: unde illis obtemperare necesse est, non solum ad vitandas poenas, legum transgressoribus impositas, sed etiam ne lædatur conscientia, quia quantumvis infideles & improbi, spectandi sunt ut ministri Dei, volentis per illos, & leges ab illis latus, communitatem regere in temporalibus. Ergo, &c.

Ratio à priori est, quia homines in perfectam communitatem convenientes, ex natura rei, & ita necessario conferunt in illam communem & supremam potestatem regendi, & leges ferendi talem, qualis requiritur ad utilem & convenientem administrationem, seu qualis requiritur ad publicam felicitatem procurandam. Ad hunc autem finem requiritur communis & suprema potestas regendi, & leges ferendi, in esse & in operari prorsus independens à fide & probitate hominum.

Prob. 2. pro potestate Ecclesiastica, ex epist. ad Hebr. cap. 13. ubi Apostolus loquens de Prælati Ecclesiasticis, dicit: *Obedite præpositis vestris, & subiacete eis,* nulla distinctionem proborum ab improbis facta. Nec dic verba Apostoli intelligenda esse cum restrictione ad probos præpositos: nam hæc restrictio nullum planè fundamentum habet aut in alia Scriptura, aut in traditione, aut in rei natura: neque enim iurisdicção Ecclesiastica talis est ex se, ut aut non possit esse in homine improbo, aut non possit ab illo valide exerceri, quandiu improbus est.

Ratio à priori est, quia potestas spiritualis ad hoc Deo instituta est, ut utiliter & convenienter administraretur communitas Ecclesiastica, ejusque bonum commune procuraretur. Ergo residere potest in subiecto, & ab eo valide exerceri, per quod communitas Ecclesiastica potest utiliter & convenienter administrari, ejusque commune bonum procurari. Atqui homo etiam improbus potest utiliter & convenienter administrare communitatem Ecclesiasticam, ejusque bonum commune procurare, iusta præcipiendo. Ergo, &c.

Potestas igitur condendi leges Ecclesiasticas non pendet à moribus Prælati Ecclesiastici. Idem propter eandem rationem dic de illius fide: nam Episcopus v. g. cum hæresi interna potest utiliter & convenienter per iustas leges administrare suam diocesim in ordine ad bonum commune Ecclesiæ, & aliunde propter illam non est excommunicatus, aut alio modo extra Ecclesiam. Sed ex occasione data,

Quæres, utrum iurisdicção ecclesiastica pendeat saltem ab externa veræ fidei professione Prælati Ecclesiastici.

R. affirmativè. Nam v. gr. Episcopus publicè & notoriè hæreticus, hoc ipso quod publicè & notoriè hæreticus est, amittit omnem iurisdiccionem Ecclesiasticam. Ratio est, quia non est amplius in Ecclesia; quia per notoriam hæresim ipse se separat. Ergo jure divino, tum positivo, tum etiam naturali, privatur & spoliatur omni iurisdicção ecclesiastica: positivo quidem, quia Christus iurisdiccionem ecclesiasticam instituit, ut exercendam per membra Ecclesiæ; non est autem membrum Ecclesiæ, qui est extra Ecclesiam: naturali verò, quia ex natura rei repugnat illum habere iurisdiccionem, qui non habet subditos: iurisdicção enim est potestas superioris, & superior esse non potest sine subditis. Sed qui non est amplius in Ecclesia, nec habet, nec habere potest fideles sibi subditos in spiritualibus: nam si haberet, simul esset in Ecclesia, & extra Ecclesiam: esset extra Ecclesiam, ut supponitur; esset etiam in Ecclesia, quia adhuc cum fidelibus sibi subiectis in spiritualibus unum corpus morale efficeret, quod profectò esset Ecclesia, & cujus ipse esset caput.

Accedit consensus Patrum & Summorum Pontificum, apud Bellarminum lib. 4. de Eccles. militante c. 10. quorum aliqua hic referemus testimonia. 1. itaque S. Cyprianus lib. 1. epist. 6. ad Magnum sic ait: *Didicimus omnes omnino hæreticos & schismaticos nihil habere potestatis ac iuris.*

2. S. Augustinus in Enchiridio cap. 65. ita loquitur: *Rectè constituuntur ab iis, qui Ecclesiæ præsumt, tempora poenitentia, ut fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata: extra eam quippe non remittuntur, defectu scilicet, non potestatis ordinis, sed iurisdiccionis in foro interno. At si ii qui sunt extra Ecclesiam, carent iurisdicção in foro interno, carent etiam iurisdicção in foro externo: non enim potior est ratio pro una quam pro altera.*

3. Celestinus in epist. ad Orientales Episcopos hæc habet: *Si quis ab Episcopo Nestorio, aut ab aliis qui eum sequuntur, ex quo talia predicare cœperunt, vel excommunicatus, vel exutus est seu antistitis, seu clerici dignitate, hunc in nostra communione & durasse, & durare manifestum est, nec judicamus eum removere; quia non poterat quemquam ejus removere sententia, qui se jam præbuerat ipse removendum.* Ex Celestino igitur, sententiæ excommunicationis & depositionis, latae à Nestorio, postquam hæresim suam predicare cœpit, ac proinde postquam factus est notorius hæreticus, nullæ fuerunt, non nisi defectu iurisdiccionis ecclesiasticæ in foro externo, cujus sunt actus; & consequenter, ex Celestino, Nestorius iurisdicção Ecclesiastica in foro externo spoliatus est per notorietatem suæ hæreseos, per quam scilicet desit esse membrum Ecclesiæ, ac proinde & esse Episcopus talis Ecclesiæ particularis, à qua idcirco, etiam implorato seculari brachio, removendum se ipse præbuit.

4. Nicolaus I. in epist. 7. ad Michaellem Augustum hæc scribit: *Aperit Sedes nostra sanxit auctoritas, nullum, siue Episcopum, siue Clericum, seu professione aliqua christianum, qui à Nestorio, vel ejus similibus, ex quo talia predicare cœperunt, vel loco suo, vel communione dejecti sunt, vel dejectum, vel excommunicatum videri: sed hi omnes in nostra communione & fuerunt, & hucusque perdurant: quia neminem vel deicere, vel removere poterat, qui predicans talia tubabatur.* Sedes igitur Apostolica per Celestinum Pontificem, hanc regulam sanxit & confirmavit, quod nullus

posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.

Obj. 1. Deus in veteri testamento prohibuit, ne quid ad praecepta sua adderetur, juxta illud Deut. c. 4. *Non additis ad verbum, quod vobis loquor.* Idem prohibet in novo testamento, juxta illud Matth. c. ult. *Docete omnes gentes . . . docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis.* Præterea, Christus Marc. 7. damnat humana praecepta, *In vanum, inquit, me colunt, docentes praecepta hominum.*

R. ad 1. neg. Nam loco citato Deus loquitur de praeceptis caeremonialibus, & Judæis prohibet, ne ad ea aliquid ex gentilium ritibus superaddant. *R. ad 2. etiam neg.* Locus autem citatus pro nobis est. Cum enim Christus antea Luc. c. 10. dicendo Apostolis suis, *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit,* significaverit velle se ut fideles Prælati Ecclesiasticis obtemperarent, postea quando Apostolis præcipit ut gentes doceant servare omnia quaecumque ipse mandavit, præcipit, ut gentes doceant, obtemperandum esse Prælati Ecclesiasticis, & hanc esse voluntatem ejus, ut quicumque fidei jugum subeunt, Prælatorum Ecclesiasticorum legibus se subiciant. *R. ad 3.* Christus damnat praecepta quaedam hominum injusta, vel inutilia, quæ tamen Pharisei legi divinæ anteponebant.

Obj. 2. Augustinus epist. 119. ad Januarium, damnat leges Ecclesiasticas. *R. neg.* Itaque hoc loco S. Augustinus dampnat, non leges Ecclesiasticas, sed abusus quosdam, qui contra communem Ecclesiæ consuetudinem irrepleant. Postquam enim de his abusibus conquestus est, sic ait: *Omnia itaque talia, quæ neque Sanctorum Scripturarum auctoritatibus continentur, nec in consiliis Episcoporum statuta inveniuntur, nec consuetudine universæ Ecclesiæ roborata sunt, sed diversorum locorum diversis moribus innumerabiliter variantur, ita ut vix aut nunquam inveniri possint causæ, quas in eis instituendis homines secuti sunt; ubi facultas tribuitur, sine ulla dubitatione rescanda existimo.*

Vides S. Doctorem hic solum damnare praxes quasdam inutiles, superstitionem redolentes, in quibusdam tantum locis usitatas, sine sufficienti auctoritate introductas, quarum rationabilis causa vix aut nunquam inveniri potest, & quæ tamen à certis hominibus tanti sunt, ut multa, quæ in divinis libris saluberrime præcepta sunt, minus curentur, & gravius corripiantur, qui per otia suas terras nudo pede tetigerunt, quam qui mentem violentia sepelierint. Leges autem ab Episcoporum conciliis latas, non modò non rejicit, sed ab omnibus servandas esse expressè assensit, ut patet ex loco laudato.

Obj. 3. Lex Evangelica sufficit ad salutem. Ergo frustra conderentur aliæ leges ab hominibus. *R. neg. conseq.* Nam lex Evangelica ad salutem sufficit in eo sensu, quòd ut quis salutem consequatur, satis sit, si servet totam legem Evangelicam. At totam legem Evangelicam non servat, qui non obedit legibus Prælatorum Ecclesiasticorum: nam lex Evangelica commendat illorum auctoritatem, & subditos jubet illis obtemperare.

Obj. 4. Si Christiani tenerentur legibus Ecclesiasticis, conditio Christianorum durior esset, quam fuerit conditio Judæorum: nam multò plures & difficiliore sunt leges Ecclesiasticæ, quam fuerint leges Mosaicæ. Consequens contradicit Christo dicenti: *Jugum meum suave est, & onus meum leve.* Ergo, &c. *R. neg. seq. maj. Ad prob. R. 1.* Leges Ecclesiasticæ, quibus obligantur omnes Christiani, sunt numero paucæ: vix enim sunt quatuor, aut quinque, de servandis scilicet jejunii, festis, Confessione annua, & Communione paschali: cum è contra leges Mosaicæ, quæ Judæos omnes obligabant, plurimæ fuerint. 2. Paucæ illæ leges Ecclesiasticæ, quæ Christianos omnes obligant, sunt tantum quædam determinaciones legum divinarum, quibus nullam difficultatem superaddunt: nam legibus divinis tenentur ad aliquando jejunandum, confitendum,

communicandum, & abstinendum ab operibus servilibus; & dictæ leges Ecclesiasticæ tantum determinant tempus quo hæc sunt præstanda.

Christus autem cum ait: *Jugum meum suave est, & onus meum leve;* per hæc verba intendit potissimum significare magnam gratiæ abundantiam, quam Christiani ad servandam legem Evangelicam accipiunt, & qua Judæi caruerunt, saltem communiter. Melior igitur est Christianorum conditio, quam fuit conditio Judæorum: quantumvis Prælati Ecclesiastici potestatem acceperint à Christo condendi leges, quibus fideles obligentur, & hac potestate hæcenus uti fuerint. Sed

Nota obiter. Triplex est potestas in Prælati Ecclesiasticis; potestas ordinis, potestas jurisdictionis interioris, & potestas jurisdictionis exterioris. Prima est potestas conficiendi & ministrandi Sacramenta. Secunda est potestas regendi Christianos in foro conscientiæ, absolviendo scilicet, vel ligando. Tertia denique est potestas regendi eosdem Christianos in foro externo, leges condendo, cognoscendo causas, & lites dirimendo, &c.

RESPONSIO II.

Principes sæculares potestatem habent condendi leges civiles. Est contra Valdenfes, Anabaptistas, &c.

Prob. 1. ex Scriptura: nam expresse præcipit Christianis, ut legibus Principum sæcularium obsequantur. Atqui hoc non faceret, si Principes sæculares potestatem non haberent condendi leges, nec legibus suis obligare subditos suos possent, ut per se manifestum est. Ergo, &c. *Prob. maj. 1.* ex epist. ad Rom. c. 13. ubi sic loquitur Apostolus: *Omnia anima potestatibus sublimioribus subdita sit . . . Necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* 2. Ex epist. 1. Petri c. 2. ubi dicitur: *Subditi igitur estote omni humane creaturæ propter Deum, sive Regi, quasi præcellenti, sive Ducibus, tanquam à Deo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, quia sic est voluntas Dei.* Ergo, &c.

Prob. 2. Quia Principes sæculares potestatem habent regendi subditos suos in rebus civilibus, & eos coercendi, ac puniendi, si non obediunt, ut expresse docet Paulus loco citato. Dei, inquit, *minister est tibi in bonum; si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat: Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit.* Idem etiam docet Petrus loco citato his verbis: *Sive ducibus tanquam à Deo missis in vindictam malefactorum, laudem vero bonorum.* Atqui Principes sæculares hanc potestatem utiliter & convenienter exercere non possunt sine legibus civilibus. Ergo, &c.

Prob. min. Quia ad hanc potestatem regendi subditos, & eos coercendi, ac puniendi si non obediunt, utiliter & convenienter exercendam, non sufficit, 1. Lex naturalis, ut per se patet. 2. Lex Mosaicæ, quia jam abrogata est. 3. Lex Evangelica, quia solum tractat de rebus spiritualibus & divinis. 4. Præcepta tantum durantiæ per vitam Principis; quia si per talia tantum præcepta gubernaretur respublica, cum magno ejus incommodo sepe mutaretur modus gubernandi. 5. Arbitrium Principis sine lege, quia aliquando contingit Principem malum esse, vel imprudentem, & quoties moreretur Princeps, atque alius ei succederet, cum non sit idem Principum omnium ingenium, toties modus gubernandi rempublicam mutaretur, ex qua mutatione proculdubio sequerentur multa & magna incommoda.

Confirm. breviter sic. Principes sæculares talem habent potestatem administrandi rempublicam, qualem requirit bonum commune & publica felicitas: nam Principes ad hoc instituti sunt, & potestas publica illis concessa est ad procurandum bonum commune, & publicam felicitatem. Atqui bonum commune & publica felicitas requirunt potestatem administrandi rempublicam per leges constantes & perpetuas, sine quibus non potest esse uniformitas & constantia

in

in gubernando, quæ uniformitas & constantia ad bonum commune & publicam felicitatem requiritur. Ergo, &c.

ARTICULUS II.

Utrum potestas condendi leges, siue civiles, siue ecclesiasticas, dependeat à fide, aut moribus legislatoris.

RESPONSIO.

Potestas condendi leges, siue civiles, siue ecclesiasticas, non dependet à fide, aut moribus legislatoris.

Est de fide contra Vviclef & Joan. Hus, quorum doctrinam damnavit Synodus Constantiensis sess. 8. & 15. in hac propositione: *Nullus est dominus civilis, nullus est prælatus, nullus est episcopus, dum est in peccato mortali.* Quibus verbis hæretici docebant per peccatum mortale potestatem legislativam, tam civilem, quam ecclesiasticam, amitti, vel saltem ita impediti, ut legislator, siue civilis, siue ecclesiasticus, nihil possit valide præcipere, quandiu existit in statu peccati mortalis. Contra illos autem

Prob. Resp. pro potestate civili, ex Apostolo Rom. c. 13. ubi loquens de Principibus secularibus, qui tunc temporis imperabant, sic ait: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt...* Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam... *Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes.* Atqui Principes seculares, qui tunc temporis imperabant, erant infideles & improbi. Ergo ex Apostolo etiam, qui fideles sunt, tenentur in conscientia subditi esse, & obedire Principibus secularibus, etiam infidelibus & improbis: ita ut qui illis resistunt, leges eorum transgrediendo, Dei ordinationi resistant, & resistendo damnationis reatum incurrant: unde illis obtemperare necesse est, non solum ad vitandas poenas, legum transgressoribus impositas, sed etiam ne lædatur conscientia, quia quantumvis infideles & improbi, spectandi sunt ut ministri Dei, volentis per illos, & leges ab illis latus, communitatem regere in temporalibus. Ergo, &c.

Ratio à priori est, quia homines in perfectam communitatem convenientes, ex natura rei, & ita necessario conferunt in illam communem & supremam potestatem regendi, & leges ferendi talem, qualis requiritur ad utilem & convenientem administrationem, seu qualis requiritur ad publicam felicitatem procurandam. Ad hunc autem finem requiritur communis & suprema potestas regendi, & leges ferendi, in esse & in operari prorsus independens à fide & probitate hominum.

Prob. 2. pro potestate Ecclesiastica, ex epist. ad Hebr. cap. 13. ubi Apostolus loquens de Prælati Ecclesiasticis, dicit: *Obedite præpositis vestris, & subiacete eis,* nulla distinctionem proborum ab improbis facta. Nec dic verba Apostoli intelligenda esse cum restrictione ad probos præpositos: nam hæc restrictio nullum planè fundamentum habet aut in alia Scriptura, aut in traditione, aut in rei natura: neque enim jurisdictio Ecclesiastica talis est ex se, ut aut non possit esse in homine improbo, aut non possit ab illo valide exerceri, quandiu improbus est.

Ratio à priori est, quia potestas spiritualis ad hoc Deo instituta est, ut utiliter & convenienter administraretur communitas Ecclesiastica, ejusque bonum commune procuraretur. Ergo residere potest in subiecto, & ab eo valide exerceri, per quod communitas Ecclesiastica potest utiliter & convenienter administrari, ejusque commune bonum procurari. Atqui homo etiam improbus potest utiliter & convenienter administrare communitatem Ecclesiasticam, ejusque bonum commune procurare, iusta præcipiendo. Ergo, &c.

Potestas igitur condendi leges Ecclesiasticas non pendet à moribus Prælati Ecclesiastici. Idem propter eandem rationem dic de illius fide: nam Episcopus v. g. cum hæresi interna potest utiliter & convenienter per iustas leges administrare suam diocesim in ordine ad bonum commune Ecclesiæ, & aliunde propter illam non est excommunicatus, aut alio modo extra Ecclesiam. Sed ex occasione data,

Quæres, utrum jurisdictio ecclesiastica pendeat saltem ab externa veræ fidei professione Prælati Ecclesiastici.

R. affirmativè. Nam v. gr. Episcopus publicè & notoriè hæreticus, hoc ipso quod publicè & notoriè hæreticus est, amittit omnem jurisditionem Ecclesiasticam. Ratio est, quia non est amplius in Ecclesia; quia per notoriam hæresim ipse se separat. Ergo jure divino, tum positivo, tum etiam naturali, privatur & spoliatur omni jurisditione ecclesiastica: positivo quidem, quia Christus jurisditionem ecclesiasticam instituit, ut exercendam per membra Ecclesiæ; non est autem membrum Ecclesiæ, qui est extra Ecclesiam: naturali verò, quia ex natura rei repugnat illum habere jurisditionem, qui non habet subditos: jurisdictio enim est potestas superioris, & superior esse non potest sine subditis. Sed qui non est amplius in Ecclesia, nec habet, nec habere potest fideles sibi subditos in spiritualibus: nam si haberet, simul esset in Ecclesia, & extra Ecclesiam: esset extra Ecclesiam, ut supponitur; esset etiam in Ecclesia, quia adhuc cum fidelibus sibi subiectis in spiritualibus unum corpus morale efficeret, quod profectò esset Ecclesia, & cujus ipse esset caput.

Accedit consensus Patrum & Summorum Pontificum, apud Bellarminum lib. 4. de Eccles. militante c. 10. quorum aliqua hic referemus testimonia. 1. itaque S. Cyprianus lib. 1. epist. 6. ad Magnum sic ait: *Didicimus omnes omnino hæreticos & schismaticos nihil habere potestatis ac juris.*

2. S. Augustinus in Enchiridio cap. 65. ita loquitur: *Rectè constituuntur ab iis, qui Ecclesiæ præsent, tempora poenitentia, ut fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata: extra eam quippe non remittuntur, defectu scilicet, non potestatis ordinis, sed jurisditionis in foro interno. At si ii qui sunt extra Ecclesiam, carent jurisditione in foro interno, carent etiam jurisditione in foro externo: non enim potior est ratio pro una quam pro altera.*

3. Celestinus in epist. ad Orientales Episcopos hæc habet: *Si quis ab Episcopo Nestorio, aut ab aliis qui eum sequuntur, ex quo talia predicare cœperunt, vel excommunicatus, vel exutus est seu antistitis, seu clerici dignitate, hunc in nostra communione & durasse, & durare manifestum est, nec judicamus eum remotum; quia non poterat quemquam ejus removere sententia, qui se jam præbuerat ipse removendum.* Ex Celestino igitur, sententiæ excommunicationis & depositionis, lata à Nestorio, postquam hæresim suam predicare cœpit, ac proinde postquam factus est notorius hæreticus, nulla fuerunt, non nisi defectu jurisditionis ecclesiasticæ in foro externo, cujus sunt actus; & consequenter, ex Celestino, Nestorius jurisditione Ecclesiastica in foro externo spoliatus est per notorietatem suæ hæreseos, per quam scilicet desit esse membrum Ecclesiæ, ac proinde & esse Episcopus talis Ecclesiæ particularis, à qua idcirco, etiam implorato seculari brachio, removendum se ipse præbuit.

4. Nicolaus I. in epist. 7. ad Michaellem Augustum hæc scribit: *Aperit Sedes nostra sanxit auctoritas, nullum, siue Episcopum, siue Clericum, seu professionem aliqua christianum, qui à Nestorio, vel ejus similibus, ex quo talia predicare cœperunt, vel loco suo, vel communione dejecti sunt, vel dejectum, vel excommunicatum videri: sed hi omnes in nostra communione & fuerunt, & hucusque perdurant: quia neminem vel deicere, vel removere poterat, qui predicans talia tubabatur. Sedes igitur Apostolica per Celestinum Pontificem, hanc regulam sanxit & confirmavit, quod nullus*

nullus hæreticus, post notorietatem hæresis, possit excommunicare, vel deponere, aut alios quoslibet jurisdictionis ecclesiasticæ actus validè exercere; quia videlicet omnis hæreticus, cuiuscumque dignitatis sit vel gradus, per notorietatem hæresis desinens esse membrum Ecclesiæ, hoc ipso excidit omni autoritate & jurisdictione ecclesiastica.

5. In decreto ad cap. Audivimus 24. q. 1. dicitur: *Sin autem ex corde suo novam hæresim confinxerit, ex quo talia predicare capit, neminem damnare potuit; quia nec potest deicere quenquam jam prostratus: ligandi namque vel solvendi potestas, veris, non falsis sacerdotibus à Domino tradita est.* Christus igitur ligandi atque solvendi potestatem, hoc est, jurisdictionem ecclesiasticam instituit exercendam à veris sacerdotibus, id est, à sacerdotibus, qui fideles veræ doctrinæ pabulo nutrent, non à falsis sacerdotibus, id est, à sacerdotibus qui illos falsæ doctrinæ veneno inficerent, exercendam ab ovibus, quæ agnos suos pascere, non à lupis rapacibus, quales sunt notorii hæretici, à quibus discerperentur.

Quod autem de externa veræ fidei professione dictum est, intelligi debet de externa communione cum membris Ecclesiæ, & imprimis supremo illius in teris capite, Romano Pontifice. Nam notorii schismatici, qui cum Romano Pontifice communicare recusant, seu ab obedientia Romani Pontificis se subtrahunt, privantur hoc ipso omni jurisdictione ecclesiastica. Ratio est, quia non sunt amplius de Ecclesiâ, propter notorietatem schismatis, quo se ipsi separant.

Confirmatur ex cap. Nulli, distinct. 19. ubi hæc inter alia de schismatico dicuntur: *Sit erga ruinæ suæ dolore prostratus, quisquis apostolicis voluerit contraire decretis, nec locum deinceps inter sacerdotes habeat, sed extorris à sancto ministerio fiat* (hoc est, sit, ut patet ex verbis subsequentibus) *nec de ejus judicio quisquam postea curam habeat.* Certè si v. g. Episcopi notorii schismatici judicia contemni possunt & debent, manifestum est illum, per notorium schisma, autoritatem & jurisdictionem ecclesiasticam omnem omisisse: judicia enim superioris impunè contemni non possunt ab inferioribus, & Episcopus tandiu superior est, quandiu retinet autoritatem & jurisdictionem in foro externo.

Quæres. Utrum Prælatus ecclesiasticus, etiam per hæresim externam occultam amittat autoritatem & jurisdictionem ecclesiasticam in foro externo?

Ad hanc questionem satis communiter respondetur, amittere, non quidem præcisè propter hæresim externam, sed propter excommunicationem majorem, quam incurrit hoc ipso præcisè, quod signo aliquo externo internam hæresim exprimit, quamvis hoc faciat occultissimè. Additur tamen, validos esse actus jurisdictionis quos exercet, Ecclesiâ ad singulos actus defectum jurisdictionis supplente, vel etiam illi ad singulos actus, quando illos exercet, jurisdictionem necessariam transeunt conferente.

Malim ego simpliciter dicere, Prælatum ecclesiasticum non amittere jurisdictionem ecclesiasticam in foro externo per hæresim externam occultam, quandiu manet occulta. Ratio est, quia 1. cum hæresi externa, quandiu manet occulta, tam potest utiliter & convenienter administrare communitatem ecclesiasticam, quam potest cum moribus improbis. Unde ex hac parte hæresis externa, quandiu manet occulta, non magis repugnat jurisdictioni & auctoritati publicæ, quam morum improbitas.

2. Per hæresim externam, quandiu manet occulta, non separatur Prælatus ab Ecclesiâ: tandiu enim est membrum Ecclesiæ, quandiu exterius & publicè veram fidem profitetur.

3. Quandiu hæresis ejus externa manet occulta, tandiu etiam occulta manet excommunicatio, quam propter externam hæresim incurrit. At quandiu excommunicatio major occulta manet, tandiu suspenditur effectus ejus, quoad abscissionem excommunicationis, & privationem jurisdictionis Ecclesiasticæ: hoc enim postulat commune bonum Ecclesiæ, quæ mul-

tis & magnis perturbationibus esset obnoxia, si res aliter se haberet: omnes enim actus jurisdictionis essent incerti, si Prælatus ecclesiasticus per majorem excommunicationem, etiam occultam, abscinderetur, aut ecclesiastica jurisdictione spoliaretur.

Veritas hujus responsionis confirmatur autoritate Summorum Pontificum, Celestini & Nicolai I. locis supra laudatis, ubi, cum dicunt Nestorium non potuisse validè exercere actus jurisdictionis episcopalis, postquam hæresim suam predicare cepit, hoc est, postquam prædicatione sua notorius hæreticus factus est, manifestè significant potuisse, antequam notorius hæreticus esset. Ratio est, quia quandiu Nestorius fuit hæreticus occultus, tandiu fuit membrum Ecclesiæ, & quandiu fuit membrum Ecclesiæ, tandiu fuit caput morale seu Episcopus Ecclesiæ particularis sibi commissæ, & quandiu fuit caput morale seu Episcopus Ecclesiæ particularis sibi commissæ, tandiu habuit jurisdictionem episcopalem, quantumcumque propter hæresim externam occultam excommunicatus esset excommunicatione majore: tandiu enim occultè excommunicatus, ex natura rei, non quidem de jure, sed de facto, non merito, sed numero est de Ecclesiâ, & membrum illius, quandiu exterius veram fidem proficitur, & communicat cum aliis Ecclesiæ membris, & ejus capite Romano Pontifice; & quandiu sic est de Ecclesiâ, tandiu retinet jurisdictionem suam, & usum ejus, quamvis illicitum.

ARTICULUS III.

Utrum ad valorem legum humanarum, requiratur acceptatio majoris partis communitatis.

RESPONSIO.

AD valorem legum humanarum, sive civilium, sive ecclesiasticarum, quæ feruntur absolute, non requiritur acceptatio majoris partis communitatis.

Prob. Nam ex natura rei legitimi superioris præceptum, absolute impositum, subdum obligat independentè ab ejus acceptatione. Ergo similiter lex à legislatore legitimo absolute lata, obligat communitatem independentè ab ejus acceptatione: sicut enim præceptum superioris se habet ad inferiorem, quantum ad vim obligandi; ita & quantum ad vim obligandi lex Principis se habet ad communitatem, ut per se patet.

Dixi autem, absolute lata, hoc est, lata cum intentione statim obligandi. Nam legislator, etiam supremus, ferendo legem, posset nolle illam obligare ante consensum majoris partis communitatis; & si reipsum noller, ante consensum illum non obligaret. Jam verò quandonom legislator non intendat legem suam obligare subditos ante consensum majoris partis communitatis, certò colligi potest ex verbis quibus utitur in lege sua, & verisimiliter ex modo quo se gerit cum subditis ejus legem non obervantibus.

Quod si communitas aliqua, aliquem sibi constituendo principem, sibi, quod revera potuit, facultatem reservavit acceptandi vel rejiciendi leges ab eo latis, leges ab eo latis non obligant communitatem, nisi post acceptationem partis saltem majoris. At 1. de tali legislatore non agitur hic. 2. Talem esse aliquem legislatorem, nec nisi diminutam, & à populi arbitrio pendentem accepisse legis condendi potestatem, nisi id ex communi usu, aut aliunde constet evidenter, dici non debet. Ratio est, quia, si nihil evidenter obstat, semper præsumendum est legislatores à communitate accepisse talem leges condendi potestatem, qualis moraliter requiritur ad publicam felicitatem efficaciter procurandam. Atqui ad hunc finem moraliter requiritur potestas condendi leges absoluta, & independentè ab acceptatione populi. Ergo, &c.

Ex his autem facile resolvitur hæc quæstio, utrum lex absolute lata, debeat servari à minori parte, quando non servatur à majori parte, licet deteriore. Nam

Nam quod servari debeat, videtur manifestum; quia ut lex absolute lata, obliget omnes, non requirit consensum majoris partis. Præterea, quod iusti & timorati non teneantur multis legibus, quas major & deterior pars non servat, admitti non potest nec debet, nisi in duobus casibus. 1. Cum legislator expressè vel tacite consentit, ut lex non servetur à minori parte, quando à majori parte non servatur. 2. Quando lex, quæ non servatur à majori parte, non potest servari à minori sine gravi damno, vel incommodo reipublicæ.

Obj. 1. Gratianus dist. 4. ad can. 6, sic ait: *Leges instituuntur, cum promulgantur: firmanur, cum moribus utentium approbantur.* R. Leges firmanur per usum, non quia per usum valorem suum accipiunt, sed quia per usum à periculo abrogationis removen- tur: nam si populus legem à Principe latam non servaret, tandem, vel principe nimis populi resistentiæ cedente, vel contraria consuetudine præscribente, aboleretur.

Obj. 2. Consuetudo potest abrogare legem jam obligantem. Ergo multo magis prævenire illam potest, ne obliget ante acceptationem majoris partis communitatis. R. neg. conseq. Nam consuetudo nihil potest contra legem, nisi sit legitime præscripta, nec est legitime præscripta, quandiu legislator ejus præscriptioni resistit. Consuetudo autem non servandi leges, nisi postquam à majori parte communitatis fuerunt acceptatæ, aut nulla est, aut non est legitime præscripta: cum legislatores ejus præscriptioni resistent, subditos suos ad legem suarum acceptationem & observationem cogendo statim post sufficientem illarum promulgationem.

Quæres. Utrum ad valorem legum humanarum, tam civilium quam ecclesiasticarum, requiratur promulgatio, & qualis requiratur?

R. 1. requiri promulgationem. Nam vel, ut nos dicimus, promulgatio est intrinsecum & essentielle complementum legis cuiuscunque: sine tali autem complemento nullam legem valorem suum habere posse per se clarum est, cum per se clarum sit nullam legem obligare posse, antequam sit in suo esse completa & perfecta: vel saltem est applicatio legis cuiuscunque ad subditos; lex autem, cum sit regula & mensura, nullum habere potest effectum, nisi applicetur.

R. 2. Requiri promulgationem solemnem & publicam, & quidem talem, ut lex per divulgationem, quæ est extensio promulgationis: humano modo innotescere possit omnibus subditis. Ratio est, quia lex humana est instrumentum publicum, quo reguntur subditi, vel si vis, regula & mensura publica, qua regulantur actus subditorum. At instrumentum publicum, regula & mensura publica, applicari debet publice: applicatio enim privatim facta singulis membris communitatis, nec expediret, nec moraliter possibilibus esset legislatori humano.

Addidi autem, & quidem talem, ut lex, &c. quia lex humana, quæ sic promulgaretur, ut non nisi divinitus & per miraculum devenire posset in notitiam omnium subditorum, non esset sufficienter proposita & intimata communitati, cuius bonum commune, per leges ad hunc finem latas, humanitatis procurari non potest, nisi leges illæ humanitatis innotescere possint omnibus membris communitatis. Lex autem nullius esse potest valoris, quandiu non est communitati sufficienter proposita & intimata.

ARTICULUS IV.

Quantam habeat effocaciam potestas legislativa Principum, tum Ecclesiasticorum, tum Sæcularium.

RESPONSIO I.

Principes, sive Ecclesiastici, sive, Sæculares, leges ferre non possunt nisi subditis suis.

Prob. Nam, ut lumine naturali notum est, nullum agens agere potest extra sphaeram activitatis suæ. Atqui non subditi sunt extra sphaeram potestatis legislativæ. Ergo, &c. Hinc 1. Ecclesia leges ferre non potest iis qui non sunt baptizati, quia nemo ante baptismum subijcitur Ecclesiæ. Unde infideles non baptizati, & catechumeni non tenentur legibus ecclesiasticis. 2. Summus Pontifex non potest ferre leges civiles, nisi terris sibi Regum & Imperatorum dono subjectis in temporalibus, quia reliquæ orbis partes subijciuntur illi in spiritualibus tantum. 3. Imperator legitime electus, & ita imperatoriam auctoritatem habens, non potest ferre leges, nisi pro provinciis & regnis subjectis ipsi, vel quia illorum immediatus dominus est, vel quia agnoscunt illum ut dominum supremum, ratione feudi, aut quocumque alio titulo. Unde regnum Gallia v.g. non tenetur legibus Imperatoris. 4. Quicumque alii Principes, sive Ecclesiastici, sive Sæculares, & Concilia, & communitates habentes jurisdictionem, leges ferre possunt intra limites jurisdictionis suæ tantum. Unde v.g. Episcopi leges ferre tantum possunt pro suis diocesisbus.

RESPENSIO II.

Principes, sive Ecclesiastici, sive Sæculares, non possunt leges ferre, nisi de rebus regimini suo subjectis.

Prob. Quia, ut jam dictum est, nullum agens, sive in physicis, sive in moralibus, potest agere extra sphaeram activitatis suæ. Hinc 1. Principes Sæculares non possunt ferre leges de rebus ecclesiasticis, nec Ecclesiastici de rebus civilibus. 2. Episcopi statuere non possunt de causis majoribus, quæ reservatæ sunt Summo Pontifici. 3. Prælati Religiosi subditis suis præcipere tantum possunt ea quæ regulis continentur formaliter, aut saltem virtualiter, in quantum moraliter necessaria sunt ad observationem regulatum.

RESPENSIO III.

Principes, sive Ecclesiastici, sive Sæculares, non possunt ferre leges contrarias legibus superiorum.

Prob. Nam, ut lumine naturali notum est, potestas inferior non prævalet superiori, sed ab ea superatur. Propter eandem rationem, Principes, sive Ecclesiastici, sive Sæculares, abrogare nequeunt leges superiorum, aut à Superioribus confirmatas. Hinc v.g. Episcopus non potest ferre leges contra jus commune, nec abrogare leges quas ipse, aut aliquis ex ejus prædecessoribus tulit, & Summus Pontifex confirmavit: potest tamen, per epykiam, aliquid decernere contra jus commune in aliquo casu particulari, pro quo superior nec adiri, nec consuli potest.

RESPENSIO IV.

Principes, sive Ecclesiastici, sive Sæculares, per leges suas præceptivas, aut prohibitivas, non obligant ad aliquid agendum, aut omittendum, nisi subditos usum rationis habentes.

Prob. Nam Principes, sive Ecclesiastici, sive Sæculares, legibus suis præceptivis aut prohibitivis eos tantum obligare possunt, qui capaces sunt directionis: leges enim præceptivæ & prohibitivæ sunt regulæ, quibus legislatores actus subditorum suorum dirigunt ad bonum commune. Sed qui usum rationis non habent, non sunt capaces directionis: non enim magis propriè actus eorum regulari & dirigi possunt, quam actus brutorum animalium. Ergo, &c. Hinc infantes, qui nondum ad usum rationis pervenerunt, nullis legibus præceptivis aut prohibitivis tenentur. Idem dic de perpetuo amentibus. Qui verò ad tempus tantum insaniunt, sicut & dormientes & ebrii, obligantur tam præceptivis quam prohibitivis legibus, quia non actu quidem, sed, quod sufficit, habitu usum rationis habent. Unde omittendo aliquid quod præceptum est, aut aliquid faciendo quod est prohibitum, peccant, quamvis materialiter tantum.

Dixi autem, infantes qui nondum pervenerunt ad annos

annos discretionis, non teneri legibus præceptivis, aut prohibitivis: nam teneri possunt, & tenentur legibus simpliciter constitutivis, qualis est v. g. lex qua statuitur, ut illegitimi sint irregulares, & lex qua statuitur, ut non baptizati sint incapaces aliorum Sacramentorum. Ratio disparitatis est, quia qui usu rationis carent, licet non sint capaces obligationis moralis, quia sunt incapaces directionis, nihilominus capaces sunt impedimenti, quasi naturalis, quod lex propter bonum commune inducere potest, nulla supposita culpa, & consequenter nullo libero voluntatis exercitio supposito ex parte eorum quibus impedimentum illud imponitur.

RESPONSIO V.

Principes, sive Ecclesiastici, sive Sæculares, non tenentur legibus, à prædecessoribus suis, vel à se latis.

Prob. Et 1. quidem non obligantur legibus prædecessorum suorum: cum enim parem habeant cum illis auctoritatem, non sunt illorum subditi. Legislatores autem non possunt nisi subditos suos obligare. Ergo, &c. 2. Non obligantur legibus à se latis. Nam legibus à se latis non obligant nisi subditi sibi. At ipsi non sunt sibi subditi: nemo enim in se ipsum superioritatem & jurisdictionem habere potest, Ergo, &c.

Confirm. Quia, secundum omnes, legislator non tenetur legibus suis quoad vim coactivam & punitivam. Ergo nec tenetur quoad vim directivam. *Prob. conseq.* Legislator non obligat se legibus suis quoad vim coactivam & punitivam, quia ad sic obligandum aliquem, requiritur superioritas & jurisdictione. Atqui pariter requiritur superioritas & jurisdictione ad obligandum lege quoad vim directivam. Ergo, &c.

Porro quamvis Princeps, sive Ecclesiasticus, sive Sæcularis, obligari non possit legibus à prædecessoribus, aut à se latis, ad illas tamen servandas tenetur jure naturali, cui subiectus est; tenetur, inquam, quando materia universalis est, & Principi æquæ ac subditis conveniens. Jus enim naturale postulat, ut Princeps vita & moribus concordet cum subditis in iis omnibus, quæ ipsi æquæ ac subditis conveniunt, tum quia hoc ad utilem & convenientem communis gubernationem necessarium est, tum quia Princeps subditis suis exemplo præesse debet. Hinc illud: *Patore legem quam tuleris.* Et illud: *Quod quisque juri in alterum statuit, ipse debet uti eo.* Et illud: *Digna vos maiestate regnantis est, legibus alligatum se Principem profiteri.*

Dixi autem, quando materia universalis est, & Principi æquæ ac subditis conveniens: nam quando materia legum non est talis, tunc ad illas servandas nullo jure tenetur Princeps. Caput enim non tenetur se conformare membris, in iis quæ ipsi non sunt accommodata. Porro non est silentio prætermittendum, cum dicimus leges non obligare etiam quoad vim directivam Principes à quibus feruntur, id intelligi debere de legibus quas Principes ferunt sola auctoritate propria, non de legibus quas ferunt cum communitate: quando enim inferiores sunt, & subditi communitati, licet sint illius pars præcipua, possint his legibus, non solum quoad vim directivam, sed etiam quoad vim coactivam obligari. Sic duces rerum publicarum tenentur legibus quas cum illis tulerunt. Sic etiam Generales Ordinum religiosorum tenentur legibus latis in Capitulo generali, & subjacent penis decretis in transgressores. Ratio pro utrisque est, quia subditi sunt communitati, à qua feruntur leges.

Obj. illud Juris axioma: *Iustum est Principem legibus suis obtemperare.* R. Huic axiomati satisficit, si dicatur Principes jure naturali teneri ad servandas leges suas, quando materia de se universalis est, & Principi æquæ ac subditis convenit: tunc enim legem suam transgrediendo, Princeps idem specie peccatum cum subditis legem illam transgredientibus committit, puta peccatum iniustitiæ, si v. g. vendat tri-

cum ultra pretium à se taxatum; quia jus naturale obligat illum ad servandam legem ex affectu virtutis, quam lex præscribit.

Dices. Si Princeps solum jure naturali tenetur ad servandam legem suam, quando materia legis membris omnibus communitatis communis est, & æquæ conveniens, tenetur tantum legem suam servare ad vitandum scandalum, & ita sublato scandali periculo, non tenetur amplius. Absurdum conseq. Ergo, &c.

R. neg. seq. maj. Nam Princeps jure naturali tenetur ad servandam, &c. non solum propter scandalum vitandum, sed etiam propter utilem & convenientem reipublicæ administrationem, quæ postulat ut omnia communitatis membra vivant uniformiter in iis quorum materia communis est, & æquæ conveniens omnibus. Hinc Princeps cum aliquo dispensans in lege sua sine iusta causa, peccat; & qui sine iusta causa petit dispensationem, peccat; & si dispensatione utatur, peccat, non quidem contra legem humanam, cujus vinculum pro illo relaxatum est, sed contra jus naturale, quo præscribitur uniformitas in servanda lege, quando difformitas non habet rationabile fundamentum: non habet autem, quando materia legis communis est omnibus, & omnibus æquæ convenit: unde tunc est jure naturali prohibita, quia vergit in detrimentum communitatis.

RESPONSIO VI.

Principes, sive Ecclesiastici, sive Sæculares, legibus suis non obligant exemptos à sua jurisdictione.

Prob. Nam Princeps, sive Ecclesiasticus, sive Sæcularis, non potest legibus obligare nisi sibi subditos. Atqui hoc ipso quod aliquis eximitur à jurisdictione Principis, definit esse subditus illi, secundum id, secundum quod eximitur. Ergo, &c. Hinc Religiosi exempti non obligantur legibus episcopalibus, aut synodaliibus, cum sint exempti à jurisdictione episcopali: tenentur tamen, juxta decretum Concilii Tridentini sess. 25. c. 12. servare censuras, & interdicta ab Episcopis emanata, & dies festos ab illis præscriptos.

Porro Clerici non ita sunt à Principum Sæcularium jurisdictione exempti, ut non obligentur, etiam in conscientia, legibus civilibus communitatis in qua vivunt, quando materia illarum nihil habet repugnans statui clericali, sacris canonibus, aut immunitati ecclesiasticæ, qualis est v. g. lex qua pretium rerum taxatur. Ratio est, quia verè sunt membra communitatis in qua vivunt, & commodis ejus fruuntur. Unde æquitas & recta ratio postulat, ut se ceteris omnibus membris conforment, in iis quæ illis communia sunt cum laicis, & æquæ illis ac laicis conveniunt: hoc enim ad bonam reipublicæ administrationem omnino requiritur.

RESPONSIO VII.

Principes, sive Ecclesiastici, sive Sæculares, non obligant legibus suis extra proprium territorium.

Prob. Quia potestas legislativa agere non potest extra spheram activitatis suæ. Atqui sphaera activitatis ejus non extenditur extra proprium territorium. Ergo, &c. Hinc c. 2. de constitutionibus in 6. dicitur, penam per statutum Episcopi latam, non incurri ab eo qui statutum illud non servat extra territorium Episcopi; quia scilicet *extra territorium jus dicenti non pareatur impune.* Hinc etiam in jure civili lex dicitur *Jus proprium civitatis.*

Itaque legibus proprii territorii non tenentur, qui in alieno territorio, sive immorando, sive transeundo tantum, versantur; quia legibus proprii territorii non tenentur subditi, statim atque ex illo egreditur, nec peccat aliter agendo quam legibus proprii territorii præscriptum est, modo tamen res circa quam agere censetur non sit intra territorium: nam si intra territorium est res illa circa quam censetur agere, tenetur legibus territorii, & penis per leges illas statutis subjacet, quia tunc censetur agere in territorio, & delictum quod committit, censetur committi in-

tra,

tra, non extra territorium. Sic Beneficiarius, qui abest a territorio in quo beneficium habet, incurrit censuras contra non residentes latas ab Episcopo territorii illius; quia in illo peccatum non resistit iuri committi jure merito censetur.

RESPONSIO VIII.

Peregrini & advenæ tenentur legibus loci in quo inveniuntur, sive diutius ibi morentur, sive brevius.

Prob. Nam Principes, tam Ecclesiastici quam Seculares, legibus suis obligant eos omnes qui eorum jurisdictioni subjacent, quandiu subjacent. Atqui peregrini & advenæ, hoc ipso quod ingrediuntur territorium aliquod, subjacent jurisdictioni Principis illius territorii, & tandiu subjacent, quandiu in illo morantur. Hoc enim recta gubernatio & bonum commune postulant, & Principes Sæculares habent ex natura rei, Principes verò Ecclesiastici, ex concessione Christi, vel Ecclesiæ, jurisdictionem necessariam ad utilem & convenientem administrationem communitatis, & commune bonum procurandum.

Hinc, nemine reclamante, Principes sæculares, quando expedit bono communi, multa statuunt, etiam in ordine ad peregrinos, ut quod frumentum non exportetur; quod triticum ultra tale pretium non vendatur, &c. Imò statuunt aliqua, quæ solos peregrinos obligant, ut quod ultra certum tempus non morentur in civitate, vel provincia, aut regno; & si non obediunt, puniuntur. Item Principes Ecclesiastici puniunt peregrinos non servantes festa localia.

Quando igitur in Jure civili dicitur, peregrinos non sortiri forum loci per quem transeunt, hoc de illis intelligendum est, postquam inde excesserunt. Quod autem fortiantur forum loci per quem transeunt, quandiu in eo sunt, constat ex praxi, & sortiri debere recta ratio docet, si nimirum ibi delictum aliquod committant. Hic tamen obiter observamus, hoc, quod dicimus, peregrinum subjacere jurisdictioni Principis territorii in quo inveniunt, intelligendum esse cum aliqua restrictione, videlicet modo persona non sit talis, ut propter eminentem dignitatem, nec possit, nec debeat subjacere.

DISPUTATIO VI.

De materia & obligatione Legum humanarum, tam civilium quam ecclesiasticarum.

ARTICULUS I.

Utrum legislator humanus possit præcipere vel prohibere actus internos.

RESPONSIO I.

Legislator humanus non potest præcipere aut prohibere actus merè internos.

Prob. Legislator humanus non potest præcipere aut prohibere actus, & quorum positionem aut omissionem non potest cogere subditos. Atqui legislator humanus non potest cogere subditos ad positionem actuum merè interiorum. Ergo, &c. Minor per se patet: quoniam enim actus merè interni, nec per aliud sufficienter cadere possunt sub cognitionem humanam, de illorum omissione vel positione legislator humanus judicare non potest, & ita non possit punire subditos omitrentes actus merè internos qui præciperentur, aut ponentes actus merè internos qui prohiberentur; non possit inquam, punire pena, non solum per ipsam legem præcipientem aut prohibentem, sed etiam per sententiam ab homine latam inflicta: quod tamen ad vim coactivam propriè dictam requiritur.

Prob. ergo maj. Nam in legislatore civili ex natura rei, & in legislatore ecclesiastico ex institutione Christi, non est potestas præcipiendi aut prohibendi, sine

potestate cogendi. Ergo, &c. *Prob. ant.* In communitate perfecta, & consequenter in legislatore civili, non est ex natura rei; similiter in legislatore ecclesiastico non est ex institutione Christi potestas præcipiendi aut prohibendi, nisi quæ conveniter exerceri potest, & conducibiliter ad commune bonum. Atqui hoc modo exerceri non potest potestas præcipiendi aut prohibendi, nisi quæ cum potestate cogendi conjuncta est, ut consideranti faciliè patet.

Et verò cum leges non tam statuantur pro justis, quam pro injustis, juxta illud Apostoli 1. ad Timoth. c. 1. *Lex justo non est posita, sed injustis*; certè leges non statuuntur, & ita potentia legislativa non exercetur convenienter, & conducibiliter ad bonum commune, sine potestate cogendi ad ea quæ legibus statuuntur. Mali enim, qui in quavis republica bonos numero faciliè superant, parùm solliciti de conscientia, & de impunitate certi, & leges sine potestate cogendi latas, & ipsum legislatorem faciliè contemnerent.

Hoc argumentum suggerit S. Thomas hic q. 91. a. 4. in o. ubi sic loquitur: *De his potest homo legem facere, de quibus potest judicare: Judicium autem hominis esse non potest de interioribus motibus, qui latent, sed solum de exterioribus actibus, qui apparent. & ideo lex humana non potuit cohibere, & ordinare sufficienter interiores actus: sed necessarium fuit, quod ad hoc supervenerit lex divina.*

Secundum principia igitur sancti Doctoris, neque legislator civilis ex natura rei, neque ecclesiasticus ex institutione Christi, potestatem habet statuendi de actibus merè internis, sed hæc potestas secundum sapientem providentiæ dispositionem, reservata est soli Deo legislatori, in cujus oculis omnia nuda sunt & aperta. Unde tam de internis quam de externis judicare potest, proindeque tam ad interiorum quam exteriorum actuum positionem vel omissionem cogere potest creaturam rationalem.

Potest dicitur in responsione, actus merè internos: potest enim legislator humanus præcipere vel prohibere actus internos, necessarios ad positionem vel omissionem actuum exteriorum, quos præcipere vel prohibere potest. Sic v. g. legislator humanus præcipiens actum externum recitandi officium, præcipit voluntatem efficacem recitandi, sine qua actus externus recitandi poni non potest. Similiter legislator humanus prohibens actum externum furandi, prohibet voluntatem efficacem furandi, qua posita, actus externus furandi non potest omitti, cum adest furandi opportunitas.

Ratio est, quia 1. tales actus interni sufficienter innotescent per externos, quibuscum unum totalem actum constituunt. Unde legislator humanus potest de illis judicare, & ad illorum positionem vel omissionem sufficienter cogere. 2. Legislator humanus potestatem habens præcipiendi vel prohibendi aliquem actum externum, hoc ipso non potest non habere potestatem præcipiendi vel prohibendi id omne quod necessarium est ad illius positionem vel omissionem.

Hoc tamen discrimen interest inter actum externum & actum internum, ad ejus positionem vel omissionem necessarium, quod externus per se primò præcipiatur vel prohibeatur, internus verò præcipiatur vel prohibeatur secundariò tantum, & ratione externi, quatenus ad illum ponendum vel omitendum necessarius est. Ratio autem est, quia potestas legislativa, sive civilis, sive ecclesiastica, per se primò ordinatur ad regimen externum communitatis, sive civilis, sive ecclesiasticæ, & ita per se primò versatur circa actus externos, & ita circa internos non versatur, nisi propter externos.

Obj. Christus dare potuit Ecclesiæ potestatem præcipiendi vel prohibendi actus merè internos, Deo relinquendo cognitionem & punitionem transgressionum merè interiorum. *R.* Christum absolute potuisse potestatem hanc dare Ecclesiæ: nam illam habet, nec illam communicari Ecclesiæ repugnat; de facto tamen

men non communicavit, quia, ut probatum est, Ecclesia non posset illam convenienter exercere, & conducitur ad bonum commune, ob defectum potestatis condendi. Quod confirmatur ex eo quod, 1. talis potestatis Ecclesiae concessae nullum exter indicium in Scriptura, vel Traditione. 2. Tali potestate hactenus Ecclesia nunquam usa sit. 3. Summi Pontifices, qui totam suam jurisdictionem saepe explicant & tuentur, hanc potestatem sibi nunquam attribuant, sed potius expresse significant actus merè internos extra forum suum existere. Sic Innocentius III. cap. *Tua nos*, tit. de Simonia dicit: *Nobis datum est, de manifestis tantummodo judicare.*

Obj. Potestas ecclesiastica spiritalis est, & ordinatur ad finem supernaturalem, & bonum internum animarum. Ergo valet etiam ad præcipiendos vel prohibendos actus merè internos. Ad ejus difficultatis solutionem nota cum Suare. Potestas ecclesiastica, secundum totam latitudinem suam, duplex est, nempe potestas fori interni, & potestas fori externi. Potestas fori interni data est immediatè & maximè propter internam animæ salutem, & consequenter versari potest, ac potissimum versatur circa actus internos, in quibus consistit interna salus animæ; atque propter rationem eandem, actus hujus potestatis pertinent ad jurisdictionem, quam Jurista vocant voluntariam, quia exercetur in commodum subditi ad petitionem vel consensum ejus: nam interna salus, & peccatoris reconciliatio cum Deo, debet esse voluntaria. Hujus autem potestatis actus sunt absolutio à peccatis, dispensatio in votis, votorum commutatio; relaxatio poenarum apud Deum per indulgentias: hæc enim omnia sunt propter internum animæ bonum.

Potestas fori externi est potestas totius communitatis gubernativa, & à Christo data est immediatè & proximè propter externam Ecclesiae gubernationem: unde immediatè & proximè versatur circa actiones humanas externas, ex quarum directione pendet bonum externum totius communitatis ecclesiasticæ. Hujus autem potestatis actus sunt, præcipere, prohibere, statuere, punire, &c. qui proinde per se primò versatur circa actiones humanas externas, ad quam directionem potestas, cujus sunt actus, immediatè & proximè ordinatur; nec proinde versatur circa actiones internas, nisi propter externas, & quantum necessariae sunt ad aliquod esse, sive physicum, sive morale externarum. Hæc igitur potestas fori externi cum suis actibus non ordinatur ad finem supernaturalem, & internum bonum animarum, nisi mediatè & remotè, mediante scilicet honestate externarum actionum, circa quas immediatè & proximè occupatur; nihilominus tamen dicitur, & est potestas spiritalis, quia & à Christo data est, & mediatè ac ultimè refertur ad finem supernaturalem, & internum bonum animarum. His præsuppositis.

Ad obj. R. neg. conseq. Nam 1. potestas ecclesiastica spiritalis est; non quia potest præcipere vel prohibere actus merè internos, sed quia à Christo instituta est, & ordinata ad finem supernaturalem, & internum bonum animarum, immediatè quidem & proximè, quia potestas est fori interni; unde quæ talis, versatur etiam circa actus merè internos, absolviendo, retinendo, dispensando in votis, &c. Mediatè verò & ultimè tantum, quia potestas est fori externi: nam quæ talis, est potestas gubernativa, & occupatur immediatè ac proximè circa regimen externum communitatis ecclesiasticæ, proindeque immediatè ac proximè versatur circa actiones humanas externas, præcipiendo, prohibendo, &c. nec nisi propter illas versatur circa internas, quantum necessariae sunt ad aliquod illarum esse morale, ut dicitur infra: unde non ordinatur ad finem supernaturalem, & internum bonum animarum, nisi mediante honestate actionum externarum, quas per præcepta sua dirigit.

Dices. Matth. c. 16. Christus sine restrictione Petro & successoribus ejus dixit: *Quaecumque ligaveris,*

&c. Ergo Summi Pontifices à Christo acceperunt potestatem præcipiendi vel prohibendi etiam actus merè internos. *R. neg. conseq.* Itaque per hæc Christi verba, Petro & successoribus ejus promissa fuit, & postea data per ista alia. *Pasce oves meas*, amplissima potestas, tum in foro interno, tum in foro externo, vi cujus potestatis Romani Pontifices possunt in foro interno absolvere à peccatis, reservare peccata, poenitentias imponere, dispensare in votis, vota commutare, concedere indulgentias, &c. & in foro externo ferre leges pro universa Ecclesia, præcipiendo vel prohibendo immediatè & proximè actiones externas, & consequenter internas, quantum necessariae sunt ad externarum positionem vel omissionem, aut etiam illas præcipiendo, quantum necessariae sunt ad aliquod esse morale, seu quasi artificiale externarum, ut explicabitur.

Attamen verba Christi laudata, necessariò intelligi debent cum aliqua restrictione subintellecta; quia Romani Pontifices non acceperunt à Christo potestatem in foro externo, quæ non posset convenienter exerceri. Potestas autem præcipiendi vel prohibendi actus merè internos, convenienter ab hominibus exerceri non potest; cum homines non possint de illis judicare, & ita non possint transgressores punire, sique non possint ad summum habere, nisi vim directivam circa actus merè internos. Ad quidem autem sola vis directiva sine vi coactiva valere posset apud homines, maxima saltem ex parte ad inobedientiam aded proclives.

Ex dictis hactenus pater quid respondendum sit huic quæstioni, utrum lex humana prohibeat desideria inefficacia, & simplices complacentias internas circa actus externos, ipsa lege humana prohibitos, retenta prohibitione, hoc est, non præcendendo à prohibitione; v. g. utrum lex ecclesiastica prohibens esum carniū die Veneris, prohibeat desiderium inefficax comedendi carnes hoc die, retenta prohibitione; quod desiderium sic exprimitur: Vellem comedere carnes die Veneris: qui enim hoc dicit, non præcendit à prohibitione, sicut præcendit, qui dicit: Vellem comedere carnes die Veneris, si non esset prohibitum.

Itaque cum desideria illa inefficacia, & simplices illæ complacentiæ sint actus merè interni, proindeque cum legislator humanus non possit de illis judicare, nec punire transgressores, non potest illa prohibere lege sua: sunt tamen peccata, quia sunt lege naturali prohibita, propter intrinsecam indecentiam, seu intrinsecam difformitatem quam habent cum natura rationali. Hinc qui ex animo dicit: Vellem comedere carnes die Veneris, peccat, venialiter scilicet, vel mortaliter, pro levitate vel gravitate materiæ; peccat, inquam, contra virtutem, nempe temperantiam, ex cujus affectu lex ecclesiastica prohibet ne die Veneris comedantur carnes, & prohibendo facit, ut non solum desideria inefficacia, quæ naturali necessitate sequitur esus carniū, sed etiam inefficacia, retenta prohibitione, concepta, repugnent virtuti temperantiæ, & ita specialem turpitudinem, seu cum natura rationali difformitatem habeant, propter quam lege naturali prohibentur.

ARTICULUS II.

Utrum legislator humanus possit præcipere actus internos, sine quibus quidem possunt existere actus externi quos præcipit, sed sine quibus non possunt habere quoddam esse morale quod intendit.

RESPONSIO I.

Legislatur humanus præcipere potest actus internos, ad hoc necessarios, ut actus externi habeant quoddam esse quasi artificiale, ut esse contra actus, sacramenti, orationis, &c.

Prob. Nam legislatur humanus potest præcipere actus externos, non solum quoad esse physicum, sed etiam

etiam quoad esse quasi artificiale contractus, sacramenti, orationis, sacrificii, &c. Ergo consequenter præcipere potest non solum actus internos, necessarios ad esse physicum actuum externorum, sed etiam internos actus, necessarios ad hoc, ut actus externi habeant esse quasi artificiale contractus sacramenti, orationis, &c. Conseq. patet.

Prob. ergo ant. Nam legislator humanus, sive civilis, sive ecclesiasticus, cum præcipit subditis, ut contrahant, præcipit contractum non solum quoad esse physicum, sed etiam quoad esse morale contractus; præcipit enim non solum ut exterius, sed etiam ut verè & ex animo contrahant. Legislator ecclesiasticus præcipiens sacrificium Missæ, non solum præcipit illud quoad esse physicum, sed etiam quoad esse morale Sacrificii; præcipit enim sacerdotibus non præcisè ut exterius, sed ut verè sacrificent. Item præcipiens beneficiatis ut recitent horas canonicas, præcipit illis orationem non solum quoad esse physicum, sed etiam quoad esse morale orationis. Item can. *Omnes utriusque sexus*, præcipiens fidelibus omnibus, quoad annos discretionis pervenerunt, ut singulis annis confiteantur, præcipit illis confessionem annuam, non solum quoad esse physicum, sed etiam quoad esse morale Sacramenti; præcipit enim illis, ut singulis annis Sacramentum Pœnitentiæ percipiant. Atqui quod legislator humanus in his casibus, & aliis similibus, tentet id quod non potest, perperam diceretur. Ergo, &c.

Ratio à priori est, quia 1. tales actus externi possunt à legislatore humano convenienter præcipi non solum quoad esse physicum, sed etiam quoad esse morale contractus, sacrificii, sacramenti, orationis, &c. Quia non solum quoad esse physicum, sed etiam quoad esse morale contractus, sacrificii, &c. sufficienter cadere possunt sub cognitionem humanam, ad hoc ut legislator humanus de illis judicare possit. 2. Ad rectam gubernationem requiritur, ut cum legislator tales actus præcipit, possit illos præcipere, & re ipsa præcipiat non solum quoad esse physicum, sed etiam quoad esse morale contractus, sacrificii, sacramenti, &c. igitur quando legislator humanus præcipit contractum, præcipit consensum internum, sine quo non potest esse verus contractus: quando præcipit sacrificium, præcipit intentionem sacrificandi; quando præcipit recitationem horarum canonicarum, præcipit intentionem orandi, & internam attentionem: quando præcipit annuam confessionem, præcipit internum animi dolorem, sine quo Pœnitentiæ sacramentum suscipi non potest, &c.

Hinc 1. Rectè damnata est ab Alexandro VII. hac propositio: *Qui facit confessionem voluntariè nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ*. Nam nequidem per confessionem inculpabiliter nullam satisfacit præcepto ecclesiastico annuæ confessionis. 2. Graviter peccari potest contra legem humanam, sive civilem, sive ecclesiasticam, ob solum defectum actus interni, licet nullus appareat defectus in actu externo, quando scilicet actus internus necessarius est ad aliquod actus externi esse morale, quod præceptum est.

3. Et ita potest aliquis, licet nullus appareat defectus in actu externo, incurrere pœnas ipso jure impositas transgressionibus legis humanæ, omittendo actum internum, necessarium ad aliquod esse morale actus externi præceptum. Tunc autem transgressor pœnas illas incurrat, non ob transgressionem merè internam, sed ob externam transgressionem, v. g. ob omissionem orationis vocalis, ob omissionem susceptionis sacramenti sensibilis, &c. quamquam hac omisso occultetur per fictionem orationis, susceptionis sacramenti, & ita fortasse occultetur, ut possit humanitas detegi, quia humanitas fictio detegi non potest: quod tunc se habet per accidens.

4. Beneficiatus cum debita devotione externa, quæ sita est in compositione reverenti, absque externa occupatione, naturaliter impossibili cum attentione interna, recitans horas canonicas, sed sine intentio-

ne orandi, & interna devotione seu attentione, nisi iterum recitet modo debito intra tempus habile, incurrat pœnas ipso jure impositas non servantibus præceptum ecclesiasticum de recitandis horis canonicis. Incurrit autem, non quia præcisè habet intentionem orandi, & devotionem seu attentionem internam, sed quia omittit orationem, præceptam sub illis pœnis, ipso facto incurrendis: non enim verè orat vocaliter, quod tamen præceptum est, sed solum exterius profert verba orationis vocalis, & proferendo fingit se orare. Omittit ergo actionem externam, & de se sensibilem, propter quam certè puniri potest, & jure merito puniatur per legem ecclesiasticam. Excusatur tamen, si habeat intentionem orandi, & sit involuntariè distractus.

Obj. Legislator humanus non potest præcipere actus, qui nullo modo se produnt externis. Atqui tales sunt actus interni, necessarii ad esse quasi artificiale actuum externorum. Ergo, &c. R. neg. min. Nam actus illi interni, qui requiruntur ad esse quasi artificiale actuum externorum constituunt cum illis unum & eundem actum totalem, & consequenter per illos humano modo innotescunt sufficienter. Nam 1. ex omissione externorum evidenter arguitur internorum omisso. 2. Ex positione actuum externorum quoad esse physicum, morali quadam certitudine, in rationabili præsumptione consistit, colligitur eorum positio quoad esse quasi artificiale, proindeque positio internorum actuum qui ad tale esse requiruntur, quod sufficit; quamquam hæc præsumptio sit fallibilis, quia homo mentiri potest, & fingere.

RESPONSIO II.

Ecclesia potest etiam præcipere actus internos, necessarios ad esse morale honestatis, seu ad esse moralis integritatis actuum externorum.

Prob. Nam Ecclesia potest præcipere actus humanos non solum quoad esse physicum, sed etiam quoad esse moralis integritatis. Ergo potest præcipere actus internos, ad hoc esse necessarios. Conseq. patet.

Prob. ant. Ecclesia potest præcipere id quod re vera præcipit: non enim dici potest sibi attribuire potestatem aliquam, quam tamen à Christo non acceperit. Atqui præcipit actus externos etiam quoad esse moralis integritatis: nam v. g. per præceptum communionis paschalis præcipit fidelibus sumptionem corporis Christi, etiam ut honestam & bonam moraliter, ut patet ex hac propositione ab Innocentio II. damnata: *Præcepto communionis annuæ satisfacit per sacrilegam Domini manducationem*. Ergo, &c.

Ratio à priori nostræ responsionis est, quia 1. potestas præcipiendi actus externos, etiam quoad esse morale honestatis, ac proinde & præcipiendi actus internos, qui ad hoc esse requiruntur, potest convenienter exerceri ab hominibus, quippe qui possunt sufficienter judicare in foro externo de actibus externis etiam quantum ad esse moralis integritatis, & ita possunt sufficienter judicare in foro externo non solum de actibus externis quoad esse physicum, sed etiam de internis, à quibus esse moralis integritatis accipiunt externi, quique cum externis unum & eundem actum totalem honestum & moraliter integrum constituunt.

2. Hæc potestas bono communi Ecclesiæ aut necessaria esse, aut saltem plurimum expedire potest, ut si Ecclesia verteretur in gravi periculo, vel necessitate, & velit Deum placare, vel sibi conciliare per piās fidelium actiones, cum morali integritate factas, puta per eleemosynas, jejunia, &c. Item hæc potestas requiritur ad ordinandum cultum religionis externum, ad quem pertinent actiones humanæ externæ, non solum quoad esse physicum, sed etiam quoad esse morale honestatis, sicut pertinent ad illum etiam quoad esse quasi artificiale sacramenti, orationis, sacrificii. Denique hanc potestatem in Ecclesia exigit finis supernaturalis, & interna salus animarum, ad quam externam reipublicæ christianæ regimen ordinatur.

A R-

ARTICULUS III.

Quid legislator humanus præcipere, prohibere, vel statuere possit circa actus externos.

RESPONSIO I.

Legislator humanus non potest quidquam statuere contra jus divinum, sive naturale, sive positivum.

Prob. Si Legislator humanus posset aliquid statuere contra jus divinum, inferior posset derogare juri superioris ut patet ex terminis. Sed inferior juri superiori derogare non potest. Ergo, &c. Potest tamen legislator humanus legibus suis munire jus divinum tam naturale quam positivum: potest enim præcipere vel prohibere multa, quæ sunt præcepta vel prohibita jure divino, tam naturali quam positivo. Item potest à fortiori authenticè declarare quid sit jure divino, naturali aut positivo præceptum vel prohibitum, & quid sequatur ex principiis juris divini, sive naturalis, sive positivi.

RESPONSIO II.

Legislator humanus potest multa præcipere, vel prohibere, aut statuere, quæ jure divino, sive naturali, sive positivo, non sunt præcepta, vel prohibita, aut statuta.

Prob. Quia legislator humanus, sive civilis, sive ecclesiasticus, potest præcipere vel prohibere, aut circa res vel personas statuere ea omnia, quæ præcipi vel prohiberi, aut circa res vel personas statui ad bonum commune, & rectam communitatis sive civilis, sive ecclesiasticæ gubernationem expedit. Atqui ad hoc expedit multa præcipi vel prohiberi, aut circa res vel personas statui, quæ nullo jure divino præcepta, vel prohibita, aut circa res, vel personas statuta sunt.

Præterea, jus divinum multa præscribit, quorum majorem fieri determinationem postulat bonum commune, & recta gubernatio communitatis. Atqui legislator humanus potest quicquid postulat bonum commune, & recta communitatis gubernatio. Ergo legislator humanus legibus suis magis determinare potest, quæ jus divinum indeterminatè præscribit, & consequenter legibus suis potest multa præcipere, vel prohibere, aut statuere quæ non sunt jure divino præcepta, vel prohibita, aut statuta. Min. patet.

Prob. maj. Nam v.g. jus divinum præscribit in genere, ut Deus colatur, ut fideles aliquando confiteantur, & sumant Eucharistiam, ut peccata pœnis coercentur. Bonum autem commune, & recta gubernatio communitatis postulat, ut quibus modis colendus sit Deus, quo tempore & quoties peccata sint confitenda, & sumenda Eucharistia, quibus pœnis peccata coercentur, à legislatore determinetur, Ergo, &c.

RESPONSIO III.

Legislator humanus nihil potest statuere, quod non sit utile ad bonum commune.

Prob. Nam potestas ferendi leges non est data hominibus, nisi propter bonum commune procurandum. Ergo potestas ferendi leges non est ad quilibet, sed solum ad statuenda ea, quæ bono communi expedire possunt. Ergo legislator humanus non potest præscribere, nisi ad bonum commune utilia, & multò minus potest præscribere nociva, vel majoris boni impeditiva. Ad quod pertinet id quod Apostolus dicit Cor. c. 10. potestatem ecclesiasticam à Christo datam non esse ad destructionem, sed ad edificationem. Potest tamen legislator humanus ad libitum ex multis aequalibus & indifferentibus unum præ alio eligere, & præscribere in ordine ad bonum commune, quoties bono communi expedit unum ex eis præscribi, sunt enim, ut supponitur, utilia ad bonum commune, nec est ratio unum præ alio eligendi, & potius præ-

scribendi quam aliud. Sic v.g. legislator, ex multis cæremoniis, has præ illis ad colendum Deum, & ex variis vestium generibus, hoc præ illo ad proscribendum luxum eligere & præscribere.

RESPONSIO IV.

Legislator humanus potest præcipere honesta, non solum in materia justitiæ, & prohibere vitia huic virtuti opposita, sed etiam in materia virtutum aliarum.

Prob. Nam potestas ferendi leges, hominibus data, tantam habet latitudinem, quantam postulat bonum commune propter quod instituta est. Atqui bonum commune postulat, ut potestas ferendi leges, hominibus data valeat ad præcipiendam honestam non solum in materia justitiæ, sed etiam in materia aliarum virtutum, puta fortitudinis, temperantiæ, &c. Ergo, &c. Porro, quia potestas ferendi leges alia civilis est, alia ecclesiastica, nec est idem finis utriusque, non ad utramque pertinet præscribere actus omnium virtutum, sed solum unaquæque præcipere potest actus virtutum illarum, quæ fini suo sunt accommodatæ.

RESPONSIO V.

Nullus legislator humanus præcipere potest actus virtutum omnium, aut prohibere omnia vitia. Ita S. Thomas hic q. 96. a. 3. in O.

Prob. Quia omnis lex humana, sive civilis, sive ecclesiastica, debet esse accommodata conditioni hominum, ita ut sit de re moraliter possibili toti communitati, aut saltem majori parti communitatis. Atqui exercere actus virtutum omnium, & fugere vitia omnia, non est moraliter totius communitatis, aut etiam majoris partis illius, sed perfectorum, qui pauci sunt in qualibet communitate perfecta. Ergo, &c.

Minorem demonstrat experientia. Major patet ex fine legis omnis, quod est bonum commune procurandum, & quod certè procurari non potest, nisi per leges hominum conditioni accomodatas, & quarum observatio moraliter possibilis est majori saltem parti communitatis: leges enim non accommodatæ conditioni hominum, & quarum observatio non esset moraliter possibilis, nisi paucis & perfectis, magnis perturbationibus occasionem præberent, & in subditorum, ac proinde & communitatis ruinam vergerent.

Hinc legislator humanus non potest præcipere virginitatem perpetuam, jejunia frequentissima, &c. item non potest prohibere vitia quadam contra justitiam, castitatem, & alias virtutes, quæ non nisi difficillimè à majori parte communitatis vitari possunt. At potest præcipere actus illos virtutum, qui ad bonum commune, si à subditis exerceantur, multum conducere possunt, & aliundè accommodati sunt ordinariæ hominum facultati. Item prohibere potest actus illos vitiorum, qui noxii sunt bono communi, & cum morali communitatis utilitate coerceri & puniri possunt. Quando verò vitia non sunt communitati noxia, aut majora mala timeantur ex eorum castigatione, tolerari debent à legislatore.

Porro responsio nostra intelligi debet de legibus communibus, quæ etiam nolentibus imponuntur, non de Religiosorum regulis, quæ sponte suscipiuntur ex amore perfectionis christianæ, quamvis & illarum observatio debeat esse moraliter possibilis majori saltem parti communitatis religiosæ. 2. De legibus præceptivis & prohibitivis; leges enim declarativæ juris divini versari possunt circa omnes actus virtutum, vel vitiorum, declarando scilicet illos bonos, vel malos esse. 3. De legibus præceptivis & prohibitivis absolutè: potest enim legislator humanus, ex aliqua hypothefi voluntaria, subditis præcipere v.g. perpetuam castitatem, ut re ipsa suscipientibus sacros ordines præcipit Ecclesia. Item ex hypothefi gravis delicti liberè commissi, gravissimas

vissimas pœnas potest imponere, ut docet usus Ecclesiæ.

ARTICULUS IV.

Utrum, & quando leges humana obligent in conscientia.

RESPONSIO I.

Lex humana, tam civilis quam ecclesiastica, potest obligare in conscientia.

Prob. 1. de lege civili. Nam lex dicitur obligare in conscientia, quando is qui transgreditur legem, offendit Deum: tunc enim transgressor legis lædit conscientiam suam. Atqui fieri potest, ut qui transgreditur legem civilem, Deum offendat; & re vera Deum offendit, quoties legislator civilis subditos obligare vult. Ergo, &c.

Prob. min. ex Apostolo Rom. cap. 13. ubi loquens de potestate civili; sic ait: *Non est potestas, nisi à Deo; quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.* Unde sic argumentor breviter. Qui Deo resistit, Deum offendit. Unde, ut subjicit Apostolus, resistendo sibi damnationem acquirit. Sed qui resistit potestati civili, transgrediendo legem ab ea latam, Deo resistit. Ergo Deum offendit. Hinc Apostolus subjicit: *Necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.*

Prob. 2. de lege ecclesiastica. Transgressio legis ecclesiasticæ potest esse offensæ Dei. Ergo potest lædere conscientiam transgredientis. Ergo lex ecclesiastica potest obligare in conscientia. Pater utraque consequ. ex dictis. *Prob. ant. ex verbis Christi, Principes ecclesiasticos sic alloquens Luc. c. 10. Qui vos spernit, me spernit.* Unde sic argumentor breviter. Qui spernit Deum, Deum offendit. Sed qui spernit Principes Ecclesiasticos, leges ab illis latas transgrediendo, spernit Deum. Ergo qui spernit Principes Ecclesiasticos, seu, quod idem est, qui transgreditur leges ecclesiasticas, Deum offendit.

Ratio à priori pro utraque parte est, quia qui violat jus alterius, Deum offendit: Deus enim vult ut suum unicuique tribuatur, & violare jus alterius, est intrinsecè malum, unde prohibitum est lege divina naturali; & ita qui violat jus alterius, peccat contra legem divinam naturalem, proindeque offendit Deum. At non obtemperans præcepto legislatoris, sive civilis, sive ecclesiastici, violat jus ejus: omnis enim legislator, sive civilis, sive ecclesiasticus, jus habet præcipiendi, & consequenter jus habet, ut sibi præcipienti obtemperetur. Ergo non obtemperans præcepto legislatoris, sive civilis, sive ecclesiastici, offendit Deum. Sed offendendo Deum, lædit conscientiam suam. Ergo, &c.

RESPONSIO II.

Lex humana, tam civilis quam ecclesiastica, potest inducere obligationem in conscientia, sufficientem ad peccatum mortale.

Prob. Lex humana, tam civilis quam ecclesiastica, potest inducere obligationem in conscientia gravem. Ergo potest inducere obligationem in conscientia, quæ ad mortale peccatum sufficit.

Prob. 1. ant. Nam legislator humanus, tam civilis quam ecclesiasticus, potest pro suo jure per legem suam exigere aliquid grave, illudque graviter exigere à subditis, quoties id necessarium est, aut saltem expedit ad bonum commune. Ergo quoties id necessarium est, aut saltem expedit ad bonum commune, potest pro jure suo imponere obligationem in conscientia subditis suis reddendi sibi aliquid grave, quod graviter exigit: nam si potest pro jure suo aliquid à subditis per legem suam exigere, hoc ipso quod exigit, subditi tenebuntur in conscientia illud reddere. Atqui obligatio in conscientia reddendi aliquid

Simonnet Theol. Tom. II.

grave, quod graviter quis exigit pro jure suo, gravis est: obligatio enim in conscientia reddendi debitum, non potest non esse gravis, quando id quod debetur, grave est, & graviter, hoc est, ex integro jure exigitur. Ergo, &c.

Prob. 2. consequ. Nam omnis obligatio in conscientia sufficit ad aliquam Dei offensam. Imò eatenus aliquis dicitur obligari in conscientia ad aliquid faciendum vel omittendum, quatenus illud omittere vel facere non potest, quin Deum offendat, & ita illud omittendo vel faciendo, conscientiam suam lædat. Ergo omnis obligatio in conscientia gravis sufficit ad gravem Dei offensam. Atqui omnis offensæ Dei gravis est peccatum mortale: assert enim mortem spirituales animæ, & inducit reatum æternæ damnationis. Ergo omnis obligatio in conscientia gravis sufficit ad peccatum mortale, & consequenter si lex humana potest inducere obligationem in conscientia gravem, quando id necessarium est, vel expedit ad bonum commune, potest, quando id necessarium est, vel expedit ad bonum commune, inducere obligationem in conscientia, sufficientem ad peccatum mortale.

Obj. 1. Inferior non potest ligare in foro superioris, Ergo homo non potest ligare in foro conscientiæ, quod est forum Dei. 2. Nemo ligare potest in eo foro, in quo non potest solvere. Sed legislator humanus non potest solvere in foro conscientiæ. Ergo, &c. Nulla lex humana obligat ad pœnam aliquam, nisi per ipsam legem expresse imponatur. Atqui nulla lex civilis expresse imponit pœnam peccati mortalis, seu damnationis æternæ. Ergo nulla lex civilis obligat ad pœnam peccati mortalis, & consequenter nulla lex humana imponit obligationem in conscientia, sufficientem ad peccatum mortale.

R. ad 1. ant. fallum esse, quando inferioris præceptum violari non potest sine offensæ superioris: tunc enim præceptum ab inferiore impositum obligat in foro superioris, cujus est offensam suam vindicare. Propter eandem rationem. *R. ad 2. neg. maj.* cujus falsitas ostenditur etiam ex eo, quod quilibet hominum, v. gr. per votum, possit se ipsum ligare in foro conscientiæ, licet non possit in illo se ipsum solvere. *R. ad 3.* majorem veram esse de pœnis, pro culpa determinandis, non de pœnis ex natura rei cum culpa connexis, qualis est pœna damnationis æternæ; nam ex natura rei connexa est cum culpa mortali. Unde fit, ut lex humana, quælibet, gravem in conscientia obligationem, ac proinde ad mortale peccatum sufficientem imponens, hoc ipso quod talem imponit obligationem, obliget transgressores ad damnationem æternam.

RESPONSIO III.

Ad hoc ut lex humana, sive civilis, sive ecclesiastica, gravem in conscientia, ac proinde sufficientem ad mortale peccatum imponat obligationem, requiritur materia gravis, graviter præcepta, vel prohibita.

Prob. 1. Quod requiratur materia gravis. Nam legislator humanus, sive civilis, sive ecclesiasticus, habet potestatem obligandi limitatam, & proportionatam exigentiæ & capacitati materiæ: illimitatam enim potestatem obligandi in legislatore humano, ita ut possit pro arbitrio circa res levissimas graves obligationes imponere, nec exigit nec patitur bonum commune, propter quod hominibus data est potestas per leges obligandi. Atqui materia levis, quantum est ex se, nec exigit, nec potest esse subjectum gravis obligationis, sed levis tantum. Ergo, &c. Dixi autem, quantum est ex se; quia Deus pro supremo suo dominio, & propter justas causas quas habere potest, ad rem aliquam levem faciendam, vel omittendam, potest graviter obligare, ut patet ex præcepto primis parentibus in statu innocentie imposito.

Porro ad gravitatem materiæ duo requiruntur. Et 1. quidem, ut finis proximus legis, ratione cujus materia præcepta constituitur in tali vel tali specie vir-

S

tutis,

ntis, sit magni momenti in ordine ad bonum commune. 2. Ut id quod præcipitur, multum ad finem illum conferat. Sic v. g. quia finis iustitiæ est magni momenti in ordine ad bonum commune, & ad illud procurandum necessarius est, si finis proximus legis sit ut unusquisque, quod suum est habeat, & id quod præcipitur multum conferat ad hunc finem, ita ut per transgressionem præcepti, multum lædatur æqualitas servanda, materia præcepta gravis est.

Prob. 2. quod requiratur materia graviter præcepta, vel prohibita. Obligatio in conscientia, quam imponit lex, est effectus moralis, quem facit legislator per applicationem juris quod habet ad obligandum. Ergo lex imponit obligationem in conscientia gravem vel levem, prout legislator jus obligandi quod habet, applicat ad obligandum sub gravi, vel sub levi. Atqui legislator humanus etiam in materia gravi potest pro arbitrio jus obligandi quod habet applicare ad obligandum sub gravi, vel sub levi: nam exercitium juris obligandi, quod habet legislator humanus, est in ejus libera potestate, & potest, si velit, hoc jure uti moderate, nec tantam imponere obligationem, quantum posset imponere: quod etiam interdum conducere potest ad rectam gubernationem. Ergo lex humana imponit obligationem in conscientia gravem, vel levem, etiam in materia gravi, prout legislator vult jus obligandi quod habet, applicare ad obligandum sub gravi, vel sub levi. Ergo ut lex humana etiam in materia gravi imponat obligationem in conscientia gravem, requiritur, ut legislator humanus jus obligandi quod habet, applicet ad obligandum sub gravi, volendo tantam obligationem imponere, quantum potest, remque ex toto jure suo præcipiendo, vel prohibendo, quod est rem graviter præcipere vel prohibere. Ergo, &c.

Obj. 1. Legislator humanus non potest rem levem præcipere vel prohibere sub gravi. Ergo nec potest rem gravem præcipere prohibere sub levi. R. neg. conseq. Itaque legislator humanus non potest præcipere vel prohibere rem levem sub gravi, quia hoc excedit limites potestatis ejus, & solus Deus, propter supremum quod habet in creaturas suas dominium, hoc potest. At legislator humanus potest rem gravem præcipere vel prohibere sub levi; quia sicut rem gravem liberè præcipit vel prohibet, ita rem levem præcipiendo vel prohibendo, jus obligandi quod habet, liberè applicat ad obligandum, & ita, si vult, applicat ad obligandum sub levi tantum, potestque sic applicandi iustas & rationabiles causas habere; ut patet ex multis legibus & constitutionibus religiosis, approbatis à Summis Pontificibus, quæ licet sint de rebus gravibus, & ad mortale peccatum sufficientibus, sub mortali tamen non obligant, quia expressè declarant se nolle tantam obligationem imponere.

Quæres, quandonam legislator humanus aliquid graviter præcipiat vel prohibeat.

R. Legislator humanus aliquid graviter præcipit vel prohibet, 1. Quando per legem suam explicat se velle obligare sub mortali, ut quandoque faciunt legislatores Ecclesiastici; aut se velle obligare, quantum potest.

2. Quando legislator fert legem cum interminatione, vel impositione gravis pœnæ, sive temporalis, sive spiritualis, nisi tamen constet ex tenore legis, eam esse purè pœnalem, qualem esse contingere potest legem, quæ pœna purè temporalis imponitur.

3. Quando legislator absolute præcipit vel prohibet, & materia quæ præcipitur vel prohibetur, gravis est. Tunc enim verbum præcipiendi vel prohibendi, absolute prolatum sufficiens indicium est voluntatis obligandi graviter: nam tunc legislator censetur se accommodare gravitati materiæ.

Porro ad hoc ut legislator præcipiendo vel prohibendo aliquid grave, graviter obliget, necesse non est ut id verbis exprimat, vel præcipiat, aut prohibeat cum interminatione, vel impositione gravis pœnæ; nam v. g. Deus per legem suam, sive naturalem, sive positivam, absolute præcipiens vel pro-

hibens aliquid grave, censetur ab omnibus illud graviter præcipere vel prohibere: sicut absolute præcipiens vel prohibens aliquid leve, censetur ab omnibus illud præcipere vel prohibere leviter, quia censetur ab omnibus absolute præcipiendo vel prohibendo, accommodare se gravitati aut levitati materiæ. Similiter, qui simpliciter vover aliquid, censetur se accommodare gravitati vel levitati materiæ quam vover, & se obligare graviter, si materia gravis, leviter verò, si levis est. Quidni ergo idem censetur de legislatore humano, simpliciter & absolute aliquid præcipiente vel prohibente?

4. Denique, quod legislator humanus aliquid præcipiat vel prohibeat graviter, cognosci potest ex alia lege, istam explicante, aut ex communi hominum consensu existimantium legem graviter obligare; non enim præsumi potest, omnes errare: vel ex usu & consuetudine aliqua; nam consuetudo est optima legum interpretes.

ARTICULUS V.

Utrum lex humana obliget sub mortali, ne violetur ex contemptu, etiam in minimis.

NOta 1. Contemptus alius est rectus & ordinatus, alius verò vitiosus & inordinatus. Ordinatus est ille, quo res aliqua, vel persona parvi æstimatur, quia parva est, & parvi facienda. Inordinatus est ille, quo res vel persona aliqua minoris æstimatur, quam debet, & ejus dignitas postulat. Duplex autem distinguitur, nempe formalis & virtualis, seu interpretativus. Res vel persona contemnitur virtualiter & interpretativè, quando fit aliquid quo res persona aliis immeritò postponitur, quamvis id non intendatur directè, Sic. v. gr. peccator quilibet per quodlibet peccatum mortale contemnit Deum virtualiter & interpretativè, quia per quodlibet peccatum mortale, licet non hoc directè intendat, creaturam anteposit Deo, volendo creatum aliquid, impossibile cum possessione Dei.

Contemptus formalis est, quando aliquid fit ex intentione directâ & expressâ, ut res vel persona ostendatur contemni: aut etiam ut contemnatur ab aliis; qui modus contemnendi altero longè deterior est, & consistere potest modò in tribus actibus, modò in duobus tantum.

Nam qui rem vel personam contemnit formaliter, aliquando minùs rectè, aliquando verò rectè sentit de re vel persona quam contemnit. In primo casu, contemptus formalis dicit intrinsecè tres actus, actum scilicet intellectus, minùs quam par est, de re vel persona existimantis; actum voluntatis, hanc justo minorem existimationem exterius manifestare, & aliis ingenerare volentis, & effectum externum, seu id quod exterius fit vel omittitur, ex intentione manifestandi, & aliis ingenerandi existimationem illam justo minorem.

In secundo verò casu, in quo contemnens, propter evidentiam quæ convincitur, non potest non habere rectam de re vel persona existimationem, contemptus formalis duos tantum dicit actus, nempe affectum rem vel personam contemnendi, & effectum externum, seu id quod ex affectu contemnendi rem vel personam, exterius fit vel omittitur à contemnente, ut ostendat se rem vel personam contemnere interius, aut etiam ut ab aliis contemni procuret.

Nota 2. Contemptus formalis, ut dictum est, versari potest circa rem vel personam. Quando versatur circa rem præceptam, pertinet ad vitium, quod opponitur virtuti præceptæ. Sic v. g. contemptus formalis jejunii pertinet ad speciem intemperantiæ, quia intemperantia opponitur virtuti, cujus actum præcipit lex jejunii; & formalis contemptus orationis pertinet ad speciem irreligionis; quia irreligio opponitur virtuti, cujus actum imperat præceptum orationis. Quando verò versatur circa personam, vel versatur circa personam indifferentem, vel circa superiorem,

vel

vel circa parentes, vel circa Deum. Si primum, est injustitia. Si secundum, est irreverentia. Si tertium, est impietas. Si denique quartum, est irreligio.

Nota 3. Lex humana potest dupliciter contemni, formaliter scilicet, & virtualiter seu interpretative. Contemnitur formaliter, cum aliquid exterius fit vel omittitur contra illam, ex intentione directa & expressa, ut ostendatur contemni, aut etiam ab aliis contemnatur, sive id quod exterius fit vel omittitur contra illam, intentionem talem præ se ferat ex natura sua, sive non. Contemnitur virtualiter & interpretative, cum affective minoris sit quam debet, seu, quod idem est, cum subditus minus quam par est, ad illam afficitur. Unde semper contemnitur virtualiter & interpretative, quotiescumque violatur; quia quotiescumque subditus transgreditur legem, minus quam par est, ad illam afficitur, & ita affective minoris illam quam par est, facit. Sic autem legem humanam contemnere in re levi, non est peccatum mortale; cum nequidem sit peccatum mortale, sic legem divinam in re levi contemnere; alioquin leges divinæ nunquam violarentur sine peccato mortali, quando quidem nulla planè lex violari potest sine virtuali & interpretativo contemptu in sensu explicato.

Nota 4. Quando lex humana contemnitur contemptu formali, vel contemnitur ex parte rei præceptæ, vel ex parte legislatoris, vel ex parte utriusque. Contemnitur ex parte rei præceptæ, cum aliquid exterius fit vel omittitur ex directa intentione, ut res præcepta ostendatur parvi fieri, aut etiam ut ab aliis parvi fiat. Contemnitur ex parte legislatoris, cum aliquid exterius fit vel omittitur ex directa intentione, ut ostendatur parvi fieri, vel etiam ut ab aliis parvi fiat autoritas vel persona legislatoris. Contemnitur ex parte utriusque, cum aliquid exterius fit vel omittitur ex intentione expressa, ut ostendatur parvi fieri, aut etiam ab aliis parvi fiat tum res præcepta, tum autoritas, vel persona legislatoris, sive interius, quod semper supplendum est, re ipsa parvi fiant per existimationem iusto minorem, sive non.

Dixi autem, autoritas, vel persona legislatoris: potest enim legislator dupliciter considerari, nimirum formaliter, ut legislator est & superior, & materialiter, ut est hic homo. Unde cum lex humana formaliter contemnitur ex parte legislatoris, contemni potest vel ex parte legislatoris formaliter sumpti, ut est legislator & superior; vel ex parte legislatoris materialiter sumpti, ut est hic homo; vel denique ex parte legislatoris utroque modo sumpti, & ut est superior, & ut est hic homo. Si lex humana primo modo contemnitur, contemnitur autoritas legislatoris: si secundo modo, contemnitur persona legislatoris: si tertio, seu utroque modo contemnitur, contemnitur & autoritas & persona legislatoris.

Nota 5. Certum est, non semper esse peccatum mortale, quod lex humana contemnat etiam formaliter ex parte rei præceptæ. Ratio est, quia res præcepta potest esse parvi momenti. Non est autem gravis inordinatio in eo, quod res parvi momenti etiam formaliter contemnat. Item certum est, non semper esse peccatum mortale, quod lex humana contemnat formaliter ex parte legislatoris, materialiter sumpti, ut est hic homo, & habet defectum aliquem: nam potest esse veniale ex levitate materię, & modo contemnendi. Tota ergo difficultas est de contemptu formali legis humanæ ex parte legislatoris formaliter sumpti, ut legislator & superior est. Sed pro resolutione sit

RESPONSIO.

Transgredi legem humanam ex formali contemptu legislatoris humani formaliter sumpti, semper est peccatum mortale.

Prob. Transgredi legem humanam ex contemptu formali legislatoris humani formaliter sumpti, est eam transgredi ex contemptu formali legislatoris humani, sumpti ut est minister Dei, & vicem ejus ge-

Simonnet Theol. Tom. II.

rit. Nam legislator humanus, formaliter sumptus, est legislator humanus, quā legislator & superior; & legislator humanus, quā legislator & superior, est legislator humanus, quā minister Dei, & Dei vicem gerens, juxta illud Apostoli Rom. c. 13. de legislatoribus humanis, quā talibus loquentis: *Ministri Dei sunt, in hoc ipsam servientes.* videlicet ut malos legibus suis coerceant. Atqui transgredi legem humanam ex formali contemptu legislatoris humani, sumpti ut est minister Dei, & vicem ejus gerit, semper est peccatum mortale. Ergo, &c.

Prob. min. Nam transgredi legem humanam ex formali contemptu ipsius Dei, semper est peccatum mortale: aliquid enim exterius facere vel omittere ex directa intentione ostendendi; vel aliis ingenerandi minorem de Deo existimationem, etiam si illud quod exterius fit vel omittitur, quid minimum sit, gravem continet inordinationem, quia sic contemni graviter disconvenit insipite Dei majestati. Atqui transgredi legem humanam ex formali contemptu legislatoris humani, sumpti ut minister est Dei, & Dei vicem gerit, est illam transgredi ex formali contemptu ipsius Dei: nam ex natura rei injuria ministri, ut talis, est simul & indivisibiliter injuria Domini. Unde illud Christi Luc. c. 10. *Qui vos spernit, me spernit:* & illud Apostoli Rom. c. 13. *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Ergo, &c.

Obj. Formalis contemptus legislatoris humani, etiam formaliter sumpti, non est gravius peccatum, quam furtum, inobedientia, sacrilegium, &c. quæ tamen interdum sunt tantum peccata venialia, ob materię levitatem. Ergo, &c. *R. neg. ant. & dico* formalem contemptum legislatoris humani, formaliter sumpti, fieri non posse levem per levitatem materię, quia formalis contemptus legislatoris humani, formaliter sumpti, est simul & indivisibiliter formalis contemptus Dei. Omnis autem formalis contemptus Dei est mortalis, quia propter excellentiam infinitam divinæ majestatis, gravem deordinationem, proindeque gravem malitiam continet, quantumvis in re minimi momenti contemnat, Deus.

ARTICULUS VI.

Utrum lex humana obliget cum periculo cujuscumque documenti temporalis, etiam mortis.

RESPONSIO I.

Legislator, tam civilis quam ecclesiasticus, potest quandoque suis legibus obligare cum mortis periculo.

Prob. Legislator humanus, sive civilis, sive ecclesiasticus, potest id totum, quod ad bonum commune procurandum necessarium est. Est enim in quavis communitate perfecta, sive civili, sive ecclesiastica, tota potestas necessaria ad sui conservationem & bonum commune procurandum. Nam Deus, ut author naturæ, cujuslibet communitatis civilis, & Christus Ecclesiæ gubernationi, & communi bono sufficientissimè providit. Atqui quandoque ad reipublicæ conservationem & commune bonum procurandum, necessaria est lex, obligans ad aliquid agendum, vel in aliquo loco perieverandum cum periculo vitæ. Ergo, &c.

Obj. Quando communitatis conservatio & bonum commune postulat, ut subditi aliquid agant cum vitæ, periculo, tunc sola lex naturalis obligat ad tubeundum mortis periculum, & lex humana solum cogit subditos ad satisfaciendum obligationi naturali. Ergo, &c. *R. tunc* legem naturalem obligare subditos in communi ad tubeundum periculum. Unde adhuc necessaria est lex humana, quæ hanc obligationem ad has vel illas personas applicet, quæ applicatio esse non potest sine præcepto propriè dicto, & propriè obligante has vel illas personas determinatè; proindeque supponit in legislatore humano potestatem non solum cogendi ad servandum obligationem naturalem, sed etiam imponendi veram obligationem.

Præterea, quando communis conservatio & bonum commune non postulat, ut hoc potius fiat quam illud cum vitæ discrimine, certe lex naturalis non obligat subditos etiam in communi ad hoc potius faciendum quam illud. Necessè igitur est ut interveniat legislatoris humani præceptum, ut subditi ad hoc potius quam illud faciendum obligentur, quæ certe obligatio non est legis naturalis, sed humanæ.

Item quando certum non est, quid communis conservatio & bonum commune postulet, ut hoc vel illud fiat cum mortis periculo, tunc certum non est, quid lex naturalis obliget subditos etiam in communi. At ubi primum intervenit iudicium & præceptum legislatoris, præcipientis ut hoc vel illud fiat, tunc est certa obligatio hoc vel illud faciendi etiam cum vitæ discrimine. Hæc autem obligatio non per legem naturalem, sed per humanam inducitur.

RESPONSIO II.

Lex humana tunc maximè, & quasi per se obligat cum periculo vitæ, quando tale periculum per se conjunctum est actui præcepto, modò tamen lex iusta sit, quod semper præsumi debet, nisi contrarium constet evidenter.

Prob. Nam si tunc lex humana non obligat cum periculo vitæ, vel quia legislator humanus nunquam potest obligare cum tali periculo; vel quia tale periculum censeri potest esse præter scientiam legislatoris, & ita censeri potest legislator noluisse cum tanto periculo obligare; vel denique quia lex iusta non est. Nihil horum dici potest. Non primum, ut patet ex Respons. I. Non secundum; nam periculum per se connexum cum actu præcepto, censeri non potest ignoratum esse à legislatore, & ita censeri non potest legislator non habuisse intentionem obligandi cum tali periculo. Non denique tertium, quia supponitur legem iustam esse, ad quod requiritur in præsentia, ut lex præcipiat aliquid grave, & valdè necessarium ad bonum statum, vel conservationem reipublicæ; nam respublica non habet dominium vitæ civium, sed solum convenientem usum, & ita non potest propter leves & ordinarias causas cives obligare & cogere ad vitam perdendam, sed solum propter graves, & non ordinarias, & quando id absolute, aut saltem valdè necessarium est ad ejus bonum statum, vel conservationem. Ergo, &c.

Porro semper præsumendum est pro iustitia legis, quando injustam esse non apparet manifestè, & ita lex servanda est etiam in præsentia casu, nisi manifestè appareat injustam esse; quia in dubio tutior pars semper tenenda est, & in dubio semper prævalet jus superioris juri inferiori, & quamvis quilibet homo jus habeat in vitam suam, tamen in eam majus habet jus respublicæ, quia civis magis est reipublicæ, quam sui ipsius.

Obj. 1. Dare vitam propter opus quod non est per se necessarium ad salutem vel honestatem, est opus supererogationis. Atqui lex humana non potest ejusmodi opera præcipere. Ergo, &c. R. per opus supererogationis vel intelligi opus quod lege divina, sive naturali, sive positiva, præceptum non est, sed est utroque jure divino indifferens; vel opus, quod non habet necessariam connexionem neque cum fine ultimo, neque cum temporali vel spirituali bono communi reipublicæ. Si primum, falsum est quod lex humana non possit præcipere opera supererogationis; potest enim præcipere multa, quæ nullo jure divino præcepta sunt: cum talis potestas ad rectam reipublicæ gubernationem requiratur. Si secundum, fateor legem humanam non posse præcipere opera supererogationis, præsertim cum periculo vitæ. At nego quod dare vitam pro republica sit semper tale opus; nam quandoque habere potest connexionem necessariam cum bono statu reipublicæ, vel ejus conservatione.

Obj. 2. Homo quilibet lege naturali tenetur vitam conservare. Ergo, nulla lex humana obligare potest ad illam perdendam. R. Duplex est naturale præ-

ceptum conservandi vitam, unum negativum, & alterum affirmativum. Negativum est illud, quo lex naturalis prohibet ne quis se ipsum occidat, & quod obligat semper & pro semper. Affirmativum est illud, quo lex naturalis præcipit, ut aliquid fiat ad conservandam vitam, & mortem vitandam. Hoc autem præceptum non obligat pro semper. Nam recta ratio dicitur, vitam exponi posse periculo pro bono communi, quando id postulat bonum commune, imò & propter multas alias causas rationabiles & honestas.

RESPONSIO III.

Quando mortis periculum non est per se, sed solum contingenter connexum cum actu præcepto, tunc lex humana per se non obligat cum periculo vitæ.

Prob. 1. à pari. Lex positiva divina, quæ humana longè gravior est, non solet obligare cum periculo vitæ, quando tale periculum non est nisi contingenter connexum cum actu præcepto. Ergo multò minus obligat lex humana. Probari potest aut multis exemplis, ut exemplo Davidis, qui propter necessitatem comedit panes propositionis, quos tamen comedere, lege divina prohibitum erat laicis. Exemplo Machabæorum, qui licet contra hostes pugnarent die sabbati, &c. Ostendi etiam potest ex lege Christi, quia materialis integritas confessionis præcipitur, & quæ aliquando non obligat propter grave aliquod periculum.

Prob. 2. Idem iudicium esto de omni alia lege humana, ac de lege jejunii. Atqui lex jejunii non obligat cum periculo vitæ. Ergo, &c. Ratio à priori, & omnibus humanis legibus communis est, quia legislator humanus potestatem non habet obligandi ad actum quem præcipit, non obstante quacumque necessitate, accidentaliter adveniente; quia talis potestas non requiritur ad bonum commune procurandum, imò bono communi potius obesset, quam prodesset: vel certe, si habuit potestatem obligandi pro tali casu, rectè censetur noluisse obligare; nam prudens legislator, qualis semper præsumi debetis quilegem tulit, non obligat quantum potest, sed cum moderatione & benignitate, nisi aliud bonum commune evidenter exigit. Hinc si obligatio aliqua gravior sit & durior, licet non sit manifestè injusta, & supra legislatoris potestatem, meritò censetur esse præter ejus intentionem. Quod etiam in lege positiva divina interpretanda observant communiter Doctores.

Porro ratio allata non solum probat legem humanam non obligare cum periculo vitæ, contingenter conjuncto cum actu præcepto, sed nec obligare cum alio periculo gravis nocuenti, qualis est gravis infamia, vel magna bonorum temporalium jactura, quando similiter grave illud nocumentum cum actu præcepto connexum est contingenter tantum.

Dixi autem in Resp. Per se non obligat: nam in quibusdam casibus lex humana per accidens obligat, etiam cum periculo vitæ, vel alterius cujuscumque gravissimi nocuenti, contingenter tantum legis observationi adjuncto, ut quoties legis non observatio cederet in scandalum pusillorum, vel in contemptum religionis, aut legislatoris: item si legem non observans, fidem non profiteretur debito tempore, vel ad aliquid intrinsecè malum cooperaretur. Quandonam autem lex humana per accidens obliget ad sui observationem cum periculo vitæ, aut alterius cujuslibet nocuenti gravissimi, quod observationi legis non est nisi contingenter adjunctum, prudentium iudicio relinquatur id definire ex circumstantiis.

Obj. 1. Bonum commune præferendum est bono privato, & homo tenetur vitam perdere pro bono communi. Ergo cum lex humana propter bonum commune feratur, semper servari debet, non obstante quocumque periculo accidentario. R. n. confeg. Itaque bonum commune privato præferri debet, & ita homo tenetur vitam perdere pro bono communi, quando id necessarium est. At licet propter bonum commune feratur lex, eam tamen observari non semper necessarium est.

est ad bonum commune, cui sufficientissime providetur, si regulariter, & extra casus extraordinarios de quibus agitur, observetur lex, quæ proinde sic finem suum consequitur sufficienter.

Obj. 2. Subditus licet potest servare legem humanam, non obstante periculo mortis, quod actui præcepto accidentarium est. Ergo revera obligatur ad servandam legem humanam, non obstante, &c. *R. neg. conseq.* Aliud enim est obligari ad servandam legem cum periculo mortis, & aliud licet posse illam observare cum tali periculo. Plus enim ad primum requiritur quam ad secundum; & quamvis ad utrumque gravis & iusta causa requiratur, quia homo vitam suam prodigere non potest pro quacumque etiam levi causa; gravior tamen ratio necessaria est, ut subditus ad id obligari possit, quam ut id propria sponte facere possit licet & honeste: honesta enim, quando valde ardua sunt & difficilia, non possunt nobis ab hominibus præcipi sine magna aliqua & speciali necessitate, qua non indigemus ad ea propria sponte faciendâ licet & honeste. Hinc subditus potest licet & honeste, vitam exponere pro bono communi, quoties hoc bono communi magnopere profuturum esse speratur. At non potest ad id obligari à legislatore humano, nisi hoc postulet extrema, vel saltem gravis aliqua necessitas boni communis.

Obj. 3. Non potest quis propter periculum mortis contrahere cum consanguinea in gradu prohibito per legem humanam. *R.* inde nihil sequi pro legibus merè præceptivis, vel prohibitivis, de quibus tantum hic agitur, & quas negamus per se obligare cum periculo mortis accidentario. Lex enim prohibens matrimonium cum consanguinea in certo gradu, non purè prohibet, sed etiam irritat tale matrimonium, & quidem absolute, non obstante quocumque periculo, quod non contrahendo incurri potest, ut constat ex communi sensu Doctorum, & praxi Ecclesiæ. Unde qui contrahit propter mortis periculum cum consanguinea in gradu prohibito per legem, peccat graviter: nam sic contrahendo vel tentat facere sacramentum, vel non tentat. Si primum sacrilegium admittit: qui enim tentat sacramentum facere; cum non potest, sacrilegus est. Si secundum, saltem fide agit in re gravi, quod esse non potest sine peccato mortali.

Dices. Lex humana irritans matrimonium cum consanguinea in certo gradu, irritat, non obstante periculo mortis accidentario. Ergo similiter lex humana purè præcipiens vel prohibens aliquem actum non obstante periculo mortis accidentario, obligat.

R. neg. conseq. Ratio disparitatis est, quia ad bonum statum & rectam gubernationem reipublice requiritur, ut lex irritans matrimonium cum consanguinea intra certos gradus, irritet illud absolute & pro quocumque casu; nam si non irritaret absolute & pro quocumque casu, innumera ejusmodi matrimonia fierent ob metum mortis, unde plurima & gravissima incommoda orirentur contra commune bonum reipublice, cui proinde non esset satis provisum. At verò ad bonum statum & rectam gubernationem reipublice sufficit, quod lex purè præcipiens vel prohibens aliquem actum, ad illum faciendum vel omittendum regulariter, & extra casus extraordinarios, hoc est, extra periculum mortis, vel alterius gravis nocuenti, obliget; & sic tantum obligando, satis providet bono communi, proindeque satis consequitur finem suum, quod est bonum commune: non ergo debet majorem obligationem imponere.

Obj. 4. Regula Carthusianorum non vescendi carnibus, obligat egrotos etiam cum vitæ discrimine. Ergo, &c. *R.* Carthusianos i. posse licet & laudabiliter abstinere ab esu carnium etiam cum periculo mortis, quia licitum est & laudabile, atque sanctorum usu confirmatum aliquid facere, unde vita brevior futura sit, modo id fiat ob gravem aliquam & honestam causam. 2. revera obligari ad abstinendum ab esu carnium cum mortis periculo quia lex non vescendi carnibus etiam cum vitæ periculo, in sancta illa re

Simonet Theol. Tom. II.

religione lata, nec injusta est, nec durior censi potest; nam lata propter magnam utilitatem, seu magnum bonum communitatis, nec obligat nisi homines illi se per vota liberè omiffa voluntariè submittentes, & potest legislator humanus ad aliquem actum, etiam cum periculo mortis contingenter adjuncto, obligare homines legi voluntariè se submittentes, modo ad ferendam legem moveri possit magna aliqua utilitate, seu magno aliquo bono communitatis; neque tunc ad legem ferendam requiritur extrema vel gravis necessitas communitatis. Inde autem nihil sequitur contra assertionem nostram, in qua non agitur, nisi de lege humana aliquem actum præcipiente vel prohibente subditis, quibus liberum non est se submittere, vel non submittere obligationi legis, quales sunt subditi communitatis civilis, vel ecclesiasticae.

Quæres. utrum leges præsumptivæ obligent in conscientia.

R. Leges præsumptivæ non obligant in conscientia, quando fundantur in falsa præsumptione. Nam in foro conscientiae non habetur ratio falsæ præsumptionis, sed solius veritatis. Sublato autem legis fundamento, lex non subsistit, nec obligat.

Porro duplex est præsumptio, una periculi, seu potentiae, quæ frequenter ad actum reducitur; altera vero facti. Quando lex fundatur in præsumptione periculi, licet non existat, nec exiturum sit factum quod timetur nihilominus manet legis obligatio. Sic v. g. lex irritans & prohibens testamenta, legata, & alios similes contractus, sine certa solemnitate facta, quamvis nulla fraus intercefferit, habet tamen omnem effectum suum quia non in fraude facta, sed in periculo fraudis faciendæ fundatur. Idem dic de lege Conc. Trid. irritante & prohibente matrimonium clandestinum; quia fundantur in periculo variorum scelerum, quæ ex ejusmodi matrimoniis oriri possunt. Idem etiam dic de lege ejusd. Conc. irritante & prohibente vororum professionem factam ante decimum sextum ætatis annum expletum; quia non in defectu iudicii ad hanc professionem necessariam, fundatur, sed in periculo ut desit. Idem denique dic de lege irritante & prohibente bonorum Ecclesiæ alienationem, factam sine certa solemnitate; quia fundatur in periculo, ne in detrimentum Ecclesiæ fiat hæc alienatio.

Quando autem lex fundatur in præsumptione facti, quod supponitur in re existere, si factum non existit, & ita falsò præsumitur, lex non obligat, quia legislator non intendit obligare, nisi præsumptio cum veritate concordet, & factum re ipsa existat, quale præsumitur. Sic v. g. lex præcipiens ut obediant sententiæ quia præsumit eam esse justam, non obligat, si sententia sit injusta. Sic etiam cum Ecclesia præcipit aliquibus ut cohærent, quia præsumit eos esse valido matrimonio conjunctos, nec obligat, nec obligare potest, si propter occultum aliquod impedimentum, matrimonium invalidum est; & illi quibus præcipit ut cohærent, choabitando peccant mortaliter. Porro quandonam leges præsumptivæ fundentur in præsumptione periculi, quandonam in præsumptione facti, cognoscitur ex tenore & materia legis adjuncto usu, & interpretatione Doctorum.

DISPUTATIO VII.

De Lege penali.

ARTICULUS I.

Utrum possit dari lex penalis mixta, & an re ipsa detur.

RESPONSIO I.

Dari potest lex penalis mixta.

Prob. Lex penalis mixta est ea, quæ obligat in conscientia ad faciendum vel omittendum aliquid, & simul poenam imponit transgressoribus: unde con-

tinet præcepta duo, quæ in conscientia obligant, unum faciendi vel omittendi aliquid, alterum verò subeundi certam poenam, si actus præceptus vel prohibitus, omittatur vel ponatur. Atqui dari potest huiusmodi lex. Nam lex huiusmodi non superat potestatem legislatoris humani, siue civilis, siue ecclesiastici; imò recta gubernatio & bonum commune postulant, ut hanc potestatem habeat legislator humanus, siue civilis, siue ecclesiasticus; lex enim ad aliquid faciendum, vel omittendum obligans, & simul poenam transgressoribus imponens, nullam continet iniustitiam, & potest esse valde conveniens, imò & moraliter necessaria communitati, quia obligatio in conscientia ad faciendum vel omittendum actum eum obligatione ad poenam, magis urget, quam alterutra tantum, & potest sæpè contingere, ut una tantum obligatio sit parum efficax, Ergo, &c.

RESPONSIO II.

Reverà dantur leges penales mixtæ,

Prob. Lex præcipiens sub aliqua poena, ut aliquid fiat vel non fiat, simul obligat in conscientia ad aliquid faciendum vel non faciendum, & poenam imponit transgressoribus. Atqui dantur legis huiusmodi, tum civiles, tum ecclesiasticæ, ut constat ex utroque jure, civili & canonico, Ergo, &c. *Prob. maj.* Et 1. quidem clarum est, quod talis lex transgressoribus poenam imponat; hoc enim expressè dicunt verba legis. 2. Quod talis lex obliget in conscientia ad aliquid faciendum vel non faciendum, patet ex eo quod præcipit ut aliquid fiat vel non fiat: legitimum enim superioris præceptum necessariò & ex natura rei inducit obligationem in conscientia.

Præterea, poenæ temporalis adjectio, 1. non est impossibilis cum obligatione in conscientia, ad faciendum vel non faciendum aliquem actum, ut ostensum est. 2. Non est sufficiens indicium, quod superior nolit præcipere, & consequenter nolit obligare in conscientia ad aliquid faciendum vel non faciendum, quia superiores non solent poenas adicere, ut præceptum suum destruant, sed è contra ut illud minuant, atque ad illud implendum subditi efficacius inducantur, Ergo, &c.

Obi. Qui unum è duobus exprimit, & alterum tacet censetur illud excludere quod tacet. Atqui in legibus de quibus agitur, legislator unum exprimit, nempe poenam temporalem, & alterum tacet, nempe obligationem in conscientia ad faciendum vel non faciendum aliquid. Ergo censetur hanc obligationem excludere. *R.* cum qui unum exprimit, & aliud tacet, excludere illud quod tacet, quando aut unum est impossibile cum alio, aut alterutrum è duobus eligendum est, aut expressa utriusque mentio faciendâ est, nec sufficit implicita. At 1. obligatio ad poenam temporalem non est impossibilis cum obligatione in conscientia, ad faciendum vel non faciendum aliquem actum, sed è contra utiliter & convenienter conjungi possunt. 2. Propter hanc rationem cum legislator ferre legem, non tenetur alterutram obligationem eligere. 3. Non est necessaria expressa mentio obligationis in conscientia, faciendi vel non faciendi aliquem actum, sed omnino sufficit implicita, contenta in præcepto, quo legislator sufficienter significat se obligare in conscientia sub mortali vel veniali, prout materia quæ præcipitur, gravis est vel levis: nam obligatio in conscientia essentialiter adnexa est præcepto, nec solet aliter significari quam præcipiendo.

Itaque ut legislator, etiam ea lege qua poenam transgressoribus expressè imponit, obliget in conscientia ad aliquid faciendum vel non faciendum, sufficit, si velit præcipere, & præcipiat ut fiat vel non fiat aliquid, siue cogitet de obligatione in conscientia, siue non; siue expressè intendat obligare in conscientia, siue non; siue sciat quid sit obligatio in conscientia, siue non: tunc enim vis naturalis præcepti inducit obligationem in conscientia faciendi vel non faciendi actum, quem fieri vel non fieri lex præcipit, siue purè præcipiat, siue præcepto certam poenam temporalem appo-

nat. Hinc Principes infideles, qui leges suas ferendo aut ignorant quid sit obligatio in conscientia, aut saltem de ea non cogitant, hoc ipso quod volunt præcipere, & præcipiunt aliquem actum, ad illum obligant in conscientia, ut probant verba Apostoli Rom. c. 13. aliàs jam non semel citata.

ARTICULUS II.

Utrum possint dari, & re vera dantur leges purè penales.

RESPENSIO I.

D Ati possunt leges purè penales.

Prob. Lex purè penalis est ea, quæ unum tantum continet præceptum, illudque disjunctivum, scilicet vel faciendi aut non faciendi actum aliquem, vel subeundi aut exequendi poenam aliquam, si fiat aut non fiat actus. Atqui dari possunt leges huiusmodi: nam sicut legislator potest non præcipere, ut actus fiat aut non fiat, ita potest vel absolute præcipere ut fiat aut non fiat; vel præcipere disjunctivè, ut vel fiat, aut non fiat; vel si non fiat, aut fiat, subeat poena quam apponit: potest enim habere causas rationabiles præcipiendi disjunctivè tantum, modo explicato, puta ut magis vitetur periculum peccandi, & quia subditi ad actum præceptum vel prohibitum faciendum vel omittendum, sufficienter impelluntur timore poenæ: imò hic modus præcipiendi quandoque magis expedit saluti & bono communi subditorum, Ergo, &c.

Obi. 1. Lex non potest obligare ad actum sub poena, quin obliget sub culpa. Atqui lex penalis obligat ad actum sub poena, Ergo etiam obligat sub culpa, & consequenter nulla purè penalis esse potest. *Probabis major.* Nam lex debet esse iuxta. Lex autem obligans ad actum sub poena, & non obligans sub culpa, non esset iusta, sed iniusta: infligeret enim poenam, nulla supposita culpa, quod injustum est, quia, ut ait S. Augustinus lib. 1. retract. c. 9. omnis poena, si iusta est, peccati poena est, & supplicium nominatur.

R. dist. maj. Lex non potest obligare ad actum sub poena propriè & strictè dicta, quin obliget sub culpa. C. maj. nam poena propriè & strictè sumpta, est malum aliquod propter culpam inflictum, unde supponit culpam aliquam, propter quam infligitur: de poena autem hoc modo sumpta loquitur S. Augustinus loco citato. Lex non potest obligare ad actum sub poena impropriè & latè dicta, quin obliget sub culpa. N. maj. nam poena impropriè & latè dicta, est onus quoddam, seu incommodum, quod imponitur, non propter culpam aliquam, sed aliam ob causam, puta ut subditi metu illius inducantur ad faciendum, vel non faciendum aliquem actum; unde culpam non supponit, sed solum v.g. omissionem vel positionem alicujus actus, licet nullo jure sit præceptus vel prohibitus.

Ad min. autem dico, legem penalem mixtam obligare sub poena propriè & strictè sumpta: unde ad actum aliquem faciendum vel omittendum; non solum obligat sub poena, sed etiam sub culpa. Lex verò purè penalis obligat tantum sub poena impropriè & latè sumpta; unde ad aliquem faciendum vel omittendum obligat sub poena tantum. In hoc ergo lex penalis mixta, & purè penalis differunt, quod prima duplicem imponat obligationem in conscientia, unam ad aliquid faciendum vel omittendum, & alteram, si illud omittatur vel fiat, ad subeundum malum aliquod, quod est propriè poena, quia culpam supponit, & propter culpam imponitur; secunda verò, nempe lex purè penalis, unam tantum imponat obligationem in conscientia, subeundi videlicet aliquod onus vel incommodum, ex hypothesi quod fiat vel non fiat aliquis actus: quod onus seu incommodum non est nisi impropriè poena, quia nec supponit culpam, nec propter culpam imponitur. Unde fit, subditus, qui

facit

facit vel non facit aliquid quod lex non fieri vel fieri exigit sub tali onere, nullatenus peccat, modò onus illud subbeat.

Obj. 2. Lex est ordinatio superioris, directiva actuum humanorum. Ergo subditus hoc ipso peccat, quòd non facit actum, quem illa fieri intendit: hoc ipso enim deficit à rectitudine legis. Ergo omnis lex, si ve pœnalis sit, si ve non, obligat sub culpa ad actum quem intendit fieri, & consequenter nulla ad actum quem intendit fieri, obligat sub pœna tantum, ac proinde nulla potest esse purè pœnalis.

R. legem omnem esse superioris ordinationem, actuum humanorum directivam, vel absolute præcipiendo ut aliquid fiat vel non fiat, & tunc subditus omitendo vel faciendum illud, peccat, & deficit à rectitudine legis; vel disjunctivè præcipiendo, ut aut aliquid fiat vel non fiat, aut pœna subbeat, & tunc subditus, modò alterutrum præster, non peccat, nec deficit à rectitudine legis, & ita non peccat, nec deficit à rectitudine legis, actum, cujus positionem vel omissionem intendit lex, omitendo vel faciendò, modò pœnam subbeat.

RESPONSIO II.

Dantur leges purè pœnales.

Prob. ex Constitutionibus Prædicatorum, teste S. Thoma, qui sic ait 2.2. q. 186. a. 9. & 1. *In aliquareligione, scilicet Ordinis Fratrum Prædicatorum, transgressio talis, vel omisso (circa ea quæ ad observantiam regularem spectant) in suo genere non obligat ad culpam, neque mortalem, neque venialem, sed solum ad pœnam taxatam sustinendam.* Ergo, &c. Et verò quidni darentur leges huiusmodi; cum sæpe aptiores esse possint ad convenientem subditorum gubernationem; quia sæpe maiorem adhiberi coactionem nec necesse est, nec expedit, & hoc pacto subditi ad faciendam vel omitendam aliqua, quæ ad exteriorem observantiam regularem pertinent, cum minori animarum periculo, & minori gravamine moventur sufficienter, siquæ lex finem à se intentum sufficienter assequitur cum minori gravamine, & periculo salutis subditorum.

Quæres, quandam lex, quæ certam pœnam apponit, sit purè pœnalis?

R. Purè pœnalis est, 1. quando legislator aperte declarat, se nolle aliter obligare, quam sub pœna. 2. Quando verba legis, actum aliquem fieri vel non fieri exigentis, non exprimunt præceptum, cadens in actum illum, & aliunde ex circumstantiis, vel materia, aut pœna apposta verisimilius apparet, intentionem legislatoris non esse obligandi sub culpa, ad faciendum vel non faciendum actum; tunc lex merito censetur obligare tantum sub pœna ad actum vel omissionem ejus, proindeque esse purè pœnalis. Talis v. gr. esset lex, qua diceretur: Qui rixatur perdat arma; vel. Qui venatur, tali pecunie summa mulctetur.

Aliter sentiendum est de lege, quæ imponit pœnam, quæ supponit culpam, ut de lege, qua dicitur: Qui hoc fecerit, excommunicetur. Quamvis enim non fiat per verbum præceptivum, sufficienter ex pœna apposta innoscitur legislatoris intentionem esse obligandi, & quidem sub culpa gravi, ad aliquid omitendum, quia nemo excommunicari potest, nisi propter gravem culpam.

Idem dic de lege, quæ imponit aliam gravissimam pœnam. Sic lex, qua dicitur: Si quis hoc fecerit, capite plectatur; vel: Si quis hoc fecerit, bonis omnibus mulctetur; licet non exprimat verbo actum prohibente, censeri tamen debet actum prohibere sub culpa gravi, & ad omissionem illius sub gravi culpa obligare, quia propter pœnam appositam, sufficienter apparet legislatoris voluisse hanc obligationem imponere; nec sine gravi ipsius injuria, & legis ejus, præsumi potest tantam apposuisse pœnam omissioni actus, quæ aut nullo modo, aut non nisi leviter sit culpabilis.

Idem denique dicendum de lege quæ versatur circa

Simonet Theol. Tom. II.

bonos mores, vel vitia: quamvis enim non feratur per verba præceptiva vel prohibitiva, imò nec gravem adeò pœnam imponat, tamen propter materiam circa quam versatur, censenda est sub culpa obligare ad actum, vel ejus omissionem, quia legislator censendus est semper obligare modo magis conveniente. Magis autem convenit tunc ad actum vel omissionem ejus obligare in conscientia, quia, ut supponitur, lex multum valere potest, imò & valde necessaria est ad bonos mores promovendos, & vitia cohibenda.

Porro si dubium est, utrum legislator voluerit obligare sub pœna tantum, an etiam sub culpa, cum tutior pars semper tenenda sit, perinde subditi se gerere debent, ac si lex expressè obligaret non solum sub pœna, sed etiam sub culpa, ad actum, vel ejus omissionem.

ARTICULUS III.

Utrum lex pœnalis obligare possit in conscientia, ad subeundam pœnam ante sententiam judicis.

RESPONSIO I.

Lex pœnalis potest obligare in conscientia ad subeundam ante sententiam judicis pœnam merè passivam, seu pœnam privativam, ad cujus executionem ministerium delinquentis non requiritur.

Prob. Nam v. g. irregularitas & excommunicatio minor, non solum possunt incurri, sed etiam re ipsa incurruntur ipso facto, & ante sententiam judicis. Item excommunicatio major, suspensio, & interdictum possunt etiam incurri ipso facto, & ante judicis sententiam, & sæpe incurruntur. Atqui pœnæ illæ omnes sunt pœnæ merè passivæ. Ergo, &c. Ratio à priori est, quia legislator per legem suam potest infligere & exequi pœnas merè passivas, quoties hic modus infligendi & exequendi pœnas illas necessarius est, aut saltem valde conveniens ad bonum commune. Atqui hic modus infligendi & exequendi pœnas illas potest esse, & sæpe necessarius est, aut saltem valde conveniens ad bonum commune, ut docet experientia. Ergo, &c.

RESPONSIO II.

Lex pœnalis obligare potest in conscientia ad subeundam ante sententiam judicis pœnam passivam, seu privativam, ad quam requiritur ministerium delinquentis.

Prob. Nam 1. potest ipso facto, & ante sententiam judicis, induci privatio beneficii, etiam antea justè possessi, & obligatio in conscientia illud relinquendi. 2. Potest ipso facto, & ante judicis sententiam, induci privatio fructuum beneficii, & obligatio in conscientia eos restituendi. Atqui pœnæ illæ, & aliæ similes, sunt privativæ, sic tamen ut ad earum executionem necessarium sit delinquentis ministerium. Ergo, &c. Ratio à priori est quia ad rectam gubernationem & bonum commune, sæpe necessarium, aut saltem valde conveniens est, ut legislator per leges suas certas, pœnas privativas imponat, ipso facto & ante sententiam judicis incurrendas, cum obligatione sub culpa in reo eas exequendi, quoties scilicet, ut semper supponitur, per modum imponendi tales pœnas cum obligatione in conscientia illas exequendi etiam ante judicis sententiam, non excedit limites æquitatis, & justæ moderationis. Ergo, &c.

RESPONSIO III.

Lex pœnalis potest obligare in conscientia, ad subeundam ante sententiam judicis pœnam activam, hoc est pœnam quæ in actione delinquentis consistit.

Prob. Nam lex pœnalis potest v. g. in conscientia obligare ipso facto & ante judicis sententiam, ad precum aliquarum recitationem, ad moderatam corporis castigationem voluntariam, ad mulctam pecuniariam, &c. Atqui pœnæ huiusmodi in actione delin-

quentis consistunt. Ergo, &c. Ratio à priori est, quia legislator in pœnis per legem suam imponendis potest eo uti modo imponendi, qui non repugnat aequitati & justæ moderationi, & aliunde ad bonum commune & rectam gubernationem potest expedire. Atqui modus imponendi pœnas illas, & alias similes, cum obligatione sub culpa in delinquentem ad eas exequendas, non expectata judicis sententia, nec aequitatis, nec justæ moderationi repugnat, & aliunde multum expedire potest ad rectam gubernationem & bonum commune. Ergo, &c.

RESPONSIO IV.

Lex pœnalis non potest obligare ipso facto, & ante omnem sententiam judicis, ad quamcumque pœnam, ad cujus executionem delinquentis actio requiratur.

Prob. Nam 1. aliqua pœna tales sunt, ut reus non possit illas licite exequi in se ipso, sive ante, sive etiam post judicis sententiam, ut occisio, vel mutilatio sui ipsius. 2. Multæ aliæ sunt pœnæ tam graves & accerbæ, ut ad illas exequendas non possit reus ante sententiam judicis obligari in conscientia, servata aequitate & justâ moderatione; ut si quis ipso facto & ante sententiam judicis obligaretur ad spoliandum se bonis omnibus, aut ad abstinendum ab omni cibo, etiam oblato, & sic ad sponte percundum fame. Atqui quod legislator non potest, nisi violando aequitatem, & justæ moderationis limites excedendo, omnino non potest: talis enim potestas bono communi & rectæ gubernationi adversaretur. Ergo, &c.

Propter eandem rationem fieri potest, ut lex pœnalis, quæ, quia humana & moderata est, per se obligat ipso facto, & ante sententiam judicis, reum ad pœnam aliquam subeundam & exequendam, per accidens desinat sic obligare quando reus pœnam illam subire & exequi non potest sine gravi scandalo, vel gravi infamia, aut gravi alio incommodo: tunc enim legislator non modò censendus est nolle obligare pro tali casu, sed nec posse; quia pro tali casu quamvis ex accidenti, pœna, ut exequenda ante sententiam judicis, excedit rationem justæ pœnæ; & ad bonum commune, ac rectam gubernationem, quæ mensura est potestatis legislativæ, satis est, si reus ante sententiam judicis pœnam subeat & exequatur extra talem casum; in quo proinde, si quando contingat, potest reus ad subeundam & exequendam pœnam expectare sententiam judicis.

Obi. Pœna excommunicationis majoris gravissima est, & tamen incurri potest ipso facto, & ante sententiam judicis. Ergo quævis alia pœna potest similiter incurri, quantumcumque gravis sit. *R.* neg. conseq. Ratio negandi est, quia pœna excommunicationis facile reparari potest, & privat tantum bonis communibus spiritualibus, quibus non aded tanguntur homines carnales, & quorum proinde privatio non aded gravatè sustineri solet. Unde quod excommunicationis pœna ipso facto & ante sententiam judicis incurritur, non est supra justam moderationem, & humanam conditionem, seu possibilitatem. At sunt aliæ pœnæ, quæ attingunt bona sensibilia, eaque magna, quibus carere molestissimum esset hominibus, & quæ amissa reparari aut omnino non possunt, aut non possunt nisi difficillimè: unde, quod ejusmodi pœnæ ipso facto, & ante sententiam judicis incurrantur, justam moderationem, quæ ad justitiam legis requiritur, & moralem conditionem & possibilitatem humanæ naturæ superat, proindeque repugnat bono communi, & rectæ gubernationi.

ARTICULUS IV.

Utrum lex pœnalis obliget judicem ad pœnam imponendam, & reum ad illam exequendam post sententiam judicis.

RESPONSIO I.

*S*i lex pœnam imponit, tenetur judex, facta sufficienti probatione, crimen declarare, & procurare executionem pœnæ per legem impositæ. Si verò lex minatur tantum pœnam, debet judex illam imponere, & illius executioni incumbere.

Prob. Nam judici ex officio & ex justitia incumbit custodia & executio legum publicarum: est enim ad hunc finem à republica, vel à Principe constitutus justitiæ minister, & veluti lex animata: unde ex officio & justitia tenetur procurare ut leges publicæ, quas supponimus justas esse, & ad bonum commune necessarias, aut saltem utiles, serventur & vigant. Ad hoc autem procurandum manifestè requiritur, ut, si lex pœnam imponit, ipse post sufficientem probationem crimen declaret, & pœnæ per legem impositæ executionem procuret: vel si lex pœnam tantum minatur, illam ipse imponat, & impositam executioni mandari curet. Ergo, &c.

RESPONSIO II.

Lex pœnalis, post laram à judice sententiam, reum obligat in conscientia ad pœnam physicam patienter, & sine positiva resistèntia sustinendam.

Prob. Nam judex post laram à se justè & secundum leges sententiam, jus habet exequendi pœnam: nam si non haberet, ad quid valeret ejus sententia? Ergo reus non habet jus resistendi. Certe jus in judice ad pœnam exequendam, & obligatio in reo ad illam patienter & absque positiva resistèntia tolerandam, sunt duo correlativa, quorum unum sine alio esse non potest, ut patet ex terminis.

At inquis. Quid si sententia à judice lata, careat veritatis fundamentis, sed justa sit in foro exteriori, quia secundum allegata & probata judicatum est? Tuncne damnatus pœnam physicam tenetur in conscientia patienter & absque positiva resistèntia sustinere? *R.* damnatum in casu proposito obligari in conscientia ad pœnam patienter tolerandam, si non potest illam vitare sine resistèntia publica, & scandalo. Talis enim resistèntia semper est illicita, quando sententia justa est secundum allegata & probata, quia tunc judex utitur legitima potestate, cui subditus parere tenetur in conscientia. Quod si damnatus pœnam vitare potest absque scandalo & violenta resistèntia, non obligatur ad illam sustinendam.

RESPONSIO III.

Quando lex pœnalis imponit pœnam ipso facto, si ad executionem pœnæ aliqua delinquentis actio, vel cooperatio necessaria est, ad eam statim delinquens præstandam obligatur in conscientia, postquam à judice lata est sententia criminis declaratoria; modò tamen pœna ipso facto imposita, talis non sit, ut propter hunc modum imponendi pœnam, aequitatem & justam moderationem excedat.

Prob. Nam cum lex justa sit, & ipso facto imponat pœnam, quam reus licite & convenienter exequi potest, ut supponitur; certe ut reum ad exequendam pœnam obliget in conscientia, nihil aliud expectare potest, quam sententiam criminis declaratoriam: cum ipsa jam tulerit sententiam condemnatoriam.

Dixi autem, modò tamen, &c. Nam lex v. gr. ipso facto imponens pœnam confiscationis omnium bonorum, videtur non obligare in conscientia reum ad pœnam exequendam, etiam post sententiam criminis declaratoriam; & licite expectare posse, ut judex ipse pœnam illam exequatur, proindeque reum obligari in conscientia tantum ad non impediendam illam executionem, eamque patienter & absque positiva resistèntia tolerandam. Ratio est, quia pœna confiscationis omnium bonorum gravissima est, & talis,

talis, ut moderationem humanam excedere videatur, quod reus ipse teneatur ad illam exequendam, sive ante, sive post sententiam declaratoriam criminis; & aliunde additioni huius vocis, ipso facto, quæ in lege facta est à legislatore, sufficit, quod condemnatio possit retrahi, & retrahatur usque ad diem commissi criminis, quod gravissimum est.

RESPONSIO IV.

Reus damnatus ad pœnam corporalem, quæ sit contra vitam, vel integritatem, ut mors & mutilatio, vel gravem dolorem & ignominiam afferat, ut acerba & publica ac ignominiosa flagellatio, non obligatur in conscientia ad eam exequendam, sed iudex per ministros suos debet illam exequi.

Prob. Nam in pœnis huiusmodi, nimis acerbum & inhumanum est, quod idem sit agens & patiens. Reus tamen ad pœnam corporalem, putà ad pœnam mortis damnatus, tenetur aliquas actiones exercere, quæ non sunt nimis acerbæ, & convenienter ab eo possunt exerceri ad juvandam executionem, per iustitiæ ministros faciendam, ut sunt v. gr. ambulare, patibulum ascendere, &c. Unde actiones illas præcipere potest iudex, & reipsa præcipere per sententiam suam censendus est.

RESPONSIO V.

Reus damnatus ad pœnam corporalem, quæ in corpore, vel per corpus exerceri potest sine nimia acerbitate, ut sunt exilium, detentio in carcere non valde incommodo, moderata & honesta flagellatio, ad illam exequendam obligatur in conscientia.

Prob. Nam sententia iudicis condemnatoria, vel saltem lex post illam sententiam obligat in conscientia ad exequendam pœnam corporalem, quando pœna illa, ut per ipsum reum exequenda, non involvit iniustitiam, vel inhumanitatem, ut fert communis hominum sensus. Atqui talis est pœna corporalis, de qua loquimur, & pater in exemplis allatis. Ergo, &c. Nisi tamen sententiæ iudicis verba non actionem, sed solum passionem respectu rei significant: tunc enim reus non obligatur in conscientia ad agendum, sed solum ad patiendum, & non resistendum.

RESPONSIO VI.

Reus damnatus ad solvendam aliquam pecuniæ summam, si ordinaria est & moderata, obligatur in conscientia ad huius pœnæ executionem.

Prob. Quia talis pœna, ut ab ipso reo post sententiam condemnatoriam exequenda, nec iniustitiam involvit, nec nimiam habet difficultatem; cum, ut supponitur, sit moderata & ordinaria. Porro si reus post sententiam condemnatoriam moriatur ante solutam pecuniæ, quam solvere tenebatur in conscientia, ad eam solvendam tenetur hæres: succedit enim in eodem onere. Cum autem iura dicunt pœnam non transire ad hæredem, loquuntur vel de pœna corporali, vel de pœna quæ nondum fuit debita, vivente reo: tunc enim nequidem pœna pecuniaria transit ad hæredem, juxta hanc regulam: Morte finiuntur delicta quoad humanum forum.

ARTICULUS V.

Utrum ignorantia excuset à pœna quam lex imponit vel jubet imponi, aut propter actum quem prohibet, aut propter omissionem actus quem præcipit.

RESPONSIO I.

Omnis ignorantia, quæ excusat legis transgressionem, ne sit culpabilis, excusat etiam pœnam in utroque foro.

Prob. Nam hic agitur de lege pœnali mixta, quæ

præcipit vel prohibet aliquem actum, & transgressio tribus pœnam imponit, vel jubet imponi. Ergo hic agitur de pœna propriè dicta, quæ supponit culpam, seu transgressionem culpabilem legis, obligantis in conscientia ad aliquem actum, vel omissionem ejus. Ergo pœnam, de qua hic agitur, non incurrit, qui culpam non admittit, hoc est, qui legem non transgreditur culpabiliter. Ergo si propter aliquam ignorantiam non transgreditur culpabiliter legem, propter eandem ignorantiam non incurrit pœnam.

Hinc, quia omnis ignorantia inculpabilis excusat legis transgressionem, ne culpabilis sit; qui ex inculpabili ignorantia legem transgreditur, non obligatur in conscientia ad pœnam exequendam, etiam si lex pœnam imponat ipso facto, & ante omnem declarationem: quod si condemnatur à iudice, quia deficit in probationibus, modò certus sit de sua inculpabili ignorantia, potest licitè pœnam vitare, modò id fiat sine publica resistencia & scandalo.

Obj. 1. Ignorantia excusans culpam, non excusat pœnam irregularitatis, & aliarum similium inhabilitatum. Ergo, &c. *Resp.* dist. ant. Non excusat pœnam irregularitatis, quando irregularitas non imponitur sub ratione pœnæ propriè & strictè dictæ, seu quando non imponitur propter culpam, sed propter aliquam indecentiam, C. ant. tunc enim irregularitas non præsupponit culpam aliquam, sed tantum factum aliquod, quod cum non impediatur ignorantia, non potest impedire irregularitatem. Non excusat pœnam irregularitatis, quando irregularitas imponitur sub ratione pœnæ propriè & strictè dictæ. N. ant. tunc enim irregularitas supponit culpam, quam impediendo, ignorantia impedit irregularitatem.

Obj. 2. Aliquando incurritur pœna propter factum alienum, non obstante ignorantia illius qui pœnam sustinet, ut constat in simonia: nam si quis det pecuniam alteri, ut det beneficium tertio, licet tertius hoc inculpabiliter ignoret, tamen irritatur ejus electio, & fit inhabilis ad habendum illud beneficium. Ergo, &c. *Resp.* neg. conseq. Nam in casu proposito, electionis irritatio & inhabilitas ad beneficium, quam incurrit tertius, respectu illius non habet rationem pœnæ propriè & strictè dictæ, sed solum alicujus incommodi, quod patienter tolerandum est propter bonum commune, propter quod imponitur. Ex eo autem sequitur tantum, quod ignorantia excusans culpam, non excuset pœnam impropriè dictam: quod non negamus, & verum est; quia pœna impropriè dicta est onus seu incommodum quoddam, quod culpam non præsupponit in eo qui illud incurrit, & ita incurri potest ab aliquo, sine aliqua ipsius culpa propter culpabile factum alterius, vel etiam proprium inculpabile, aut inculpabile illius omissionem.

Obj. 3. Si quis ponat actum aliquem, prohibitum non tantum lege humana, sed etiam divina, sciens, aut saltem non nisi culpabiliter ignorans esse lege divina prohibitum, non excusatur à pœna quam imponit lex humana, quamvis legem humanam ignoret inculpabiliter. Ergo, &c.

Resp. ant. Regulariter loquendo, verum esse, quia regulariter loquendo, lex humana pœnalis prohibens aliquem actum lege divina prohibitum, pœnam apponendo, non solum suam, sed etiam legis divinæ transgressionem culpabilem punire intendit, & aliunde ad pœnam aliquam incurrendam non requiritur ex natura rei, ac proinde necessarium non est ut sciatur, vel non nisi culpabiliter ignoretur impositam esse transgressoribus. Hinc qui non ignorat inculpabiliter rebaptizationem esse lege divina prohibitam, & rebaptizat, incurrit pœnam irregularitatis rebaptizantibus impositam à lege ecclesiastica, rebaptizationem sub hac pœna prohibente; quantumcumque inculpabiliter ignoret hanc legem, & pœnam irregularitatis ab ea transgressoribus impositam.

Dixi autem, regulariter loquendo; quia pœnæ quæ non incuruntur sine contumacia, non incuruntur ab inculpabiliter ignorante leges quibus imponuntur: ut enim delinquens censetur contumax, requiri-

requiritur ut sciat, aut saltem nonnisi culpabiliter ignoret, actum quem ponit vel omittit, prohibitum vel præceptum esse ea lege humana, quæ transgressionibus talem poenam imponit. Hinc censura ecclesiastica non incurritur ab eo, qui inculpabiliter ignorat legem ecclesiasticam, per quam imponitur, quia in delinquente contumaciam requirunt, juxta communem Doctorum sententiam.

RESPONSIO II.

Quando ignorantia legis non excusat transgressionem ejus, ne sit graviter culpabilis, non excusat à reatu poenæ, quæ propter gravem illam legis transgressionem imposita est, modò lex non addat verbum, quod scientiam & dolum requirat.

Prob. Ignorantia quæ non tollit causam poenæ, non tollit poenam: nam manente causa, manet effectus. Sed ignorantia quæ non impedit gravem culpam, propter quam poena imposita est, non tollit causam poenæ, ut per se patet. Ergo non tollit poenam. Hinc 1. ignorantia affectata nunquam excusat à poena, quia nunquam excusat à culpa gravi, propter quam poena imposita est. Hinc 2. ignorantia non affectata quandoque excusat à poena, quandoque non, quia quandoque excusat à culpa gravi, propter quam poena imposita est, quandoque non excusat: excusat enim à culpa gravi, quando leviter culpabilis est, utpotè orta ex negligentia levi; non excusat, quando graviter culpabilis est, utpotè orta ex negligentia gravi.

Dixi 1. à poena, quæ propter gravem legis transgressionem imposita est: nam fieri potest, ut ignorantia, quæ non excusat à gravi culpa, excuset tamen à poena, quia nimirum excusat ab aliqua speciali malitia, quam lex intendit punire. Sic v. gr. accedens ad non suam, quam quidem scit non esse suam, sed inculpabiliter ignorat esse conjugatam, quamvis mortaliter peccet, non incurrit poenas latus contra adulteros, quia per inculpabilem ignorantiam excusatur à speciali illa peccati gravitate, quam lex contra adulteros lata, punire intendit, & ita per inculpabilem ignorantiam causa poenæ tollitur.

Dixi 2. Modò lex non addat verbum, quod scientiam & dolum requirat: nam aliquæ leges addunt verbum, scienter, vel, præsumpserit, vel, qui temerè hoc fecerit, aut aliud æquivalens, quod, ut loquuntur Juristæ, requirit dolum. Tunc autem ignorantia graviter culpabilis, non quidem affectata, sed supina, licet non excuset à gravi transgressionem legis, & ita non excuset à gravi culpa, excusat tamen à poena, quia lex addens hoc verbum, scienter, aut aliud æquivalens, significat se nolle, ut poena quam imponit, incurrat à transgressore, nisi transgressio habeat talem circumstantiam, nempe quòd fiat ex certa scientia, quam circumstantiam excludit ignorantia, quamvis graviter culpabilis, modò sit supina, non affectata: nam affectata, in æstimatione morali, æquivalet certæ scientiæ.

Obj. Ignorantia in jure æquiparatur scientiæ. *R. 1.* Ignorantiam affectatam in jure æquiparari scientiæ, & dolo, quia includit scientiam periculi; tum quia sufficit ad temeritatem, præsumptionem, & directam intentionem faciendi id quod à lege prohibitum est; tum denique quia legem & legislatorem contemnit.

Resp. 2. Similiter ignorantiam supinam in jure æquiparari scientiæ & dolo in duplici casu. 1. Quando damnum aliquod alterius subsecutum est. Sic v. grat. qui officium suum exercet cum ignorantia supina, perinde obligatur in conscientia ad reparanda damna inde secuta, ac si ea ex certa scientia intulisset. 2. Quando per legem poena imponitur simpliciter, & sine additione verborum scientiam & dolum requirentium: tunc enim poena imponitur præcisè propter gravem legis transgressionem. Unde cum ignorantia supina non excuset à gravi legis transgressionem, non potest excusare à debito poenæ.

RESPONSIO III.

Quando ignorantia excusat transgressionem legis, ne sit culpa gravis, licet non excuset ne sit venialis culpa, excusat tamen à poena gravi per legem imposita.

Prob. Nam gravis poena non imponitur, nisi propter gravem culpam. Ergo ubi non est culpa gravis, gravis poena locum habere non potest. Ergo hoc ipso quòd ignorantia excuset à gravi culpa, excusat quoque à gravi poena. Dico autem, gravi poena: nam si poena quam imponit lex, sit levis, & talis, ut in levem culpam cadere possit, tunc ignorantia, cum, ut supponitur, non excuset à culpa levi, non excusat à poena, & servanda sunt verba legis, & per poenam appositam velle etiam levem culpam punire, censenda est.

RESPONSIO IV.

Inculpabilis ignorantia solius poenæ præcisè non excusat ab ejus reatu.

Prob. Nam inculpabilis ignorantia solius poenæ non excusat transgressionem legis, ne sit graviter culpabilis: potest enim cum inculpabili ignorantia solius poenæ cognosci, aut nonnisi culpabiliter ignorari gravis obligatio legis, quia sicut ad hoc, ut lex graviter obliget in conscientia, & se graviter obligare sufficienter significet, non requiritur ut poenam apponat, ita, nec ad hoc, ut delinquens cognoscat, aut nonnisi culpabiliter ignoret gravem obligationem legis quam transgreditur, requiritur ut cognoscat, aut nonnisi culpabiliter ignoret poenam appositam. Ergo, &c.

Obj. 1. Poena nullo modo voluntaria est ei, qui transgreditur legem cum inculpabili ignorantia poenæ per legem appositæ. Ergo excusatur à poena per legem appositam. *Resp. neg. confeq.* Ut quis enim transgrediendo legem, incurrat poenam lege impositam, necesse non est ut hæc poena sit ei voluntaria: imò potius oportet poenam esse involuntariam, quam voluntariam, & ad incurrendam illam, omnino sufficit quòd delinquens ea dignus sit, ponendo causam, propter quam imposita est, sive impositam esse sciat, sive non sciat. Hinc Deus poena æterna puniet infideles propter peccata mortalia, quamvis etiam inculpabiliter ignorent talem poenam peccatis mortalibus deberi. Hinc etiam homines reis insignunt poenam, putà mortis furiis, etiam si ignoraverint futurum suspendii supplicio mulctari.

Obj. 2. Saltem inculpabilis ignorantia solius poenæ excusat ab illa, quando non incurritur absque contumacia, & ita qui legem ecclesiasticam transgreditur cum inculpabili ignorantia solius censura transgressionibus per legem impositæ, excusatur ab incurrenda censura, putà excommunicatione, cum nulla censura ecclesiastica incurrat sine contumacia.

Resp. neg. Nam verum quidem est, nullam censuram ecclesiasticam incurri absque contumacia: at male supponitur ad contumaciam requiri, ut qui legem ecclesiasticam transgreditur, sciat, aut saltem nonnisi culpabiliter ignoret censuram à lege appositam. Ad hoc enim ut quis censeatur contumax aliquid faciendo, vel omitendo, quod lege ecclesiastica graviter prohibitum vel præceptum est, requiritur tantum, ut sciat vel scire possit & debeat, hoc reipsa graviter prohibitum vel præceptum esse lege ecclesiastica.

At inquit. Quid, si id quod lege ecclesiastica graviter prohibetur vel præcipitur sub poena censura ipso facto incurrendæ, sit etiam graviter prohibitum, vel præceptum lege divina, & delinquens sciat legem divinam, ecclesiasticam verò inculpabiliter ignoret? *Resp.* In casu proposito delinquentem peccare graviter, nec tamen censuram incurrere, quia non est contumax contra legem ecclesiasticam. Non est autem contumax, quia legem ecclesiasticam, quam etiam transgreditur, ignorat inculpabiliter, proindeque nec eam scit, nec scire potest, vel si potest, non debet.

debet. Cum ergo contra solam legem divinam peccet imputabiliter, peccat contra legem ecclesiasticam sine contumacia, sine qua tamen censura per leges ecclesiasticas imponitur, non incurritur.

Dices. Censura ecclesiastica est poena valde dura. Ergo non debet incurri, nisi propter absolutam contumaciam. Atqui delinquens non censetur absolute contumax, si inculpabiliter ignoret censuram impositam à lege ecclesiastica, quam etiam graviter transgreditur, & quam proinde cognoscit, vel nonnisi culpabiliter ignorat. Ergo ad incurrendam censuram lege ecclesiastica impositam, non sufficit in delinquente scientia, vel ignorantia culpabilis legis, sed etiam requiritur scientia, vel saltem culpabilis ignorantia ipsiusmet censurae.

Resp. neg. subst. Nam contumacia contra legem, nihil aliud est quam formalis inobedientia contra legem; & consequenter absoluta & perfecta contumacia contra legem, nihil aliud est quam formalis inobedientia contra legem aliquid graviter prohibentem vel praecipientem, sive transgressoribus imponat poenam aliquam, sive non imponat. Ad hoc autem ut aliquis sit formaliter inobediens legi aliquid graviter prohibenti vel praecipienti, sufficit, quod ponat vel omittat aliquem actum, sciens, aut saltem nonnisi culpabiliter ignorans illum esse lege graviter prohibitum, vel praecipitum. Ergo ut aliquis sit perfecte contumax contra legem, sufficit, quod ponat vel omittat aliquem actum, quem lege graviter prohibitum vel praecipitum esse scit, vel saltem non ignorat nisi culpabiliter, supple semper, ignorantia vel affectata, vel saltem supina, qua scilicet ignorat ex gravi negligentia, id quod scire tenetur.

Dices. Nemo excommunicari potest ipso facto per legem, quin ab ea praemonitus fuerit cum excommunicationis interminatione. Atqui transgrediens legem ecclesiasticam cum inculpabili ignorantia excommunicationis ipso facto imponitur per illam, quantumvis sciat actum quem ponit vel omittit, ab illa prohibitum vel praecipitum esse, non fuit ab illa praemonitus cum excommunicationis interminatione. Ergo, &c.

Resp. neg. maj. Et dico quod delinquens per legem, aliquid graviter prohibentem vel praecipientem sub poena excommunicationis ipso facto incurrendae, sufficienter ad hoc, ut delinquendo censeretur perfecte contumax, praemonitus fuerit, hoc ipso praecise quod scivit, aut ignoravit ignorantia graviter culpabili, actum lege graviter prohibitum vel praecipitum esse, & consequenter quod sufficienter praemonitus fuerit, ad incurrendam ipso facto excommunicationem propter gravem legis transgressionem.

Dices. Censurae feruntur & ipso facto imponuntur ad puniendum contemptum legum ecclesiasticarum. Ergo non incurritur ipso facto, nisi ab iis qui aut sciunt, aut nonnisi ignorantia affectata vel supina ignorant illas ipso facto impositas esse transgressoribus. *Resp. neg. conseq.* Nam poenae purè vindictivae feruntur etiam, & ipso facto imponuntur ad puniendum contemptum legum ecclesiasticarum, & tamen incurritur ipso facto ab iis qui imputabiliter leges ecclesiasticas, à quibus ipso facto poenae illae imponuntur, violant, sive culpabiliter, sive inculpabiliter ignorent poenas illas esse ipso facto impositas. Ergo, &c.

Dices. Censurae sunt poenae medicinales. Ergo ea intentione imponuntur ipso facto per legem ecclesiasticam, ut ipso facto incurrantur ab iis tantum, qui legem transgrediuntur cum scientia, aut ignorantia vel affectata, vel supina censurarum illarum. *Resp. neg.* Itaque, quia censurae sunt poenae medicinales, ea intentione feruntur, non solum ut cognita deterreat à violatione legis, sed etiam, ut ii qui illas, legem culpabiliter transgrediendo, ipso facto incurrant etiam ignorantes, illis ad resarcienda damna & scandala, & ad resipiscendum inducantur, postquam se illas incurrisse receiverint. Facta autem commendatione, statim debent tolli.

Dices. C. Ut animarum periculis, de constitut. in 6. generatim dicitur ignorantes probabiliter non teneri sententiae per statuta Ordinariorum prolatis. Ergo omnino generatim intelligendum videtur, tam de ignorantibus sententiae solas, seu censuras per statuta latis, ut eas non incurrant, quam de ignorantibus statuta ipsa, ut illis non obligentur. Nam haec decisio animabus favorabilis est; cum facta sit, ut vitentur earum pericula, adeoque late extendenda est, quantum patitur verborum proprietates: favores enim ampliandi sunt, ut dicitur reg. 15. de reg. in 6. Hanc autem verborum ampliationem non solum patitur, sed etiam videtur requirere proprietates verborum.

Resp. Esto conseq. Adhuc saltem graviter delinquentes contra leges Pontificias, ipso facto incurunt censuras legibus illis ipso facto impositas, quantumvis impositas esse probabiliter ignorent. Quod enim hic singulare statuitur pro statutis Ordinariis, extendi nec debet, nec potest ad statuta Pontificia, quia Pontifex non est Ordinarius, sed supremus & universalis pastor. Imò ex hoc quod hic statuitur ne censurae, statutis Ordinariis prolatae, ipso facto incurrantur ab iis qui illas probabiliter ignorant, inferitur non solum, quod antea censuras statutis Ordinariis prolatas, ipso facto incuriebant etiam ii qui illas probabiliter ignorabant, sed etiam quod nunc censuras ipso facto latis à legibus pontificiis, ipso facto incurrant, qui contra leges illas graviter peccant, sive latis ab illis ipso facto censuras sciant, sive non. Nam exceptio firmat regulam, ut vulgo dicitur. Ex his autem sequitur tantum, assertionem nostram propter Caput citatum pati exceptionem in censuris ipso facto per statuta Ordinariis prolatis.

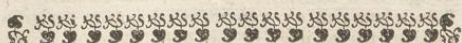
Porro pro adversariorum sententia nihil efficitur ex eo quod ratio, qua in dicto cap. motus est Pontifex, nempe ut animarum periculis obviatur, extendi posse videatur etiam ad statuta pontificia; nam quod nobis sufficit, re ipsa non extenditur à Pontifice, & potuit Pontifex ea specialiter moveri ad statuendum potius de censuris per statuta Ordinariis ipso facto prolatis, quam de censuris ipso facto prolatis per statuta Pontificia, ne incurrantur nisi ab iis qui eas sciunt, aut non ignorant nisi ignorantia crassa, vel supina, ut loquitur Pontifex: neque ad id defuerunt rationabiles causae, puta ne per statuta particularia Ordinariis, statutis communibus superaddita, nimium graventur fideles, & legum multiplicatione crescat animarum periculum.

Addi potest Pontificem nolle ut censuris per statuta Ordinariis latis, in foro interno ligentur ii qui statuta illa violant cum illorum ignorantia, modo haec ignorantia non sit crassa, vel supina, per ignorantiam crassam vel supinam intelligendo non quamlibet ignorantiam etiam gravem, utpotè ortam ex gravi negligentia, & sufficiente ad peccatum mortale, sed ignorantiam gravissimam ortam ex gravissima negligentia, qualis est ea propter quam ab aliquo ignorantur ea quae ab omnibus saltem regulariter sciuntur: cum tamen ad incurrendas ipso facto censuras, legibus Pontificiis ipso facto latis, sufficiat legum illarum transgressio facta ex qualibet ignorantia illarum graviter culpabili, & sufficiente ad peccatum mortale, sicut ante praetens Pontificis decretum; talis etiam transgressio statutorum particularium Ordinariis sufficiebat ad incurrendas ipso facto censuras, latis ipso facto per illa statuta; at nunc sufficere non potest, ita in dicto Cap. statuente Pontifice, ut animarum periculis obviatur.

Dices denique. Cognitio censurae, per legem ecclesiasticam ipso facto impositae, necessaria est ad cognoscendam gravem legis obligationem, quam tamen qui non cognoscit, nisi illam ignorantia graviter culpabili ignoret, censuram ipso facto impositam incurtere non potest. Ergo qui legem ecclesiasticam transgreditur, non incurrit censuram, nisi illam cognoscit, aut ignoret illam ignorantia graviter culpabili.

Resp.

Resp. neg. ant. Nam gravis obligatio in conscientia, quam lex intendit imponere, sufficienter cognosci potest vel ex verbis legis, vel ex materia, vel ex aliis circumstantiis.

DISPUTATIO VIII.

De Lege irritante.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum dari possint leges irritantes, & an sint penales.

RESPONSIO I.

Dari possunt leges humanae irritantes, *Prob.* Valer ab actu ad potentiam. Atqui in utroque iure civili & canonico, dantur leges irritantes, seu requirentes in multis contractibus certas condiciones, sine quibus, vi legum illarum, invalidi sunt quoad morales effectus, qui per illos fieri possunt, & re ipsa fierent, si validi essent.

Ratio à priori est, quia 1. Potestas irritandi contractus non est contraria juri naturali. 2. Ad bonum commune, & rectam gubernationem requiritur, cum sine tali potestate, fraudes aliaeque gravia incommoda, & reipublicae multum nociva, impediri saepe nequeant. Sed pro sequentibus propositionibus.

Nota. Legislator potest aliquem actum irritare dupliciter, directè scilicet & indirectè. Irritat indirectè, cum aliquid per legem primariò constituit, & ita consequenter tantum prohibet & irritat. Talis est lex dans formam actui, & consequenter irritans talem actum factum sine tali forma, ut lex requirens ad valorem testamenti certum numerum testium. Legislator irritat directè, quando per legem prohibet aliquem actum cum verbis sufficientibus ad irritandum. Talis est lex prohibens matrimonium Religiosi professi, aut Clerici in sacris constituti. Hujusmodi autem prohibitio cum irritatione conjuncta, fieri potest ob finem triplicem. 1. Propter bonum commune, quia scilicet ad cultum divinum, vel religionis decetiam, cui provideri bonum commune postulat, ita expedit. 2. In favorem aliquarum personarum, puta ut earum fragilitati subveniatur. 3. In odium personae, seu actionis ejus.

Porro actus irritatio separari non potest ab inhabilitate personae; & quoties legislator irritat aliquem actum, sive directè, sive indirectè, toties inhabilitat personam: quoties enim aliquem actum irritat, toties reddit voluntatem subditi inefficacem & impotentem ad aliquid, nempe ad contrahendum, vel ad acquiendum, aut transferendum dominium, &c. quae voluntatis subditi inefficacia & impotentia est persona inhabilitas. Hinc efficitur personas aliquando inhabilitari simpliciter ad aliquem actum in specie, quando aliquis actus in specie simpliciter irritatur, ut patet in lege irritante matrimonium clerici in sacris constituti; aliquando inhabilitari respectivè tantum, quando actus irritatur tantum respectivè ad tales personas, v. gr. ut patet in lege irritante matrimonium inter consanguineos intra quartum gradum; aliquando denique inhabilitari ad aliquem actum tali modo faciendum, quando irritatur actus tali modo factus, ut patet in lege irritante matrimonia clandestina.

RESPONSIO II.

Lex irritans actum indirectè tantum, & consequenter ad institutionem formae servandae in contractu, non est poenalis.

Prob. Lex enim hoc modo irritans aliquem actum, nullam supponit culpam, sive propriè, sive latè dictam, propter quam actum irritet; & neminem intendit punire, sed solum providere bono communi,

instituyendo formam actui quasi substantialem, & sine qua proinde valere non possit actus ad praestandos effectus morales, qui per illum intenduntur. Lex igitur hoc modo irritans aliquem actum, moralis est, non poenalis.

RESPONSIO III.

Lex prohibens actum, & irritans illum intuitu boni communis, vel privatorum, quod in bonum commune aliquo modo redundat, non est poenalis.

Prob. Quia talis lex actus irritationem neque intendit in odium personae, neque in vindictam culpae propriè dictae, neque tanquam onus vel incommodum, quod imponat omittenti vel ponenti aliquem actum, quem fieri vel non fieri exigit, licet sine absoluto praecepto illum faciendi vel non faciendi. Quod si hujusmodi irrationes aliquando cedant in detrimentum alicujus personae, hoc est praeter intentionem legislatoris, qui tale detrimentum non intendit, & multò minus intendit ut puniat.

RESPONSIO IV.

Lex prohibens & irritans actum in odium personae, seu in vindictam culpae propriè dictae, etiam qua irritans, poenalis est.

Prob. Lex enim irritans, etiam qua irritans, poenalis est, quando intendit irritationem sub ratione poenae, ut patet ex terminis. Atqui lex prohibens & irritans actum in odium personae, seu in vindictam alicujus culpae, intendit irritationem sub ratione poenae, quod convenientissimè facere potest. Nam irritatio est magnum incommodum, & saepe valde accommodatum delicto vindicando. Ergo, &c.

ARTICULUS II.

Utrum, quando, & ad quid obligent leges irritantes.

RESPONSIO I.

Lex dans formam actui, & ita indirectè & consequenter tantum irritans ipsosactum actum carentem tali forma, non obligat quidem ad exercitium actus, sed obligare potest ad non exerceendum actum sine tali forma; & re ipsa ita obligat, quando vel se obligare velle significat sufficienter, vel id materia legis ex natura sua postulat.

Prob. 1. pars. Quia talis lex nullum actum absolute praecipit. Sic lex dans formam matrimonio, vel testamento, non praecipit ut matrimonium contrahatur, aut condatur testamentum. Ergo, &c.

Prob. 2. pars. Potestas enim obligandi in conscientia ad non faciendum actum sine tali forma, non est injusta, & pertinere potest ad convenientem & utilem reipublicae administrationem. Ergo negari non potest legislatori, lege sua danti formam actui propter bonum commune, aut propter aliud bonum, in bonum commune aliquo modo redundans. Ergo revera obligat, si satis exprimit se velle obligare; in quo non est difficultas. Ergo etiam si non exprimat se velle obligare, adhuc obligat, si materia circa quam versatur lex, hoc est, si actus cui lex dat formam, talis sit ex natura sua, ut inhonestum sit velle illum facere, quando non potest fieri validè: tunc enim lex dans formam actui, sine qua validè fieri non potest, censenda est velle obligare in conscientia ad non faciendum illum sine tali forma. Sic v. gr. lex dans formam matrimonio, hoc ipso censenda est graviter obligare in conscientia ad non contrahendum matrimonium sine tali forma, quia matrimonium contractum sine tali forma, invalidum est, & est inhonestum velle contrahere matrimonium invalidum. Ex his manet probata pars tertia responsionis.

RESPONSIO II.

Lex prohibens directè aliquem actum, & huic prohibitioni irritationem addens ipso facto, obligat in conscientia ad vitandum illum actum.

Prob. Nam talis lex est iusta. Ergo prohibendo actum, obligat ad illum vitandum: irritatio enim addita prohibitioni, non impedit effectum ejus, qui est obligare, sed è contra obligationem auget; tum quia legislator actum non solum prohibendo, sed etiam irritando, gravius prohibet, & significat se velle prohibere, & obligare quantum potest; tum quia ex natura rei gravius est, & rationi magis adversatur facere actum non solum prohibitum, sed etiam irritum, quam facere actum prohibitum tantum. Ergo, &c.

RESPONSIO III.

Lex purè irritans, etiam si ipso facto irritet, non obligat in conscientia ad vitandum actum quem irritat.

Prob. Hoc ipso enim quod lex purè irritat, non continet præceptum vitandi actum quem irritat, ut patet ex terminis. Atqui obligatio in conscientia vitandi aliquem actum, non potest esse sine præcepto illum vitandi. Ergo, &c.

Talis est v. gr. lex irritans renunciationem paternæ hereditatis, quam filia, dote contenta, facit, cum nuptui traditur: tunc enim filia non peccat; tum quia potest renunciare juri suo, quantum potest, tum quia lex non continet prohibitionem renunciandi; & si contineret, videretur nimis dura & iniusta respectu filiae, cui tamen favere intendit.

RESPONSIO IV.

Lex ipso facto irritans, obligat in conscientia ad ea omnia, quæ intrinsecè ex irritatione consequuntur, nisi tamen effectus legis seu irritatio impediatur.

Prob. Nam lex ipso facto irritans actum, privat illum omni utilitate morali; ad hoc enim à lege ipso facto irritatur, ut omni utilitate morali careat. Ergo omnis moralis usus illius illicitus est, vi legis illum ipso facto irritantis; non enim potest per legem privari omni utilitate morali, quin simul & indivisibiliter omnis moralis usus illius per legem reddatur illicitus. Hinc vi legis actum ipso facto irritantis obligamur in conscientia ad ea omnia, ad quæ tenemur ex natura rei, & consequenter lege naturali, ex hypothesi nullitatis actus, seu, quod idem est, ad ea omnia quæ intrinsecè consequuntur ex actus irritatione. Hinc v. gr. lex ipso facto irritans acquisitionem fructuum beneficii, in conscientia obligat, ne subditus ea utatur, propter illam fructus beneficii retinendo, qui proinde non solum vi legis naturalis, supposita nullitate actus, sed etiam vi legis humanæ, actum ipso facto annullantis, teneretur in conscientia ad fructuum illorum restitutionem. Dixi autem, nisi tamen, &c. quia sublato obligationis fundamento, quod est actus irritatio, necessariò tolleretur ipsa obligatio.

RESPONSIO V.

Lex non irritans actum ipso facto, sed solum præcipiens ejus irritationem, non obligat privatas personas ante sententiam iudicis.

Prob. Nam si privatas personas obligat, vel obligat ad actus irritationem, vel ad ea quæ intrinsecè consequuntur ex irritatione actus. Neutrum dici potest. Non primum; nam irritatio est actus proprius potestatis publicæ, & ita si non sit per legem, per iudicem fieri debet. Non etiam secundum; nam lex non obligat, nec obligare potest ad ea quæ intrinsecè consequuntur ex actus irritatione, si non est hæc irritatio: in præsentem autem casu non est ante iudicis sententiam.

ARTICULUS III.

Utrum & quomodo impediri possit irritatio actus, quando lex irritat actum ipso facto, & ante sententiam iudicis.

RESPONSIO I.

QUando lex irritat aliquem actum in vindictam culpæ, licet ipso facto irritet, irritatio actus impeditur per ignorantiam, vel aliam similem causam, quæ culpam illam excusat.

Prob. Nam sublata causa adæquata, tollitur effectus. Sed culpa, in cuius solius vindictam imponitur irritatio actus ipso facto, est causa adæquata irritationis actus. Ergo impedita culpa, in cuius solius vindictam actus irritatur ipso facto, impeditur actus irritatio. Ergo, &c. Hinc v. gr. qui omnino inculpabiliter, puta ex oblivione merè naturali, omittit officium divinum, facit fructus suos, non obstante lege pœnali, fructuum acquisitionem ipso facto irritante, & contra non recitantes officium divinum lata.

Obj. Collatio beneficii simoniacè facta, est ipso facto irrita, quamvis beneficium collatum sit ignorantiam inculpabiliter simoniam. Atqui tamen irritatio illa est pœnalis, & facta in vindictam culpæ, nempe simoniæ. Ergo, &c. *Resp.* Nos hic tantum dicere, quod inculpabilis ignorantia impediatur irritationem actus, qui in vindictam alicujus culpæ irritatur, quando impedit culpam, cui actus irritatio imposita est. In casu proposito, inculpabilis ignorantia quam habet is, cui beneficium confertur, non impedit culpam, in cuius vindictam irritatur collatio beneficii: non enim impedit, ne ei beneficium conferatur simoniacè, & ita non impedit crimen simoniæ, propter quod irritatur beneficii collatio. Mirum igitur non est, quod nec impediatur, nec impedire possit irritationem collationis.

Præterea, in casu proposito, irritatio non est purè pœnalis, nec habet pro causa adæquata culpam aliquam: non enim solum inducta est ad vindicandum crimen simoniæ, sive is cui confertur beneficium, sit conscius illius, sive non; sed etiam ad vitandam rerum sacrarum indecentiam, quæ ex simonia oritur, & amovendam ab iis qui ecclesiastica beneficia validè consequuntur, omnem simoniæ notam & infamiam.

RESPONSIO II.

Quando lex irritat actum ipso facto, quamvis irritet tantum in vindictam alicujus culpæ, irritatio actus non impeditur per ignorantiam, etiam inculpabilem solius irritationis.

Prob. Nam ignorantia non impedit irritationem actus, quam lex imponit ipso facto in vindictam alicujus culpæ, nisi impediendo ipsam: non enim potest impedire effectum, nisi impediendo causam ejus. Causa autem irritationis ipso facto imposita in culpa vindictam, est ipsa culpa. Atqui ignorantia etiam inculpabilis irritationis solius, non impedit culpam propter quam ipso facto per legem imponitur. Ergo, &c. Hinc beneficiarius peccans non recitando officium divinum, non facit fructus suos, & obligatur in conscientia ad eorum restitutionem, etiam si inculpabiliter ignoret pœnam irritationis contra non recitantes statutam.

RESPONSIO III.

Quando lex absolute & simpliciter prohibet & irritat actum ipso facto propter bonum commune, irritatio actus nunquam impeditur, lege stante in suo vigore, nec interveniente Principis dispensatione.

Prob. Nam cum legislator absolute & simpliciter prohibet & irritat aliquem actum ipso facto propter bonum commune, vult illum irritare pro quolibet casu morali: leges enim hujusmodi non feruntur, nisi

nisi propter gravissimam causam, & quæ proinde postulat ut semper effectum suum habeant, & pro quocumque casu irritet. Ergo, &c. Porro potestas irritandi actum ipso facto pro quocumque casu morali, propter gravissimam & urgentissimam causam ad bonum commune pertinentem, non repugnat juri naturali, imò juri naturali maximè consentanea est, utporè ad bonum commune & rectam gubernationem vel necessaria, vel saltem maximè utilis.

Obj. 1. Metus gravis impedit irrationem actus, quamvis lex absolute & simpliciter prohibeat & irritet actum propter bonum commune. Ergo, &c. Nam lex humana non potest obligare cum tanto rigore, ut si gravis metus mortis immincat nisi fiat actus, adhuc tamen obliget ad non faciendum actum, & impediat ne valide fiat. *Resp. neg. & dico*, legem humanam id posse, cum ad bonum commune necessarium est, aut saltem valdè expedit. Necessarium autem est, aut saltem valdè expedit ad bonum commune, ut lex absolute & simpliciter prohibens & irritans actum aliquem propter commune bonum, habeat effectum suum, etiam in gravi periculo mortis, saltem quantum est actus irrationem.

Dico autem, quantum est ad actus irrationem: nam si actus talis est, ut licitè fieri possit, etiam cum invalidè sit, tunc propter grave mortis periculum lex fortasse non obligabit in conscientia ad omittendum actum, & solum irritabit illum, quod fortasse bono communi sufficit in tali casu. Bonitas autem nostræ responsionis ex eo valdè confirmatur, quòd si propter gravem mortis metum, leges absolute & simpliciter prohibentes & irritantes actus aliquos propter bonum commune, non haberent effectum suum, saltem quoad actum irrationem, homines inde fumerent occasionem incutiendi metum hujusmodi ad eludendas leges illas, & ut valdè fierent actus, qui alioquin invalidi essent; quod bono communi maximè oboest, & in gravissimum reipublicæ detrimentum redundaret.

Obj. 2. Quamvis lex absolute & simpliciter prohibeat & irritet actum propter bonum commune, cessat tamen irritatio, quando is cujus interest, juri suo renunciat. Ergo, &c. *Resp. neg. ant.* Nam talis lex respicit bonum commune in actus irratione, cujus boni communis consideratio non cessat, quantumvis privatum personæ alicujus incommodum cessare videatur per voluntariam juris renunciationem; nec potest quis derogare bono communi, cedendo bono proprio. Hinc lex v. gr. irritans matrimonium meum contractum, habet effectum suum, & matrimonium invalidum est, quamvis ille qui metum patitur, velit renunciare juri suo, & valdè contrahere.

Dico. Lex ad professionis validitatem postulans integrum probationis annum, generalis erat ante Concilium Tridentinum, & tamen cessabat irritatio, si is cujus intererat, cedebat jure suo. Ergo etiam in legibus de quibus agitur, cessare potest, & cessat irritatio, eo, cujus interest, cedente jure suo. *Resp. neg. conseq.* Ratio disparitatis est, quia lex illa antiqua, non absolute & simpliciter prohibebat & irritabat professionem religiosam, factam ante annum probationis expletum, sed solum sub hac conditione, nisi utraque pars, cujus intererat, hoc est, nisi novitius & conventus cederent jure suo, seu liberè consentirent in professionem factam ante integrum probationis annum.

Præterea, lex illa non fuit lata primariò & immediate propter bonum commune status religiosi, sed propter bonum privatum contrahentium, & dependet ab eorum renunciatione, ut patet ex cap. *Ad apostolicam* de Regularibus, ubi de anno probationis, olim requisito ad professionis validitatem, dicitur: *Qui in subsidium fragilitatis humanae nascitur institutus*. Contra verò lex qua Trident. Conc. sess. 25. in decreto cap. 15. prohibet & irritat professionem religiosam factam ante annum ætatis 16. expletum, & ante annum integrum probationis, primariò & im-

mediatè intendit bonum commune status religiosi, & propter illud absolute & simpliciter prohibet & irritat: unde semper habet effectum suum, & professio facta ante annum ætatis 16. expletum, & integrum probationis annum, semper est nulla, quantumcumque contrahentes, hoc est, novitius & conventus, juri suo renunciare intendunt.

Obj. 3. Leges aliquæ, absolute & simpliciter prohibentes & irritantes, fundantur in præsumptione. Atqui sæpè contingit præsumptionem non esse conformem veritati. Ergo sæpè contingit leges illas non habere effectum suum: cessante enim fundamento irrationis, irrationem ipsam cessare necesse est. Ergo, &c. *Resp.* leges illas, absolute & simpliciter prohibentes & irritantes, quæ fundantur in præsumptione, fundari non in præsumptione facti, sed in præsumptione, vel potius in certa scientia periculi. Sic lex absolute & simpliciter prohibens & irritans professionem religiosam factam ante annum ætatis 16. expletum, & annum probationis integrum, non prohibet & irritat professionem sic factam, quia professio sic facta, fit sine sufficienti judicio, & deliberatione, & vitæ religiosæ experientia; sed quia morale & certum periculum est, ne fiat. Semper igitur leges hujusmodi habent effectum suum, & semper irritant, sive factum quod timetur, existat, sive non; quia sive existat, sive non, semper existit periculum, semperque illius amovendi consideratio, qua sola movetur legislator, subsistit.

Obj. 4. Saltem leges civiles, quamvis absolute & simpliciter irritent, non irritant pro quocumque casu morali: nam jus utrumque, canonicum & civile, docet contra leges illas juramenta sustinenda esse, quando sine animæ dispendio impleri possunt. Ergo, &c.

Resp. neg. ant. De legibus civilibus, non solum irritantibus, sed etiam prohibentibus absolute & simpliciter. *Ad prob. Resp.* Jus utrumque loqui de legibus civilibus, purè irritantibus. Magnum autem discrimen est inter leges purè irritantes, & leges non solum irritantes, sed etiam prohibentes absolute & simpliciter: hæ enim feruntur primariò & immediatè, saltem regulariter, propter bonum commune, cui derogare non potest renunciatio proprii juris, & quod proinde, non obstante qualibet juris proprii renunciatione, postulat ut actus prohibitus, sit irritus. Leges verò purè irritantes feruntur in favorem privatorum, cui favori renunciare possunt, & renunciando fortasse impedire actus irrationem, quia fortasse leges illæ non irritant actum absolute, sed tantum sub tacita conditione, nisi is cujus in favorem lata est lex, juri suo renunciaverit.

Dico, fortasse: nam multum verisimile est leges illas, quamvis purè irritantes, absolute irritare, & ita actum, non obstante qualibet juris proprii renunciatione facta, irritum esse. Nec negotium facessit, quod utroque jure dicitur, juramenta sustinenda esse contra leges civiles irritantes, quando sine dispendio animæ sustineri possunt: hoc enim dicitur, non quia juramentum actus irrationem impedit, sed quia per illud, actus qui per legem non erat prohibitus, perinde sustinetur, ac si per legem irritatus non esset.

RESPONSIO IV.

Quando lex constituit formam substantialem, servandam in actu, & sic indirectè irritat ipso facto actum, sine tali solemnitate factum, tunc actus sine tali solemnitate facti irritatio impediri nullatenus potest, lege stante in suo vigore, nec interveniente Principis dispensatione.

Prob. Cum enim forma, lege constituta, ut in responsione dicitur, sit substantialis actui, sub ratione talis contractus, professionis, testamenti, &c. & res nulla subsistere, & suum esse habere possit sine forma sua substantiali; alioquin hæc forma simul esset substantialis, & non esset; manifestum est sine forma per legem constituta actum nullatenus subsistere posse, & hæc

& habere suum esse in tali vel tali ratione contractus, professionis, testamenti, &c. Hinc matrimonium semper invalidum est, si celebretur sine solemnitate requisita à Concilio Tridentino in iis locis, in quibus lex Concilii promulgata fuit, quamvis contrahatur ex inculpabili ignorantia huius legis, vel ex gravi metu mortis, aut alterius nocuenti gravissimi.

ARTICULUS IV.

Utrum & quomodo impediri possit irritatio actus, quando lex non irritat illum, nisi dependenter à sententia iudicis.

RESPONSIO.

QUANDO lex irritat actum dependenter à sententia iudicis, potest actus irritatio impediri multis modis; & quando per sententiam iudicis non irritatur, manet validus.

Prob. Nam 1. irritatio actus impediri potest, & quidem licite, quando actus ita occultus est, ut in iudicio probari nequeat: nemo enim ex vi talis legis tenetur actum suum irritare, aut ejus irritationem procurare, sed potest expectare legitimam iudicis inquisitionem, quæ tamen legitima esse non potest, quandiu res est occulta. Si quæ autem in actu irritabili injuria illata est, is qui intulit, tenetur illam, & damna ex illa secuta rescire, non expectata iudicis sententia. Sic v. gr. qui rem emit infra dimidium iusti pretii, tenetur in conscientia, & non expectata sententia iudicis, supplere id quod iusti pretii deest, & damna secuta reparare, quamvis non teneatur emptionem, quantumcumque irritabilem, rescindere.

2. Etiam si actus sit publicus, & probari possit in iudicio, potest tamen & quidem licite impediri ejus irritatio ex consensu partium, modo consensus ille non imperet paribus, ut actum irritent, aut ejus irritationem apud iudicem prosequantur, sed solum iudici præcipit, ut, cum res ei constiterit, sententiam ferat.

3. Item etiam si actus sit publicus, ejus irritatio impediri potest etiam licite per legitimam præscriptionem contra actionem, seu actorem: cum enim irritatio fieri nequeat sine actione judiciali, & hæc actio excludatur per legitimam præscriptionem, per legitimam præscriptionem irritatio impeditur, & actus firmatur: in hoc autem casu, qui contra actionem legitimè præscripsit, nihilominus tenetur rescire damnum, si quod intulit.

4. Licet actus sit publicus, probabilis, & ad iudicem delatus, potest adhuc irritatio actus efficaciter impediri: potest enim iudex non ferre sententiam, vel ferre injustam, & sic potest non rescindere actum, qui tamen manet validus, quandiu non rescinditur. At qui injustè impedit irritationem, si damnum intulit impediendo, tenetur illud reparare, sive ille iudex fuerit, sive falsus testis, sive alia tertia persona, sive ipsemet reus, injustè seipsum defendendo. Imò si reus ipse injustè impedit irritationem actus, per quem actoris bona injustè adeptus est, tenetur damnum rescire in specie, & consequenter actum rescindere.

ARTICULUS V.

Utrum lex omnis purè ac simpliciter prohibens actum aliquem, hoc ipso irritet illum; ita ut omnis actus, contra legem prohibentem factus, irritus sit.

RESPONSIO I.

EX sola rei natura lex purè ac simpliciter prohibens actum aliquem, non irritat illum.

Prob. Ut lex ipso facto irritet, necesse est, ut id per ejus verba sufficienter exprimat: ea enim est legis natura, ut nihil possit operari, nisi quod sufficienter exprimit, quia ea est humane voluntatis potestas, ut non sit ad extra efficax, quantumcumque id velit, nisi exprimat sufficienter, proindeque voluntas legislatoris, quantumcumque intendit obligare, vel etiam irritare, neutrum habere potest effectum, nisi exterius expressa sufficienter, & intimata. Atqui per solum verbum præcipiendi, vel prohibendi, non exprimitur sufficienter actus irritandi.

RESPONSIO II.

Leges civiles, purè ac simpliciter prohibentes actum, irritant illum in terris Imperio subiectis, & irritant ipso facto, & in conscientia, ante iudicis sententiam.

Prob. Ex lege *Non dubium*, cod. lib. 1. tit. 14. in qua Imperator sic loquitur: *Nullum pactum, nullam conventionem, nullum contractum inter eos videri volumus subsistentem, qui contrahunt, lege contrahere prohibente. Quod ad omnes etiam legum interpretationes, tam veteres quam novellas trahi generaliter imperamus: ut legislatori, quod fieri non vult, tantum prohibuisse sufficiat; ceteraque quasi expressa ex legis licet voluntate colligere: hoc est, ut ea quæ lege fieri prohibentur, si fuerint facta, non solum inutilia, sed pro infectis etiam habeantur: licet legislator fieri prohibuerit tantum, nec specialiter dixerit, inutile esse debere quod factum est. Sed & si quid fuerit subsistentem ex eo, vel ob id, quod interdicente lege factum est, illud quoque casum atque inutile esse præcipimus. Secundum itaque prædictam regulam, quæ ubique non servari factum lege prohibente censuimus, certum est, nec stipulationem huiusmodi tenere, nec mandatum ullius esse momenti, nec sacramentum admitti. Ex quibus sic argumentor. Potest legislator, si velit, contractus factos contra legem purè prohibentem, irritare ipso facto, & in conscientia, ante sententiam iudicis, & hoc se velle, per verba legis citata, sufficientissimè videtur exprimere. Ergo, &c.*

RESPONSIO III.

Leges civiles, purè ac simpliciter prohibentes actum, non irritant illum in terris non subiectis Imperio.

Prob. Nam si irritant, vel irritant ex natura rei, & vi purè ac simplicis prohibitionis, vel vi legis *Non dubium*, vel vi denique alterius legis, vigentis in terris pro quibus latae sunt. Nihil horum dici potest. Non primum, ut patet ex Resp. I. Non secundum: nam lex *Non dubium* non extenditur ad terras quæ non sunt Imperio subiectæ, quia nullam in illas jurisdictionem habet Imperator: non enim habet, aut habere potest jurisdictionem aliquam, nisi in subditos Imperio. Non denique tertium; quia nulla talis lex assignari potest. Hinc in Gallia v. gr. & Hispania, leges civiles purè ac simpliciter prohibentes actum, non irritant illum.

Obj. 1. Voluntas inferioris non potest esse efficax contra voluntatem superioris. Sed quando lex etiam purè ac simpliciter prohibet aliquem actum, voluntas superioris resistit voluntati inferioris quoad actum illum. Ergo voluntas inferioris quoad actum illum non potest esse efficax, & consequenter non potest illum validè efficere.

Resp. Voluntatem inferioris non posse efficacem esse contra voluntatem superioris, in eo, in quo voluntas superioris resistit actui ejus. Unde si voluntas superioris resistit valori actus, actus non potest esse validus: si verò tantum resistit honestati, & libertati morali actus, actus non potest quidem esse honestus & licitus, at potest esse validus. Quando autem lex purè ac simpliciter prohibet aliquem actum, voluntas superioris resistit tantum honestati, ac libertati morali actus: unde tunc inferioris voluntas non potest

potest quidem nisi malum moraliter actum facere; at si facit, validum facit, nisi lex alia in subsidium legis purè prohibentis veniat, & actus valori resistat.

Obj. 2. Actus non sunt validi sine adminiculo juris. At jus non cooperatur actibus, qui sunt contra legem prohibentem. Ergo, &c. *Resp.* Ad hoc ut actus sint validi, eos per se loquendo non indigere adminiculo juris, seu non indigere, ut jus illis positivè assit, sed satis esse, quòd illis non resistat irritando: quando enim voluntati humanæ per voluntatem superioris facultas non adimitur, vel impeditur quoad potestatem & valorem actus, tandiu ex natura rei validè contrahit, donat, & alia similia facit.

RESPONSIO IV.

Leges ecclesiasticæ non irritant actum, quem purè & simpliciter prohibent.

Prob. Nam si irritant, vel irritant ex natura rei, vel propter legem *Non dubium*, vel denique propter legem aliam ecclesiasticam, irritantem actus factos contra leges ecclesiasticas, purè & simpliciter prohibentes. Nihil horum dici potest. Non primum, ut patet ex dictis superius. Non secundum, quia lex *Non dubium*, cum sit civilis, non interpretatur leges ecclesiasticas. Præterea, dici non potest, quòd fuerit canonizata, ut mox ostendetur. Non denique tertium, quia nulla lex hujusmodi assignari potest. Ergo, &c.

Obj. Gregorius Papa lib. 1. Registri indict. 2. ep. 7. canonizavit legem *Non dubium*: nam ita loquitur: *Imperiali constitutione aperte sancitum est, ut ea quæ contra leges sunt, non solum inutilia, sed etiam pro infectis habenda sint.* Et cap. *Quæ contra*, de regulis juris in 6. dicitur: *Quæ contra jus sunt, debent utique pro infectis haberi.*

R. ad 1. Gregorium loco laudato declarare testamentum cujusdam Abbatis invalidum esse, quia factum erat contra legem Justiniani, prohibentem monachos testari, cujus effectum ostendit per verba laudata. At non acceptat legem *Non dubium*, ut vim habeat in jure canonico. *Resp. ad 2.* Regulam allegatam, vel tantum instruere judicem, ut rescindat ea quæ contra leges prohibentes facta sunt, si poterunt & merebuntur rescindi, vel intelligendam esse de iis quæ sunt contra leges statuentes formam substantialem actui, & sine qua proinde actus validus esse non potest.

DISPUTATIO IX.

De interpretatione, dispensatione, abrogatione, & cessatione legum humanarum.

ARTICULUS PRIMUS.

Quotplex sit legum humanarum interpretatio.

I. Interpretatio legum humanarum triplex est, authentica, usualis, & doctrinalis. Authentica est ea, quæ sit autoritate illius, qui legem potest ferre. Usualis est ea, quæ sit per ulum & consuetudinem, quæ est optima legum interpret. Doctrinalis denique est ea, quæ sit per doctrinam & explicationem peritorum. Hæc autem postrema interpretatio à duabus prioribus differt in eo, quòd non habeat vim legis, quia non procedit ab habente potestatem jurisdictionis: unde detegit tantum obligationem, non eam facit. Quòd si obligationem deregat evidenter, aut certò moraliter, quia omnes aut penè omnes Doctores in eundem legis sensum consentiunt, tunc lex servari debet juxta sensum illum: Si verò Doctores inter se dissentiant circa sensum legis, tunc quilibet, tuta conscientia, sequitur interpretationem, sibi omnibus maturè ponderatis, verisimiliorem, quamvis libertati faveat.

Porro ad faciendam interpretationem doctrinalem, diligenter considerare oportet proprietatem verborum legis, rationem seu causam legis, præsertim si in lege expressa est; materiam legis, & circumstantias, aliaque adjuncta, quæ aliquid possunt conferre ad detegendam legislatoris mentem & intentionem, quæ etiam conjici potest ex aliis legibus, in quibus eadem verba, vel similia, in tali sensu accipiuntur; vel ex eo, quòd alioquin verba legis continerent injustitiam, vel absurditatem: nam correctio legum odiosa est, & quantum potest, vitari debet; vel denique ex eo, quòd alteri legi repugnarent: leges enim debent inter se conciliari, & aliæ per alias explicari.

2. Interpretatio legis iterum duplex est, una simplex, qua interpretamur verborum ambiguitatem, & altera per æquitatem, qua interpretamur casum aliquem particularem non comprehendi in lege, quamvis verba legis clara sint, & ad casum illum extendi videantur, quia generalia sunt; & hæc interpretatio vocatur Epykia, quæ à Doctores cum Aristotele communiter definitur, Emendatio legis ex ea parte, qua deficit propter universale, hoc est, æqua & rationalis interpretatio legis, quod non obligat in aliquo casu particulari, quamvis generalibus verbis lata sit à legislatore. Unde Epykia est restrictio quadam legis in certis casibus, quos rationabiliter præsumitur non comprehendere, licet ejus verba id præferant, quia generalia sunt.

Porro quandoque necessarium est & obligatorium uti Epykia, quando qui legem observaret, contra rectam rationem ageret; quandoque verò licitum est, sed sine necessitate & obligatione morali, quando lex observari potest absque peccato, imò & laudabiliter per actum heroicum, tamen non obligat cum tanta necessitate ad sui observationem.

ARTICULUS II.

Penes quos sit potestas dispensandi in legibus humanis.

Nota. Dispensatio propriè dicta, de qua hic agitur, est legis relaxatio circa personas aliquas, vel aliquos actus, aut effectus legis in iis casibus, in quibus alioquin lex obligaret, aut talem effectum haberet. Unde potestas hoc modo dispensandi, est potestas jurisdictionis, & est duplex, ordinaria scilicet, & delegata. Ordinaria est ea, quæ competit alicui, ratione sui officii, seu ex vi sui muneris: delegata verò est ea, quam quis habet ex concessione illius qui ordinariam habet. Hæc autem potestas delegata concedi potest duplici modo, nempe, ut loquuntur, ab homine, vel à jure. Quòd si à jure datur, transit in ordinariam, vel ei æquiparatur. Si datur ab homine per privilegium, non expirat per mortem concedentis: si verò datur per simplicem commissionem, mortuo vel amoto delegante, cessat, si res est integra. Quocumque autem modo detur, est favorabiliter & amplè interpretanda, salva proprietate verborum, quia est beneficium Principis, & ad bonum commune valde utilis, si prudenter & moderatè ea utatur delegatus.

RESPONSIO I.

Potestatem dispensandi in lege humana ordinariam habet Princeps, vel alius superior, qui eam tulit; item successor illius cum pari potestate; item, qui potestatem habet superiorem circa eosdem subditos.

Prob. 1. pars. Nam ad eandem potestatem pertinet ferre legem, & in ea dispensare. *Prob. 2. pars.* Nam qui succedit cum pari potestate, reipso potest id totum, quod potuit is cui succedit. *Prob. 3. pars.* Nam superior potest abrogare legem inferioris. Ergo à fortiori ordinariam habet potestatem in ea dispensandi.

RIS.

RESPONSIO II.

Inferior non habet potestatem ordinariam dispensandi in lege superioris, at potest habere delegatam.

Prob. 1. pars. Nam officium inferius & subordinatum, non dat nec dare potest potestatem ordinariam dispensandi in lege superioris. At inferioris officium inferius est & subordinatum. Ergo, &c.

Prob. 2. pars. Quia ex natura rei non requiritur ad dispensationem, ut ipse legislator per se ipsum illam exercent, sed potest illam exercere per alium. Ergo potest inferiori delegare potestatem dispensandi, exceptis tamen casibus, in quibus hoc jure aliquo speciali prohibitum est.

RESPONSIO III.

Qui potestatem habet ordinariam, & à fortiori qui non habet nisi delegatam dispensandi in lege, peccat dispensando sine justa & rationabili causa.

Prob. Nam, quod est vitium acceptionis personarum, & justitiæ distributivæ oppositum, imprudenter & irrationabiliter liberat ab onere communi eum, qui non est liberandus, aut eo modo, quo non est liberandus. Unde potius dissipat, quam dispensat. Itaque peccat graviter, si materia in qua dispensat, gravis est; & tandiu peccat, quandiu non revocat dispensationem, quoad usum futurum. Item peccat subditus, petendo dispensationem sine justa causa, quia superiorem inducit ad actum illicitum: sicut peccat etiam, utendo tali dispensatione. Sed ex occasione data.

Nota 1. Duplex est causa dispensandi in lege humana; una intrinseca, quæ observationi legis directè opponitur, afferendo aliquid impedimentum legi, aut ejus observationem reddendo nimis gravem. Talis est infirmitas aliqua respectu legis qua præcipitur jejunium. Altera verò extrinseca, quæ à circumstantiis extrinsecis sumitur, ut à nobilitate, dignitate, honoribus, meritis erga rempublicam, &c.

2. Quid sufficiat, ut causa dispensandi sit justa, generaliter definiri non potest, sed in casibus particularibus prudenti judicio decernendum est pro loco, tempore, persona, & aliis circumstantiis occurrentibus.

3. Necessè non est, tantam esse causam justitiam, ut vi illius solius cesset obligatio legis: nam tali causa existente, non esset opus dispensatione, sed ad summum interpretatione, quando scilicet tanta causa justitia non esset satis nota.

4. Quamvis non debeat causa justitia esse tanta, ut tollat legis obligationem, talis tamen debet esse, ut idonea sit ad movendum rationabiliter superiorem ad hoc ut relaxet vinculum legis, quod aliquando maneret.

5. Licet inferior dubitet utrum ratio petendi dispensationem sit sufficiens, non tamen peccat, illam sincere proponendo superiori, aut utendo dispensatione, si derur, si modò deponat dubium, conformando judicium suum judicio superioris, qui prudenter judicasse causam dispensandi sufficientem fuisse, præsumendus est, nisi ratio gravis in oppositum obstat.

6. Necessarium non est causam dispensandi talem esse, ut ea existente, superior dispensare teneatur; sed satis est, quòd possit licite cum subditis benignius agere dispensando, & tunc dispensatio data vocatur in jure, Gratia.

7. Quando causa dispensandi talis est, ut superior teneatur dispensare, quia vel bonum commune aut privatum petentis dispensationem id postulat, vel superior potestas præcipit ut dispensetur; non ideo subditus liber est ab obligatione legis, si negetur dispensatio. Unde tunc vel ad superiorem potestatem recurrendum est, vel servanda est lex.

RESPONSIO IV.

Dispensatio data etiam sine justa causa, valida est, si derur ab eo qui ordinariam habet potestatem dispensandi, secus, si ab eo qui tantum delegatam habet.

Simonnet Theol. Tom. II.

Prob. 1. pars. Nam obligatio legis pendet non solum in fieri, sed etiam in conservari à voluntate legislatoris, & consequenter ab eo qui succedit cum pari potestate; & à fortiori, ab eo qui superior est. Ergo si legislator, vel æqualis, aut superior, nolit eam obligare in aliquibus circumstantiis, aut aliquas personas, quacumque de causa nolit, reverà non obligat. Unde tunc subditus utendo dispensatione, non peccat contra legem humanam, nec poenam incurrit, quam imponit lex illa; peccat tamen contra legem naturalem, qua prohibetur, ne pars toti discordet sine rationabili causa, & peccat contra virtutem illam, ex cujus affectu lex humana præcipit vel prohibet actum, perinde ac si non esset cum illo dispensatum; quia nimirum lex naturalis ex affectu ejusdem virtutis præcipit subdito ut omittat vel faciat actum prohibitum vel præceptum lege humana, quandiu lex humana viget, aut ipse non habet rationabilem causam utendi dispensatione obtenta.

Prob. 2. pars. Nam 1. obligatio legis non pendet in conservari ab inferiore, sicut nec ab eo pendet in fieri. 2. Superior censendus est inferiori non concessisse potestatem dispensandi nisi ex rationabili causa. Ergo, &c.

Dices. Homines non acceperunt à Deo potestatem dispensandi in votis, nisi ex justa causa. Unde dispensationes in votis, sine justa causa datæ, sunt invalidæ. Ergo, &c.

Resp. Neg. conseq. Ratio disparitatis est, quia in dispensatione votorum, legislator est purus dispensator & œconomus. At in dispensatione legis suæ dominus est: tunc enim non vult uti jure quod habet ad obligandum, & potest nolle etiam irrationabiliter; cum planè liberum ei sit velle non velle. Nolendo autem non obligat, licet peccet; proindeque dispensat, etiam sine justa causa relaxando vinculum obligationis, quæ continuò pendet ab ejus libera voluntate obligandi.

ARTICULUS III.

Utrum & quòd modis abrogari possint leges humane.

RESPONSIO I.

Legislator potest quacumque de causa validè abrogare legem à se latam. Idem potest successor cum pari potestate, & à fortiori utriusque superior.

Prob. 1. pars. Nam, ut jam dictum est, obligatio legis non solum in fieri, sed etiam in conservari pendet à libera voluntate legislatoris; & ita sicut tandiu perseverat, quandiu perseverat moraliter voluntas obligandi legislatoris, ita definit penitus, cum penitus definit voluntas obligandi legislatoris. Atqui voluntas obligandi, quam legislator habet, penitus definire potest pro legislatoris arbitrio. Ergo pro legislatoris arbitrio potest penitus definire obligatio legis, & consequenter quacumque de causa potest legislator abrogare legem suam, quamvis peccet, hoc faciendo sine justa & rationabili causa: hoc enim, quod grave est, bono communi adversatur.

RESPONSIO II.

Inferior non potest abrogare legem superioris sine ejus licentia.

Prob. Nam voluntas & jus inferioris non potest prævalere contra voluntatem & jus superioris. Hinc Episcopi non possunt abrogare leges Pontificias, aut quidquam statuere contra jus canonicum, vel leges suorum superiorum, ut Concilii provinciales, vel nationalis. Hinc laici derogare non possunt legibus ecclesiasticis, &c.

RESPONSIO III.

Abrogatio legis fieri potest tribus modis.

T

Prob.

Prob. Nam fieri potest, 1. per simplicem revocationem. 2. Per contrariam consuetudinem non scriptam, à superiore expressè vel tacitè approbatam. 3. Per aliam legem, qua vel constet de abrogatione simpliciter facta, vel contrarium priori legi statuatur, quod sit interdum addita particula derogante in generali, vel in particulari, non obstante, &c. Interdum verò sine tali particula, & sine ulla mentione prioris legis: nam si lex posterior stare non potest cum priore lege, illam revocat: posterior enim voluntas priori contraria, priorem revocat. Tunc tamen abrogatio, quantum fieri potest, restringi debet, quia communiter odiosa est, & de se, nisi necessaria sit reipublica nociva. Unde quantum potest fieri, leges sunt inter se conciliandæ, & legum concordia anteponenda est abrogationi, nisi tamen prioris legis abrogatio, & successio posterioris, favorabilior sit. Sed

Observa 1. Leges speciales non abrogari per posteriores generales, sine expressa mentione, sed è con-

tra has per illas limitari. Ratio est, quia, ut docent Canonistæ communiter, Princeps censetur ignorare legem specialem, cujus expressam mentionem non facit: unde quia voluntas non fertur in incognitum, non censetur velle illam abrogare per legem generalem posteriorem, non habentem clausulam derogatoriam.

Observa 2. Triplici modo supra dicto legem abrogari posse validè, sive iusta sit causa abrogandi, sive non. Iustæ autem abrogationis causæ sunt, si lex alia contraria, utilior futura sit; si propter rerum mutationem, expediat leges alias condi; si legum multitudo sit magna, & aliquas vel multas revocari expediat.

Quæres. Quando cesset lex? *Resp.* Ipsosfacto cessare, quando cessat tota & integra ratio, propter quam lata est: quia lex non obligat, nisi quandiu legislator vult, ut obliget. Atqui tota & integra causa, propter quam lex lata fuit, cessante, legislator non vult amplius legem obligare. Ergo, &c.

